

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI

IJTIMOIV FANLAR FAKUL'TETI

TARIX KAFEDRASI

TARIX FALSAFASI VA TARIX O'QITISH METODIKASI
fanidan

O'QUV-USLUBIV MAJMUA
3-kurs, kunduzgi ta'lim shakli uchun

Bilim sohasi:	200 000 – San'at va gumanitar soha
Ta'lim sohasi:	220 000 – Gumanitar fanlar
Ta'lim yo'nalishi:	60220300 – Tarix (jahon mamlakatlari tarixi)

Namangan – 2023

MUNDARIJA:

№	Bo'limlar	Betlar
1	Ma'ruza matni	- B. 3-32
2	Seminar mashg'ulotlari ro'yxati	- B. 33-35
3	Mustaqil ta'lim mashg'ulotlari	- B. 36-37
4	Glossariy	- B. 37-38
5	Ilovalar: <i>Namunaviy o'quv dasturi</i> <i>Ischi fan dasturi</i> <i>Tarqatma materiallar</i> <i>Testlar</i>	-B. 39-105 <i>-B. 39-58</i> <i>-B. 59-70</i> <i>-B. 71-73</i> <i>-B. 73-105</i>

Tarix o'qitish metodikasining predmeti, maqsadi va vazifalari

Reja:

1. Tarix fanini o'qitish va o'rganish zarurati hamda ahamiyati.
2. Tarix o'qitish metodikasi fanining predmeti va uning vazifalari.
3. Tarix o'qitish metodikasi fanining rivojlanish bosqichlari.
4. Tarix o'qitish metodikasi fanining asosiy tamoyillari.

Tarix o'qitish usullari mutaxassisi hisoblanmish professor P.V. Gora, tarix o'qitish metodikasi ilmiy pedagogik fan bo'lib, u o'quvchilarga tarixdan, huquqdan bilim berishga, ularni tarbiyalashda va kamol toptirishda muhim ahamiyat ega, deb hisoblaydi. Tarix o'qitish usullarining asosiy fan sifatida oliy o'quv yurtlaridagi tarix fakul'tetlarining o'quv rejasiga kiritilishi va uni o'rganishdan ko'zda tutilgan maqsad kelgusida o'qituvchi bo'lib etishadigan talabalarni maktabda tarix o'qitishning ilmiy asoslari bilan qurollantirishdan iborat.

Milliy istiqlol, milliy istiqlol g'oyasi tarix o'qitish metodikasining metodologik asosini tashkil etadi. Tarix o'qitish usullari o'zining mustaqil tekshirish predmetiga ega. Maktabda tarix fanining o'qitilishi va o'qitish jarayonining o'rganilishi tarix o'qitish metodikasining predmetini tashkil etadi. O'qitish jarayonining ob'ektiv suratda amal qilinadigan o'z qonuniyatlari bor. Ularni bilib olish va ta'lim-tarbiya jarayonida bu qonuniyatlarga amal qilish, ulardan oqilona foydalanish maktabda tarix o'qitishni ilmiy asosda olib borishning muhim shartidir. Oxirgi yillardagi siyosiy, iqtisodiy, o'quv va ilmiy o'zgarishlar tarix o'qitishni yanada takomillashtirib borish, zamon talabiga mos mutaxassislar tayyorlashni talab etmoqda.

Tarix o'qitish jarayonining tarkibiy qismlari (ya'ni, maqsadi, mazmuni, o'qitishning metod va usullari, natijalari) o'rtasidagi qonuniyatli aloqalar kuidagida namoyon bo'ladi: maktab tarix kursining maqsadi, ta'lim-tarbiya vazifalarining muvoffaqiyatli amalga oshirilishi o'qitishning mazmuniga, uning g'oyaviy-siyosiy va nazariy jihatdan pishiq bo'lishiga bog'liq bo'lganidek, o'quvchilarning tarix kursini o'zlashtirish darajasi ham o'z navbatida o'qitishning ilmiy asosda, maqsadga muvofiq tashkil qilishiga, o'qituvchining o'rganiladigan mavzuning maqsadi, ta'lim-tarbiya vazifalari va mazmuniga mos keladigan ta'lim shakllari, o'qitish metod va usullari hamda vositalardan qay darajada maqsadga muvofiq foydalana bilishiga bog'liqdir. Shuningdek, o'qitishning natijalari ham o'qituvchining o'qitishdan ko'zlagan maqsadni, uning ta'lim-tarbiyaviy vazifalarini belgilab olishga, kursning mazmuniga mos tarzda amalga oshirishga yordam beradigan metod va usullardan ilmiy asosda foydalana bilishga bog'liqdir. Tarix o'qitish jarayonining tarkibiy qismlari o'rtasidagi bu o'zaro dialektik bog'lanish natijasida ular bir-biriga uzluksiz ta'sir ko'rsatib boradi. Tarix o'qitishda ana shu qonuniyatlarga suyanmasdan, ularni e'tiborga olmasdan turib yaxshi natijaga erishib bo'lmaydi.

Tarix o'qitishning asosiy maqsadi o'qimishli, etuk, komil insonni tarbiyalashdan iboratdir. Bu maqsad bir butun, qator ta'lim-tarbiya vazifalaridan tashkil topadi; bosh vazifa bilan birga yoshlarni mehnatga layoqat, kamol ahloq,

vatanparvarlik, baynalminallik, huquqiy tarbiya, mafkuraga yot fundamentalizm va terorizmga murosasizlik, bilim hamda izlanuvchanlik kabi fazilatlarini rivojlantirish muhimdir.

Tarix o`qitish deganda, tarixiy material vositasida o`quvchilarga bilim berish, eng zarur jarayon-o`qituvchi va o`quvchilarning aqliy (ichki) hamda o`quv xarakatlari (tashqi) jarayoni tushuniladi.

Tarix kursining mazmuni, deganda tarix dasturida belgilab berilgan tarixiy bilimlar ko`lami, o`quv materiallari: uning asl mazmuni tarixiy faktlarni xolislik nuqtai nazaridan tahlil qilish asosida kelib chiqadigan xulosalar va umumlashtirishlar, o`quvchilarning tarixiy materiallarni o`zlashtirish va olgan bilimlaridan foydalana bilish sohasidagi o`quv usullari, ko`nikma va malakalari tizimi, shu jumladan, ularni ilmiy tadqiq qilish ishlarning eng oddiy shakllarini egallashlari ko`zda tutiladi.

Tarix o`qitish usullari yosh, yangi fan, lekin eng qadimgi davrlardan boshlab maktablari madrasalarda tarix fani ta`lim tarbiyada asosiy o`rin egallab kelgan. Ta`lim soxasida uyg`onish, temuriylar, shayboniylar davrlarida va ayniqsa, XIX asrda rivojlanish bosqichida bo`ldi. Chor Rossiyasining Turkistonni bosib olishidan so`ng general-leytenant N.O.Rozenbax (1884-1889) «rus-tuzem» maktablarini ochish loyixasini ishlab chiqdi. 1884-yili Toshkentda birinchi «rus-tuzem» maktabi ochildi. Asr oxiriga kelib ularning soni 100 ta dan oshib ketdi.

Shu paytlarda Rossiyaning o`zida tarix o`qitish soxasida muhim o`zgarishlar yuz bermoqda edi. 1874-yili gimnaziyaning o`quv rejasiga o`zgarishlar kiritilib, III-sinfidagi Qadimgi Sharq, Yunoniston va Rim tarixi o`rniga Rossiya tarixining hikoyalar kursi, IV sinfdagi Rossiya va umumiy tarix hikoyalar kursi o`rniga Qadimgi dunyo tarixining sistemali kursi, V-VI sinflarga Rossiya va umumiy tarixning XIX asr o`rtalarigacha bo`lgan sistemali kursi o`qitiladigan bo`ldi. O`sib kelayotgan inqilobiy vaziyat yoki marksistik g`oya va idealistik, deb tushuniladigan g`oya o`rtasidagi kurash tarix o`qitishda ham o`z aksini topa boshladi. Lekin shunday bo`lsada tarix o`qitishda rivojlanish sezildi. M. Gimnaziya o`qituvchisi K.A.Ivanov darsliklari faktlarning obrazli va asosli bayoni, muhim xujjatlar, rasmlar bilan boyigan edi. 1890-yilda tarix o`qitishga doir ko`pgina maqolalar chop etilgan «Vestnik vospitaniya» jurnali nashr etila boshlandi. Rossiyada ta`lim soxasida katta o`zgarishlar bo`layotgan bo`lsada Turkistondagi rus-tuzem maktablari O`rta Osiyolik musulmonlar extiyojini qondira olmas edi. «Rus-tuzem» maktablari mahalliy aholini ruslashtirish uchun bir qurol edi. XIX asrning ikkinchi yarmida Turkistonda yangi usul maktablarining vujudga kelishi muhim ahamiyatga ega bo`ldi. 1917-yil oktyabr to`ntarishidan keyin Turkiston butunlay Imperiyaning bir qismiga aylanar ekan ta`lim-tarbiya sohasidagi o`zgarishlardan ham chetda qolmadi. V.I.Lenin maorif sohasining vazifalari xaqida to`xtalar ekan: «... maorif ishining qo`yilishi proletariyatning o`z diktatura maqsadlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun... sinfiy kurash ruhi bilan sug`orilgan bo`lishi lozim» degan edi. Tarix o`qitish bol`shevistik yangi jamiyat uchun siyosatda muhim rol o`ynashi kerak edi. Shuning uchun N.K.Krupskaya, A.V.Lunacharskiy, M.N.Pokrovskiy kabi shaxslar boshchiligida, RSFSR xalq maorifi komissarligi etakchiligida yangi tizimni yaratish uchun bel

bog'landi. 1920-yil Tarix fanining birinchi dasturi qabul qilindi. Unda madaniyat tarixi, chet el va Rossiya tarixi, iqtisod tarixi va sotsializm tarixi kabilar o'rin olgan edi, ko'rinib turibdiki o'quvchilar kommunistik g'oyalar bilan sug'orilishi kerak edi. 1921-yili tarix kursi jamiyatshunoslik bilan almashtirildi. Tarix, siyosiy iqtisod, xuquq asoslari, jamiyatshunoslik tarkibiga kirishi kerak edi. Kurs 1,5-yil davomida II-III sinflarda o'qitilishi mo'ljallangan. 1925-, 1927-yillarda dasturga yana o'zgartirishlar kiritildi. 1930-yillarda maktablarda tarix o'qitishda yana o'zgarishlar boshlandi. 1934-yil 15-mayda VKP (b) MKning «SSSR maktablarida grajdanlar tarixining o'qitilishi to'g'risida»gi qaror qabul qilindi. Shunday qilib, IV-sinflarda SSSR tarixining qisqa kursi, V-VII-sinflarda qadimgi dunyo va o'rta asrlar, VIII-X sinflarda esa SSSR tarixi, yangi va eng yangi tarix kurslari o'qitila boshlandi. Shu boshlangan ish to 1991-yilgacha davom etdi. Tarix kitoblari qayta-qayta nashr etildi, lekin ularning mazmuni ijobiy tomonga o'zgarmadi. SSSR tarixi darsliklari ham jahon tarixi (umumiy tarix) darsliklari ham sinfiylik, sotsializmning kapitalizm ustidan g'alabasi, internatsiolizm deb atalgan aslida ruslashtirish siyosati va ateizm bilan sug'orildi. O'quvchilarni iloji boricha o'tmishga nafrat bilan boqishga o'rgatildi, faqatgina kommunistik g'oyalar uchun muhim bo'lgan qo'zg'olonlar, urushlar maqtaldi. Tarix o'qitishning xolislik, inson omili, ilmiy tamoillari buzildi.

Tarix o'qitishda eng muhim tamoil bu tarixiy ketmaketlik (xronologiya)dir. Buning buzilishini hech qachon kechirib bo'lmaydi. Tarixiy voqea-xodisalarning barchasi kunma-kun, yilma-yil, ketma-ketlikda bayon etilishi shart. Bu tamoil sho'rolar davrida ham buzilmadi.

Yana bir tamoil bu ilmiy xolislikdir. Buning ma'nosi shundaki, tarixiy voqealar kerakli manbalar orqali ilmiylik asosida yoritib berilishi kerak va bunda hech bir mafkura xizmati uchun yo'naltirmasligi kerak. Misol uchun, o'zbek davlatchiligi tarixi 2700-yillik tarixga ega. Birgina shu ma'lumotni berish uchun manbani o'rganish kerak, o'rganganda ham ilmiylik asosida. O'zbek davlatchiligi tarixining 2700-yillik tarixi xaqida biz eng avvalo «Avesto»dan bilib olishimiz mumkin va x.k. Bu ma'lumotning noto'g'ri bo'lmasligi uchun boshqa manbalar ham o'rganilmog'i zarur (davlatchilikka oid). Yana bir misol zardushtiylik vatan Turon ekanligi. Buni «Avesto»dan tashqari ko'pgina arxeologik manbalar ham isbotlaydi. Shu tariqa har bir tarixiy ma'lumot ilmiy xolislik asosida berilmog'i kerak. Sho'rolar davrida shu tamoil buzib ko'rsatildi. Ya'ni tarixiy ma'lumotlarni mafkuraga xizmat qildirish uchun sohtalashtirildi. M., 1898-yilgi Dukchi eshon qo'zg'oloni reaksion-diniy qo'zg'olon, deb nomlangan. Vaholanki, bu qo'zg'olon diniy belgilar bo'lsada rus bosqinchilariga qaratilgan milliy- ozodlik harakati edi. Yoki Turkiston muxtoriyati xaqidagi ma'lumotlar. 1918-yil noyabridagi bu voqeadada milliy davlat tarafdorlari bo'lmachilik (seperatistik), burjua-millatparastligida ayblandi. Yana bir misol «bosmachilik» harakati. Xullasi, tariximizda ko'pgina voqealar ilmiy asosga ega bo'lmagan holda xolislik tamoili buzib tasvirlangan. Vatanimiz tarixida milliy davlatchilik, o'zbek millatining shakllanishi, Temur, Turkiston muhtoriyati, «bosmachilik», «o'zbeklar ishi» kabi sahifalar borki bularning barida ilmiylik, xolislik buzilgan.

Inson omili tarix o`qilishining muhim tamoili sho`rolar davrida yagona kommunistik mafkura iskanjasidagi ta`lim, tarix o`qitish mazmunan sayozgina emas, egasiz, mavxum va zerikarli tafsilotga aylanib qoldi. Sho`rolar o`z mafkurasiga ko`ra jamoa (kollektiv) manfaatlarini shaxs manfaatlaridan hamisha ustun qo`yar edilar. Buning tub ma`nosi shunda edi-ki, shaxsni jamoa orqali idora qilish boshqaruvning oson usuli edi. Buyuk shaxslar, avlodlar tarixi ularning shon-shuxrati va jabr-jafolari xaqidagi yorqin xotiralar tarix darsliklarida o`z ifodasini topmadi. Tarix bilimlarining asosiy mazmuni ijtimoiy-iqtisodiy jarayon, sinfiy kurash davlatlar tarixi, inqiloblar, ommaviy xaarkatlar, tarixidan iborat bo`lib qoldi. Inson omili tamoilining buzilishi shaxs tarbiyasida qiyinchiliklarga olib keladi.

Milliylikka bir tomonlama yondashuv tarix o`qitish tamoilining buzilishidir. Sho`rolar davrida baynalminalchilik, milliylikka e`tibor, deb aytilsada aslida markaz tomonidan belgilanganidek, tarix o`qitishda ham milliylik tamoillari buzildi. «panturkkizm», «panislomizm», «milliy-burjuaziya» yoki «o`zbeklar ishi» nomli atamalarning o`zi ham buning yaqqol dalilidir.

Maktabda tarix o`qitish tamoillarining yana biri yoshlar ruhiyatini xisobga olishdir. 5-sinf tarix darsliklaridan to 11-sinf darsliklarigacha barchasi o`quvchilar yoshiga qarab yozilgan bo`lishi kerak. Kichik yoshdagi o`quvchilar kitoblari sodda tilda hikoya tarzida yozilgan bo`lib matn xarflari yirikligi yoki o`sha davrga oid rasmlarning, hikoyalar (asarlardan parchalar)ning ko`pligi bilan ajralib turishi kerak. Dars o`tish jarayonida ham mavzuni hikoya tarzida tushunarli qilib tushuntirib berish kerak bo`ladi. Yuqori sinflarda esa o`quvchilarni fikrlashga, mushoxada qilishga o`rgatiladi.

2. Tarix darsi, tuzilishi, uning turlari va zamonaviy talablar

Reja:

1. Tarix darsining o`quvchilarga bilim berish, ularni Vatanga muxabbat ruhida tarbiyalashdagi o`rni.
2. Tarix darslarining mohiyati, ta`lim jarayonini tashkil etish.
3. Tarix darslarining turlari.

Maktab tarix kursining maqsadi, ta`lim-tarbiyaviy vazifalari va mazmunini bilish uchun tarix o`qitishning ilmiy asoslarini egallab olishning o`zi kifoya qilmaydi. Tarix kursini o`qitish, uni o`quvchilarning o`rganishi darsda va darsdan tashqaridagi mashg`ulotlarda ham davom etadi. Maktabda ta`lim-tarbiya ishlarining asosiy tashkiliy shakli darsdir. Binobarin, tarix darsinig o`quvchilarga bilim berish, milliy istiqlol g`oyasi mafkurasida ruhida tarbiyalash va kamol topishidagi roli beqiyosdir. Zotan, tarix darslari tizimida har bir darsning tutgan o`rni va ahamiyatini to`g`ri belgilash, darsning ilmiyligi va g`oyaviyligini ta`minlash, bilish qonuniyatlari va maqsadga muvofiq o`quv formalari hamda o`quvchilarning o`quv ishini to`g`ri tashkil etishga yordam beradigan, unga mos pedagog jarayonini ilmiy asosda tashkil etish alohida ahamiyatga egadir.

Tarix darslari sistemasiga, xususan tarix darslarining u yoki bu turini

tanlashga tarix dasturi materiallarining g'oyaviy mazmuni, uning ta'lim-tarbiya vazifalari va sinf o'quvchilarining umumin tayyorgarligi asos qilib olinadi. Binobarin, tarix darslarining har xil turlaridan foydalanish zaruriyati tarix dasturi mazmunining boy va xilma-xilligidan hamda ta'lim qonuniyatlaridan kelib chiqadi. Tarix o'qitish metodikasi taraqqiyotining hozirgi bosichida nazariy tomondan asoslab berilgan, faol o'qituvchilar tajribasida sinab ko'rilgan tarix darslari tizimining xilma-xil turlaridan foydalanish, maktab tarix kursining ta'lim-tarbiya vazifalarini muvaffaqiyatli amalga oshirishga yordam beradi.

Tarix darsi qator ta'limiy va tarbiyaviy masalalarni xal etishga qaratilganligi bilan harakterlanadi. Tarix darsida ta'lim-tarbiya vazifalarining ko'p qirraliligi, uni o'qitishda qo'llaniladigan ko'p xilli metodlar bilan harakterlanadi.

Har bir tarix darsining o'z mavzusi va o'z rejasiga ega bo'lishi aksiomadir. Bir necha darslarni birlashtirgan katta mavzular albatta alohida darslar mavzulariga bo'linmog'i shart. O'qituvchi hech vaqt darsni o'tgan mavzuning yakuni va yangi mavzuni boshlanishi sifatida o'tishga yo'l quymaslik kerak. Fikrimizcha bu talab nafaqat o'rta umumta'lim yoki maxsus yurti uchun bo'lmasdan ayniqsa hamma oliy o'quv yurtlari uchun ham ma'ruza va seminar mashg'ulotlari uchun bo'lgan asosiy shartlarning ajralmas kismini tashkil etmog'i darkor. Gap shundaki, tematik birlikning buzilishi darsning g'oyaviy yo'nalishini, talabalarni sinfda (auditoriya yoki laboratoriyada) olib boradigan mustaqil ishlarini, uy ishini bajarishni to'g'ri tashkil etishni izdan chiqaradi.

Darsning asosiy g'oyaviy mazmuni, uning ta'limiy va tarbiyaviy vazifalari dars jarayonida o'rganilayotgan tarixiy voqelikning mohiyati, qonuniyatlari, sababi, natijalari va ahamiyatining to'g'ri bayon qilishidagina to'la amalga oshishi mumkin.

Didaktikada darslarni klassifikatsiya qilish masalasi muhim ahamiyat kasb etadi. Ko'pgina metodik adabiyotlarida jumladan, I.N.Kazantsevning "Urok v Sovetskoy shkole" kitobida dars mavzularini klassifikatsiya qilishda ularni kirish darsi, yangi bilimlarni egallash darsi, takrorlash-umumlashtirish darsi va hisobga olish-tekshirish darsi kabi tiplarga ajratiladi.

S.V.Ivanov darslarni klassifikatsiyalashga darslarda foydalaniladigan metodik vositalarning xususiyatlarini va dars o'tishga eng ko'p ishlatiladigan metodik asos qilib olib ma'ruza-dars, kino-dars, o'quvchilar mustaqil ish olib boradigan dars tiplarini tavsiya etadi.

Dars tiplarini klassifikatsiya qilish masalasi tarix o'qitish metodikasiga doir adabiyotda ham turlicha hal qilingan. Masalan, V.N.Bernadskiy tarix darslarini tiplarga ajratishda bilimlarning asosiy manbaini va har qaysi darsda qo'llaniladigan etakchi metodni asos qilib olgan.

V.G.Kartsev tadqiqodida esa darslardagi o'quv faoliyatini etakchilik

xarakteri klassifikatsiya uchun asos kilib olinib, tarix darslari: yangi bilimlar berish darsiga, o`tilgan mavzularni takrorlash va umumlashtirish darsiga, o`quvchilar bilimini og`zaki yoki yozma tarzda tekshirish darsiga hamda aralash deb atalgan tiplarga bo`lingan.

M.A.Zinov`ev esa o`z tadqiqotida darsning ikki tipini-yangi mavzuni o`rganish darsi va takrorlash darsiga bo`ladi. P.S.Leybengrub ham tarix darslari klassifikatsiyasini ko`rsatishga harakat qilgan. Biroq muallif tarix darslari tiplari ustida fikr yuritar ekan, u o`z fikrini asosan, o`tgan darsni so`rash, yangi mavzuni o`rganish va mustaqamlashga yo`naltiradi.

Dars turlari klassifikatsiyasi xususida A.A.Vagin tomondan tavsiya etilgan variantlar birmuncha talabga muvofiqdir. U darslarni klassifikatsiyalashda darsning mohiyatini, o`rganiladigan mavzuning mazmunini, o`qitish jarayonining umumiy qonuniyatlarini va o`qituvchi hamda o`quvchilarning har qaysi kundalik darslaridagi faoliyatlari turlarini asos qilib olish kerak deb ko`rsatdi. Uning qayd qilishicha, masalan, 5 sinfdan o`qitish jarayonining hamma asosiy elementlarini o`z ichiga oluvchi dars, xikoya qilib berish shaklida bayon etiladigan dars, takrorlash darsi olib borilishi lozim. 6-7 sinflarda dars tiplari ko`proq bo`lishi, chunonchi,

- O`qitish jarayonining hamma asosiy elementlarini o`z ichiga oluvchi dars;
- Yangi materialni bayon qilish darsi (xikoya qilib berish, kino, ekskursiya);
- Kirish darsi;
- Xotima darsi;
- Taxlil qilish darsi;
- Yakunlovchi dars;
- Malakka va kunikmalar xosil qilish darsi;

Takrorlash-umumlashtirish darslari olib borilishi tavsiya etiladi. A. A. Vagin dars tiplari klassifikatsiyasi xususida fikr yuritar ekan, agarda boshlang`ich sinflarda o`qitish jarayonining hamma asosiy elementlarini o`z ichiga oluvchi dars ko`proq qo`llanilsa, yuqori sinflarga o`tib borish bilan tarix o`rganishda dars turlarida differentsatsiya katta o`rinni egallashi ya`ni yuqori sinflarga borganda tarix darsning unga yaqin turlari bo`lishi va ulardan quyidagicha variantlarni tavsiya etdi:

- Mavzuga kirish darsi;
- Yangi materialni bayon qilish darsi;
- Tahlil qilish darsi;
- Mavzuni yakunlovchi darsi;
- Takrorlash darsi;
- Umumlashtirish darsi;
- O`tgan mavzuni so`rash darsi;
- Malakka va ko`nikmalar xosil qilish darsi;

Bilimni qo'llash darsi;
O'qitish jarayonining hamma asosiy elementlarini o'z ichiga oluvchi dars;
A.A.Vagin tomonidan tavsiya etilgan dars tiplari klassifikatsiyasida inson va xuquq kursida keng qo'llanilayotgan dars turlari:

seminar mashg'ulotlari;

konferentsiyalar;

disputlar;

seminar-konferentsiyalarga ham taalukli ekanligi qayd etib o'tiladi.

Darxaqiqat 60-yillarning ikkinchi yarmidan e'tiboran nafaqat inson va jamiyat kursida balki qator maktablarda tarix kursidan olib borilayotgan fakul'tetiv kurslarda ham darsning ana shunday shakllaridan "samarali" foydalanilgan.

Dars jarayonida har bir mavzuning mazmuniga qarab bu talablar konsentratsiyasini amalga oshirib borish shubxasiz dars samaradorligini o'quvchilarda tafakkur etish qobiliyatlarini tizimli ravishda kamol topib borishida katta rol o'ynaydi.

3. Tarix o'qitishning metodlari va ularning klassifikatsiyasi

Reja:

1. Tarix o'qitish metodlarining klassifikatsiyasi.
2. Og'zaki bayon metodi.
3. Bodma matnlar ustida ishlash.
4. Ko'rgazmali ta'lim metodi.
5. Mustaqil ish. Sinf dan tashqari ishlash.

Metod yunoncha "metodos" so'zidan olingan bo'lib, izlanish, bilish yo'li, nazariya, ta'limot, biror narsaga yo'l ma'nosini anglatadi. Aniq vazifani echishga bo'ysundirilgan, borliqni amaliy yoki nazariy o'zlashtirish yo'llarining yigindisidir. Shuningdek, maqsadga erishishning aniq, qisqa va maqbul yo'li hisoblanadi. Metod-tarixiy tadqiqotlar jarayonida aniq maqsadga olib boruvchi usullar va jarayonlar yigindisidan iborat. O'qitish metodi esa ta'lim jarayonida o'kituvchi va o'quvchilarning ma'lum maqsadga erishishga qaratilgan birgalikdagi faoliyat usullari yoki ta'limda maqsadga erishish, masalalarni xal qilish yo'llari, usullari tushuniladi. O'qitish metodi tarkibida usullar alohida ajralib turadi.

Usul - metodning tarkibiy qismi, metodni amalga oshirishda bir martagina qo'llaniladigan va alohida qadam hisoblanadi. Boshqacha qilib aytganda, o'qitish metodlari har ikkala faoliyatning, ya'ni o'qituvchi tomonidan o'quvchilarni bilim, ko'nikma va malakalar bilan qurollantirish, axloqiy jihatdan tarbiyalash, ularda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish hamda o'quvchilar tomonidan o'sha nazarda tutilgan ilmiy bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirish faoliyatida qo'llaniladigan usullarni o'z ichiga oladi.

Pedagogikaga oid adabiyotlarda o'qitish metodlariga katta ahamiyat beriladi. Didaktika bilan shugullanuvchilar metodni o'quv jarayonining o'zagi, k o'zlangan maqsad va pirovard natijani boglovchi vosita, deb izohlaydilar.

O`qitish metodlari murakkab muammo bo`lib, maktab oldiga qo`yilgan mas`uliyatli vazifalarning hal etilishi ko`p jihatdan uning to`g`ri hal qilinishga bog`liq. Biroq hozircha o`qitish metodikasining bu muhim muammosi hususan tarix o`qitish metodlari tizimi(tizimi) etarli darajada ishlab chiqilmagan. Metodik adabiyotda metodistlar tomonidan «Metod», «Metodik usullar» tushunchasi turlicha talqin etiladi.

Shu bilan birga maktab amaliyotida, ayniqsa keyingi yillarda o`quvchilarni tarix predmeti vositasida tarbiyalashga, uni o`qitishni ilmiy asosda olib borish ta`lim-tarbiya ishlari samaradorligini oshirish sohasida ko`pgina ilg`or tajribalar to`planadi va umumlashtiriladi.

O`qitish metodlarini ilmiy asosda klassifikatsiyalash masalasi pedagogika fanida o`qitishning turli bosqichlarida turlicha hal qilib qilindi. O`qitish metodlarini klassifikatsiyasiga ba`zan analiz va sintez, deduktsiya va induktsiya kabi mantiqiy operatsiyalar asos qilib olinib, o`qitish metodlari induktiv, analitik va boshqa mantiqiy usullar sifatida harekterlanadi.

O`qitish metodlarini ba`zan o`quvchilarning bilish faoliyati faollik darajasiga qarab turkumlash tavsiya qilinadi. Bu tarzda ajratish o`qitish metodlaridan ko`ra ko`proq o`qitishning umumiy harekterlariga ta`luqlidir.

Metodlarni quyidagi ikki katta yo`nalishga ajratish mumkin:

1. Bilish (anglash) manbaiga k o`ra: ogzaki, bosma matnlar bilan ishlash, kursatmali, amaliy metodlar;
2. Bilish (anglash) faoliyatining bosqichlariga k o`ra: illyustrativ tushuntirish, reproduktiv (tayyor bilim berish), muammoli, qisman izlanish, ilmiy-tadqiqotchilik.

XX asrning 60- yillarda tarix o`qitish metodlari va ularni turkumlash turlicha hal qilindi. Metodist A.I.Strajev «Tarix o`qitishning tashkil etilishi metodlari va vositalari tarix fanining ta`lim-tarbiya vazifalarini amalga oshirishga xizmat qiladi» deydi. Biroq u ham o`qitishning asosiy metodlarini tarixiy jarayonning o`zini o`rganish metodidan iborat qilib qo`yib, masalada noaniqlikka yo`l qo`yadi. A.I.Strajev quyidagi o`qitish metodlarini tavsiya etadi:

1. Tarixiy faktlarni o`rganish metodlari.
2. Xronologiyani o`rganish metodlari.
3. Mahalliy tarixiy voqealarni o`rganish metodlari.
4. Asosiy tarixiy tushunchalarni shakllantirish metodlari
5. Sabab-natija aloqalarni o`rganish metodlari.
6. Tarixiy jarayonning qonuniyatlarini ochib berish metodlari.

O`qitishning metod va usullarini tanlashda shuni nazarda tutmoq kerakki, o`quvchilar esda saqlab qolishi zarur bo`lgan bilimlarni shunchaki, bayon qilib qo`ya qolish bilan maqsadga erishib bo`lmaydi. O`qitish jarayonida o`quvchilarning bilim faoliyatini faollashtirish, ularni amaliy faoliyatga tayyorlash, o`rgatish ham lozim. Ularda mustaqil ijodiy izlanish, yangilikka intilishni kuchaytirish, hali jamiyatga ma`lum bo`lmagan bilish usullarini qidirib topish va amaliy faoliyatga joriy eta bilish qobiliyatini ham rivojlantirish kerak.

I.Ya.Lerner o`qitish metodlarini 5 guruhga bo`ladi:

1. Bayon metodi.
2. Reproduktiv metod.
3. Ilmiy-tadqiqot metodi.
4. Qisman izlanish yoki evristik metod.

O`qitishning birinchi va ikkinchi usulida o`quvchilar o`rganiladigan materialni puxta esda saqlab qolishlari va uni qayta so`zlab berishlari mumkin.

O`qitish metodlari va usullari xaqida tushuncha. O`qitish metodlariga ta`rif berilganda birinchi navbatda u o`qituvchining o`qitish va o`quvchilarning o`rganishi yoki bilish faoliyati usullaridan iborat ekanligini nazarda tutishi kerak. Xaqqiqatan ham, o`qituvchi ko`rgazmali vositalar yordamida so`zlab berish yoki qandaydir amaliy xarakterlarni ko`rsatish, ularni tushuntirib berish jarayonida o`zi faol fikrlash bilan birga, o`quvchilarning ham fikrlash faoliyatini aktivlashtiradi va o`quv materialining o`zlashtirilishiga rahbarlik qiladi, ularning bilim va malakalarini o`zlashtirib olishlariga yordam ko`rsatadi. Binobarin, o`qitish metodlariga o`qitish va o`rganish usullari va unga bog`liq o`qituvchi va o`quvchilarning tafakkur qilish faoliyati asos qilib olinadigan bo`lsa, uni quyidagicha ta`riflash mumkin.

O`qitish metodlari - o`qituvchilarning aktiv fikrlash asosida o`quvchilarni o`qitishga, o`qituvchi rahbarligida o`quvchilarning ilmiy bilimlarini maktab ta`limi metodlari tizimidan to`g`ri foydalanilgan taqdirdagina ta`lim-tarbiya ishlari sohasida yaxshi natijalarga erishish mumkin. Maktab ta`limi metodlari tizimi, deb eng muhim umumiy belgilari bilan o`qitish va o`rganish usullari, hamda o`qituvchi va o`quvchilarning tafakkur faoliyatidan iboratdir. Bir-biri bilan bog`langan o`qitish metodlarini quyidagi guruhlariga ajratish mumkin:

1. og`zaki ta`lim metodi.
2. bosma matnlar yordamida o`qitish metodi.
3. ko`rgazmali ta`lim.
4. ta`limning amaliy metodi.

Mazkur metodlar tizimi maktabdagi barcha o`quv predmetlarini o`qitishda qo`llanishi mumkin.

O`qitish usullari va o`quvchilarning o`rganish usullari turli shakllar bir-biri bilan qo`shilib o`qituvchi va o`quvchilar faol ishtirok etadigan ta`lim jarayonlar metodini tashkil etadi.

Metodik usullar tizimi. Ma`lumki, maktab tarix kursining mazmunini ayrim aniq va tipik voqealardan iborat faktlar tashkil etadi. Bu faktlar o`quvchilarga ijtimoiy xayotning barcha tomonlari, bu tomonlarning rivojlanishini va ular o`rtasidagi o`zaro aloqalar xaqida bilim beradi, ularning aqli, o`yi xayoli, sezgi va irodasiga ta`sir ko`rsatadi. Tarixiy faktorlarning xarakterli xususiyati shundaki, ularni bevosita xissiy tasavvurlar asosda o`rganib bo`lmaydi. Shuning uchun o`tmishga doir eng muhim faktorlarni obrazli tasavvur etishning ahamiyati g`oyatda kattadir. Obrazli tasavvurlar o`quvchilarning tarixiy voqalar xaqidagi faktorlarni jonli idrok etishlariga yordam beradi.

Maktab tarix kursi ta'lim tarbiyaviy jihatdan juda muhim bo'lgan keng va obrazli qilib yoritilgan. Faktorlardan tashqari, ular o'rtasidagi bog'lanishlarni aniqlashga yordam beradigan ma'lumotlar ham beriladi. Ular juda qisqa ba'zan spravka shaklida bo'lsada, tarixiy jarayonni bir butun yaxlit tasavvur etish, tushunchalar tizimini va ijtimoiy rivojlanishning qonuniyatlarini to'liq o'zlashtirishga yordam beradi. Shunday qilib o'quvchilar xotirasida saqlanib qolinishi kerak bo'lgan tarixiy materiallar tarixiy bo'limning ikkinchi muhim tarkibiy qismini tashkil etadi.

Tarix o'qitishning tajribasida tarixiy materiallarni puxta va mustahkam o'qilashtirishga yordam beradigan ko'pgina samarali usullar bor. Materialni bayon qilib borishda o'qituvchi va o'quvchilarning o'quv materialini yuzasidan og'zaki va yozma reja, voqealar qalendari va xronologik jadvallar tuzishlari, raqamlarni yozish, grafik yozuvlarini olib borishlari diagrammalar chizish, kontur xarita va daftarda yozuv-chizuv ishlarini olib borishlari shular jumlasidandir. Shuni aytish kerakki, obrazli tarixiy tasavvurlarni shakllantirish, tarixiy faktlar xronologiya va boshqalarni xotirada mustahkam saqlab qolish tarixni o'rganishning birinchi bosqichini tashkil etadi. Uning eng muhim ikkinchi bosqichi tarixiy tushunchalarni shakllantirishdir. Tarixiy tushunchalarni o'zlashtirish juda katta ta'lim va tarbiyaviy ahamiyatga ega. Tushunchalar o'quvchilarda keng dunyoqarashni shakllantirishga yordam beradi, ularni tafakkur faoliyatini, bilish malakalari va qobiliyatlarini o'stiradi. Tafakkur qilishning psixik jarayoniga suyanadigan bu usullar har qaysi tarix o'qitish metodiga metodik usullarning uchinchi guruxi bo'lib kirishi mumkin. Ular birinchi navbatda o'qituvchining tushuntirib berishi, muammoli bayoni, o'qituvchi rahbarligida o'quvchilarning tarixiy xujjatlarni tahlil qilishi mantiqiy vazifalarni echishi va evristik suhbatdan iboratdir.

Ta'lim-tarbiya jarayonida bu usullar va bilimlarning barchasi tarkibiy qismlari bir-biri bilan o'zaro bog'liq holda ishtirok etadi.

Ko'rsatmalilik deganda, avvalo o'qitish va o'rganishning ko'rgazmali usuli, o'qituvchi bayonining ko'rgazmali bo'lishi uning o'quvchilardagi tayyor obrazlarga suyana bilishi, o'quv materialini bayon qilish vaqtida ko'rgazmali qurollardan foydalanishning va ko'rgazmali qurollar vositasida o'quvchilarning bilish faoliyatini aktivlashtirish hamda ularning o'rganilayotgan tarixiy faktlarini voqea va hodisalarni aynan o'zini yoki ularning tasvirlarini ko'rish yordamida o'rganishlari tushuniladi.

Tarix o'qitish ko'rgazmali bo'lishining ta'limiy va tarbiyaviy ahamiyati ham katta. Avvalo, ko'rgazmali qurollar o'quvchilarning bilim olishida muhim manba hisoblanadi. O'qituvchining bayoni har qancha to'liq bo'lganda ham o'quvchilarning voqealar to'g'risidagi tasavvurlari to'la bo'lmaydi. Masalan, XVII asr boshlarida Rossiyada qurilgan dengiz kemalarning tasviri yoki modellarni ko'rmasdan u kemalarni, o'sha vaqtdagi dengiz jangi manzarasini ham to'la, aniq va chuqur tasavvur qilib bo'lmaydi.

Ko'rsatmali tasvirlar tarixiy fakt va hodisalarning tashqi ko'rinishigina emas balki ularning ichki mohiyatini ham ochib berdi. Masalan, o'quvchilarga 1944-1945 yillarda sovet armiyasining Pol'sha, Bolgariya va Sharqiy Evropadagi boshqa xalqlar. Xitoy, Koreyadagi aholi tomonidan shodiyona kutib olishga doir gazeta-

jurnallardagi illyustratsiyalar ko`rsatilganida (sovet) xalqlari olib bergani urushning ozodlik harakteri yaqqolroq ko`rinadi va esda mahkamroq saqlanib qoladi.

Ko`rsatmali tasvirlar tarixiy tushunchalarning ma`nosini osonroq tushunib olishlariga yordam beradi.

Shu tariqa ko`rgazmalilikning ahamiyati tarixiy faktlarni, hodisalarni ko`rish organlari ishtirokida mushohada etish va ular xaqida aniq tasavvur hosil qilish bilan chegaralanmaydi. Murakkab tarixiy hodisalarni tushunganlarni tushunib olishni ham engillashtiradi, tarixni to`g`ri real tushunishga yordam beradi.

Shunday qilib ko`rgazmalilik metodi:

1. Tarixiy bilimlarning asosiy manbalaridan biri bo`lib xizmat qiladi.
2. O`quv materialining ta`lim-tarbiya vazifalarini muvaffiqiyatli amalga oshirishga yordam beradi.
3. O`qituvchi bayonining aniq, obrazli va emotsional bo`lishiga yordam beradi.
4. O`quvchilarning o`quv materialini o`rganishga qiziqishni oshiradi va ularning bilish faoliyatini aktivlashtiradi.
5. O`qituvchining bayonini va uning darsda qo`llangan boshqa o`quv usullarini o`quvchilarning tushunib olishini engillashtiradi.
6. O`quvchilarning fikrlash qobiliyatini oshiradi.

Ko`rsatmali qurollar o`zining mazmuni, tarixiy obrazlarning harakteri, ularni tayyorlash texnikasi va foydalanish usullariga qarab quyidagi turlarga bo`linadi:

1. Predmet ko`rgazmalilik; tarixiy yodgorliklar, esdalik joylari, arxitektura yodgorliklari, xo`jalikka doir va boshqa qurilishlar, mehnat qurollari, quro-yarog`lar, ro`zg`or buyumlari, shu jumladan arxeologik topilmalar.
2. Tasviriy ko`rgazmalar; o`qitishda foydalanish uchun ishlangan tarixiy kartinalar va albomlar, san`at asarlari, portretlar, rasmlar, fotosuratlar va fotokopiyalar, darsliklardagi illyustratsiyalar, diafilmlar va kinofilmlar, maketlar va mul`yajlar kiradi.
3. Shartli ko`rgazmali qurollar, tarixiy va kontur xaritalar, tarixiy atlaslar, sxemalar va grafika, diagramma va kartogrammalar applikatsiyalar va pedagogik rasmlar.

Predmet ko`rstmalilik ta`limda alohida ahamiyat kasb etadi. Fizika, ximiya yoki botanika o`qituvchilari o`rganilayotgan temalarni o`quvchilarga formula shakl va boshqalarda ko`rsatib tushuntirsalar tarix o`qituvchisi unday imkoniyatdan mahrumdir. Tarix o`qituvchisi o`quvchilarga ibtidoiy odamlar hayoti va faoliyatining aynan o`zini ko`rsatib berolmaydi faqat gapirib beradi, ko`rsatsa faqat ibtidoiy kishi ishlatgan qurollarni yashagan joylarni yoki aytaylik, feodallarning o`zaro urushlarini emas. Urushda ishlatilgan qurollarni va boshqa ba`zi buyumlarni, Suvorov boshliq askarlarning janglarda ko`rsatgan jasorati va qahramonliklarini emas, balki ular to`g`risida rassomlar chizgan ayrim rasm-kartinalarni ko`rsatishi mumkin xolos, lekin har holda kishilarning o`tmishdan qolgan bu yodgorliklar tarixiy voqealar to`g`risida real tasavvur qilishga so`zsiz yordam beradi.

Tasvirli ko`rgazmali qurollar maktab tajribasida hammadan ko`p qo`llaniladi. Tasvirli ko`rgazmalar bir necha xil bo`ladi:

- a) o'tmishdan qolgan tasviriy ko'rgazmalar;
- b) ilmiy jihatdan asoslab rekonstruktsiya qilinagan arxitektura
- v) rassomning ijodiy faoliyati bilan qilingan tasviriy ko'rgazmalar, tarixiy san'at asarlari maketlar, modellar va boshqalar.

Tarix o'qitishda qo'llaniladigan tasviriy ko'rgazmali vositalar ichida o'quv kartinalari muhim o'rin tutadi. Kartinalar o'rganilayotgan voqealar va hodisalar xaqida o'quvchilarda yorqin tasavvur hosil bo'lishiga yordam beradi. Tarixiy mavzularga oid kartinalar syudjeti va harkteriga qarab quyidagi turlarga bo'linadi:

1. Voqelik kartinalari. Ularda muhim voqealar, ijtimoiy hayotdagi noyob faktlar, harbiy harakterlar va revolyutsion voqealar yoritiladi. Masalan, «Salamin jangi», «1905-yil 9-yanvar».

2. O'rganilayotgan davr uchun tipik bo'lgan voqealarni aks ettiruvchi kartinalar. Masalan, «Qadimgi Gretsiyada qul savdosi». Kartinaning bu turi katta bir voqeani yoki uning bir ko'rinishini o'rganish bilan bog'liq bo'lgan hamma savollarga javob beradi.

3. Qadimgi shaharlar, qurilishlar, arxitektura yodgorliklari yoki ularning ansambli tasvirlangan tarixiy kartinalar. Masalan, Qadimgi dunyo tarixi darsligida berilgan «Afina akropoli», «Moskvaning XVII asr oxiradagi ko'rinishi» va boshqalar.

4. Tarixiy portretlar. Ular ustida o'quvchilar mustaqil ish olib boradigan bo'lsa, ular tarixiy shahslarning hayoti va faoliyatini og'zaki yoki yozma ravishda hikoya qilib beradi.

Kartinalar bilan ishlab kartinalardan unumli foydalanishni, ularning o'qitishdagi roli va o'rnini yaxshi tushunib olinishiga bog'liq.

Kartinalar ko'rgazmali qurollarning hamma turlari singari o'quvchilar uchun aktiv bilim olish manbai bo'lib xizmat qiladi. Shunday qilib kartinalar:

1. o'quvchilarni yangi materialni aktiv o'zlashtirishga tayyorlaydi, oladigan bilimlarni manbai bo'lib xizmat qiladi.

2. tarixiy voqeaning «jonli idrok» etilishini, o'rganilayotgan materialning axloqiy ta'sirini oshiradi, aniq va tushunarli bo'lishini ta'minlaydi.

3. o'qituvchi bayonning ta'sirini kuchaytiradi.

Ilyustratsiyalar darslik mantni mazmunining tarkibiy qismini tashkil etadi. Ulardan darsda va darsdan tashqari mashg'ulotlarda bilim manabi sifatida foydalaniladi.

O'qituvchi o'z bayonida boshqa manbalaridan foydalangani kabi illyustratsiyalardan ham keng foydalaniladi. Ilyustratsiyalarning sodda va murakkabligiga qarab o'qituvchi ularning mazmunini o'quvchilarga mufassal tushuntirib beradi, yoki qisqacha hikoya qilish bilan chegaralanadi. O'quvchilarni illyustratsiyalar ustida aktiv ishlay olishga, mazmunini mustaqil ravishda chaqib ola va so'zlab bera bilishga o'rgatish lozim.

Ilyustratsiyalar mazmunini murakkabligi, xarakteri o'quvchilarning tayyorgarligiga qarab suhbat yo'li bilan tahlil qilishi mumkin, o'qituvchi o'quvchilarga mustaqil tahlil qilishni topshirishi mumkin.

Ilyustrativ materiallar quyidagi turlarga bo'linadi:

1. O'tmishdagi buyum yodgorliklarning tasivri.

a) ayrim buyumlar yoki ularning parchalari, ro'zg'or ashyolari, urush qurollari, mehnat qurollari;

b) arxitektura yodgorliklari va san'at asarlari tasviri. Ular ichida buyum va me'morchilik yodgorliklarining tasvirlari asosiy o'rinni egallaydi. Bu gruppaga kirgan illyustatsiyalar juda ham turli-tuman bo'lib, ob'ektni tahlil qilishi, taqqoslash va tegishli xulosalar chiqarish uchungina xizmat qilmasdan o'quvchilarni estetik ruhda tarbiyalash va ularga emotsional ta'sir ko'rsatishning ham muhim vositasi bo'lib xizmat qiladi.

2. Rassomlarning hayotdan olib yaratgan syudjetli asarlari.

3. Portretlar.

4. Karikaturalar. Ular asosan XIX-XX asr voqealariga doir bo'lib ko'proq yangi tarix darsliklarida beriladi. Karikaturalardan foydalanish tarixiy faktlarga, siyosiy arboblarga, ijtimoiy gruppalariga siyosiy xarakteristika berishga, ularga berilgan baholarni esa mustahkam saqlab qolishga yordam beradi, o'quvchilar ongiga, g'oyaviy-siyosiy tarbiyasiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Karikatura o'quvchilar oldida tarixiy shaxsning faoliyatini fosh etishning ajoyib vositasi bo'lib xizmat qiladi.

5. Xujjatlar, yozuvlar, xujjatli matnlar (toshga o'yilgan yozuvlar, nashr etilgan yozmalar, proklamatsiyalar) tasviri. Bu xildagi illyustratsiyalar o'quvchilarning davr ruxini tarixiy sharoitni yaxshiroq tushunib olishlariga yordam beradi.

6. Xujjatli fotosuratlar va voqea shoxidlari chizgan suratlari. Bu xildagi illyustratsiyalar asosan XIX-XX asr voqealariga doir bo'lib yuqori sinflarida foydalaniladi. Shunday qilib illyustratsiyalar bilim manbalaridan biri bo'lib, tarix darslarida o'qituvchi bayonini konkretlashtirishda uning g'oyaviy-siyosiy ta'sirini kuchaytirishda, o'quvchilar bilimini mustahkamlash va mavjud bilimlarni ishga solishda ko'rgazmali material sifatida ham xizmat qiladi.

Umumiy xaritalar. Obzor xaritalar. Tematik xaritalar.

Tarixiy voqea ma'lum bir vaqtda va ma'lum bir joyda sodir bo'ladi. O'quvchilarda voqea sodir bo'lgan joy xaqida tasavvur yaratish ta'limda muhim urin tutadi.

Tarixiy xarita bilan ishlash geografik muhitga xarakteristika berishning asosiy metodini tashkil etadi. Geografik muhit jamiyat rivojlanishining xaarkatlantiruvchi kuchi bo'lmasa-da tarixiy rivojlanishning tezlashishi yoki sekinlashishiga jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Xarita yordamida tarixiy voqealarning sabab-aloqalari ochib beriladi. Xarita darsining boshida o'rganilgan materialni taxlil qilish, umumlashtirish, tarixiy rivojlantirishning qonuniyatlarini ochib berishga yordam ko'rsatadi. Xarita bir qator tarixiy voqealar va hodisalarni natijalarini kuzatib o'rganishga imkon beradi.

Tarix o'qitish tajribasida tarixiy xaritalarning uch turidan foydalaniladi:

1. Umumiy xaritalar. Ular bir mamlakat yoki bir guruh mamlakatlardagi tarixiy voqealarni, ularning mavqeini, tarixiy rivojlantirishning ma'lum bosqichidagi ahvolni aks ettiradi. Masalan, «XVIII asrning choragida Rossiya imperiyasi», «1789 yilda Evropa» va boshqalar.

2. Obzor xaritalar. O`rganiladigan voqealar rivojlanishining izchilligini uzoq davr mobaynida xududning o`zgarganligini aks ettiradi. Masalan: «XIV-XVIII asrlardar Rus davlatining kengayishi», «Rim davlatining yuksalishi».

3. Tematik xaritalar. Ma`lum tarixiy voqealarga yoki tarixiy jarayonning ayrim tomonlariga bag`ishlanadi. Masalan: «1905-1907 yillardagi Rossiya revolyutsiyasi», «1925 yilda Germaniyada dehqonlar urushi».

Tematik xaritalarda ijtimoiy hayotga doir masalalar, chunonchi iqtisodiy masalaga, sotsial harakatlarga, sinfiy kurash yoki harbiy o`tmishga doir masalalar to`laroq yoritiladi.

4. Tarix darslarida ta`lim vositalaridan foydalanish.

Reja:

1. Tarix ta`limi vositalari klassifikatsiyasi
2. Ta`limning texnik vositalari.
3. Axborot - kommunikatsiya texnologiyalari vositalari va ularni ta`lim jarayonida qo`llash imkoniyatlari. Elektron darslik.

Darsda samaradorligini oshirish uchun avvalom bor, o`qituvchining mahorati va ijodkorligi muhim bo`lib, bunda o`qituvchi tomonidan darsning maqsadiga qarab turli vositalardan foydalanishi maqsadga muvofiq.

1. Ta`limning texnik vositalari - o`quv materialini ko`rgazmali namoyish etishga, uni tizimli etkazib berishga yordam beradi; o`quvchilarga o`quv materialini tushunishlariga va yaxshi eslab qolishlariga imkon beradi, o`quv materialini ko`rgazmali namoyish etishga, uni tizimli etkazib berishga yordam beradi; talabalarga o`quv materialini tushunishlariga va yaxshi eslab qolishlariga imkon beradi. Bularga misol qilib, diaproecktr, grafoproecktr, doska bloknot, doska stend, flipchart, videofil'mlar, yozuv taxtasi va hokazolarni olishimiz mumkin.

2. Yordamchi ta`lim vositalari - grafiklar, chizmalar, namunalar bo`lib, bularga quyidagilarni misol qilib olishimiz mumkin: model', mulyajlar, grafik, jadval, diagrammalar, namunalar, chizmalar, sxema va boshqalar.

3. O`quv - uslubiy materiallar - o`quv materiallari ya`ni, darslik, xrestomatiya va boshqa o`quv qo`llanmalar yordamida o`zlashtirilgan o`quv materiallarini mustahkamlash uchun mashhlar, yo`riqnoma, o`quv topshiriqlari yozilgan tar?atmalar. Bular talabalarning mustaqil ishlarini faollashtirishga yordm beradi. Misol uchun: Ish varaqasi, eslatma, nazorat varag'i va matnlar. Bular o`quvchilarning mustaqil ishlarini faollashtirishga yordam beradi. Dono xal?imizda "ming marta eshitgandan ko`ra bir marta ko`rgan yaxshi" degan naql bor. O`qituvchining faqatgina og`zaki bayon metodi yordamida dars tashkil etilsa o`quv materialini o`zlashtirish ko`rsatkichi 10% bo`lishi ehtimoldan yiroq emas. Bunday sharoitda dars o`tish samarasi past bo`ladi. Mashg`ulotlarda o`quv materialini ham ko`rgazmali shaklda taqdim etish, shu bilan birga o`quvchilarni amaliy ish jarayonini ham tashkil etilishi maqsadga muvofikdir.

*Tarix darslarida ta`limning texnika vositalaridan fodalani*sh darsning samadorligini oshiradi. Ta`limning texnika vositalari o`qitish va o`rganish sifatini ko`tarishga o`quvchilarning o`quv materilini qo`ziqib o`rganishga xizmat qiladi.

Tarix o`qitish tajribasiga ko`ra maktabda ta`limning quyidagi texnika vositalaridan foydalanilmoqdi.

1. Oddiy texnika qurilmalari. Xarita o`quv kartinalari ilinadigan, yog`ochdan yoki boshqa materialdan yasalgan siljiydigan oddiy qurilmala, ko`chma sinf doskasi, sinf devoriga ilinib ikki yoqlama ochiladigan doska.

2. Ovozli apparatlar. Proigrovatel` (plastinkalar qo`yib ovoz chiqaradigan asbob). Magnitafon, radiopriyomniklar. Maktab tajribasida plastinkalar va magnit lentalar yordamida shuningdek, radiopriyomniklar vositasida o`quvchilarni klassik va boshqa bastakorlarning asarlari bilan tanishtirish borgan sari keng quloch yoymoqda. Chunki, muzikali ijodiy asarlarga doir maktab kursining madaniy-tarixiy materialini plastinka va lenta yozuvlarisiz ko`rsatib bo`lmaydi. Masalan madaniyatga doir mavzularni o`tganda musiqa asarlarini eshitish darsni maroqli qiladi.

3. Har xil ko`rsatuv asboblari va qo`llanmalar ta`lim texnika vositalarinig uchinchi guruhini tashkil etadi. Ular epidiaskop, diapozitivlar, diafil`mlar va o`quv kinofil`mlaridan iborat.

Texnika vositalari bilan ta`minlangan xona asosan quyidagi talablarga javob berishi lozim.

a) xonani tezda qorong`ilashtirish va tezda yoritish mumkin bo`lsin;

b) qorong`i vaqtda ham o`quvchilarning yozuv-chizuv ishlarini olib borish, ekran tasvirini daftarga tushirishi, darslik matni bilan ishlashi uchun o`tirgan o`rinlari maxsus lampochlar bilan yoritiladi;

v) xonada juda katta doska bo`lishi kerakki, uning bir qismi yozish uchun bo`sh bo`lsin;

g) xarita va kartinalar ilinadigan maxsus moslama bo`lsin;

d) zarur texnika vositalari va ularni ko`rsatadigan apparatlar xonada mavjud bo`lishi bilan birga ular tuzuk, ishga yaroqli holda saqlansin;

e) o`quv kinofil`mlari ham ta`limning ko`rgazmali vositalari jumlasidandir.

Kinofil`m o`quvchilar ko`z o`ngida tarixiy voqeaning jonli obrazning ko`rgazmali qilib to`liq harakatda gavdalantiradi.

Tarixiy mavzularga bag`ishlangan badiiy fil`mlar (masalan «Muz jangi»...) o`zini mazmuni va tarixiy voqealarni jonli qilib ko`rsatish jihatidan tarixiy badiiy asarlarga o`xshab ketadi.

Kinofil`mlar, aniqsa, badiiy fil`mlar o`quvchilarga emotsional ta`sir ko`rsatish, estetik va ahloqiy tarbiya berish vositasi hamdir. Kinofil`mlar bilim olish vaqtini iqtisod qilishga yordam beradi.

O`quvchilar oddiy shiroitda o`qituvchining bayonidan muzey va har xil tarixiy joylarga sayoxatlarda bo`lib soatlar sarf qilib oladigan bilimlarini 10-15 daqiqalik fil`mlarini ko`rib olishlari mumkin.

Xozirgi vaqtda tarix va jamiatshunoslik o`qitishda teleeshittirishning ikki turidan foydalanilmoqda: a) sinfda qabul qilish uchun beriladigan ertalabki ko`rsatuvlar, b) o`qishdan tashqari vaqtlardagi teleko`rsatuvlar o`quvchilar bu eshittirishlarni uyda tomosha qiladi.

Uquv teleko`rsatuvlarni qabul qilish uchun maktabda oynalarni parta bilan berkitilgan ikkita televezorli maxsus o`rgatish apparatlari muxayyo bo`lgan sinf xonasi bo`lishi zarur. Darsda uquv teleko`rsatuvlarning ikki xil turi qabul qilinadi.

a) 15 daqiqalik teleko`rsatuv.

b) 30-40 minut davom etadigan yangi materiallarni bayon qilishga bag`ishlangan tematik teledars yoki takrorlash darsi.

Teleko`rsatuvga yirik olimlarini yozuvchilar tajribali uqituvchilar yuristlarni hamda tarixiy voqealarning ishtirokchilarini jalb etish uquv materiallarini o`rganishning samaradorligini oshiradi.

Uqituvchi teleeshittirishni qabul qilishga puxta tayyorgarlik ko`radi. Uqituvchilarning teleko`rsatuvlar mazmunini puxta o`zlashtirib olishlari uchun uqituvchi ularga eshittirish mazmuni yuzasidan savollar beradi. Yoki boshqa vazifalar beradi. Natijada o`quvchilar ko`rsatishni faol fikrlab o`zlashtiradilar. O`qituvchi teledarsni qabul qilishni suxbat bilan yakunlaydi. Shunday qilib teleekran tarix o`qitishda ko`rsatkichlarning samaradorligini yanada oshirib yubordi. Tarix o`qitish tajribasi teledars g`oyaviy tarbiyaviy va didaktik jihatdan boshqa ko`rgazmali vositalardan ko`ra xiyla afzal ekanligini isbotladi.

5. Tarixiy bilimlarni shakllantirish jarayoni va tarix darslarini samaradorligini oshirish yo`llari

Reja:

1. Tarixiy bilimlarni shakllantirishda faktlarning va tarixiy tushunchalarning o`rni.
2. Tarix darslari samaradorligini oshirishning ilmiy - uslubiy asoslari.
3. Tarix darslarini samaradorligini oshirish yo`llari.
4. Tarix o`ituvchisining tarix o`sitishdagi o`rni.

6. Tarix darslarida tarixiy manbalardan, badiiy va boshqa adabiyotlardan foydalanish

Reja:

1. Tarix o`qitishda tarixiy manbalarning ahamiyati.
2. Tarixiy xujjatlar ustida ishlash.
3. Badiiy adabiyotlardan foydalanish.

Tarixiy xujjatlar tarix fani uchun muhim manbalardan biri hisoblanadi. O`zbekistonda tarix o`qitishida xujjatlardan foydalanish tarixi Rossiya bilan bog`liq XIX asrning 60-yillarida Stasyulevich va boshqa ilg`or o`qituvchi hamda metodistlar o`tishni tarixiy xujjatlar asosida mustaqil o`rganishning real metodini taklif etib, uni o`sha vaqtdagi darsliklar asosida o`qitish usuliga qarama-qarshi qo`ydilar.

XX asr boshlariga kelib tarixiy xujjatlarni mustaqil o`rganish g`oyasini metodist N. Rojkov davom ettirib tarixni manbalar asosida o`rganishning «laboratoriya» metodini olg`a surdi. Bu mavjud reaksion mazmundagi darsliklarni

yodlashtirish tizimiga nisbatan progressiv ahamiyatga ega. Lekin bu metodning ham o'ziga yarasha kamchiliklari bor edi. M., Bu o'quvchilarning mustaqil o'rganishiga ortiqcha baho berish edi. Bu kamchilik 1917-yilgi Oktyabr to'ntarishidan so'ng ta'lim tizimida ham ko'rishdi (yoki sho'rolar davrida individualizmga e'tibor berilmagan).

1934-yildan keyin sho'ro tarixchi metodist olimlari xujjatlar bilan ishlashni o'qitishning bosh metodi ekanligini inkor qilish bilan birga o'qitishning usullaridan biri ekanligini ta'kidladilar.

Tarixiy xujjat avvalo, o'qituvchi bayonini konkretlashtirish, chuqurlashtirish, va unga Aniqlik kiritish uchun xizmat qiladi, bayonning emotsional va ishonchli bo'lishi ta'minlaydi, tarixiy voqealarni gavdalashtirish va tasvirlashga yordam beradi. Xujjat ustida ishlash o'quvchilarni faktlar va xodisalarni mustaqil ravishda aniqlash va o'rganish, xulosalar chiqarishga o'rgatadi. Shu bilan birga xujjat ma'lum bir vaziyatni aniqlashga, uning xarakterini, ahamiyatini bilib olishga, tarixiy xolislik asosida tushunishga yordam beradi, ular (o'quvchilar)ning bilish faoliyatini, fikrlashini aktivlashtiradi.

Xujjatlar ustida ishlashning yana bir muhim tamoni shundaki o'quvchilarni tarixiy tadqiqot metodlarining elementlari bilan tanishtiradi hamda ularni tarixiy xujjatlarga tanqidiy arashga o'rgatadi.

Maktabda ta'limning yangi mazmuni amalga oshirishi munosabati bilan tarix o'qitishda tarixiy xujjatlarning roli yanada oshdi. Yangi dasturda yozilgan darsliklar mazmunining asosiy qismini tashkil etadi. Darslikdagi tarixiy xujjatlar har bir sinfdagi o'quvchilarning yoshi bilim saviyasi, o'sha sinfda o'rganiladigan tarix kursining xususiyatlariga qarab kiritilgan. Shu sababli darsliklardagi tarixiy xujjatlar o'zlarining xarakteri, ko'lami, mazmuni jihatidan bir-biridan farq qiladi. M., VI-sinf jahon tarixiga kiritilgan xujjatli manbalar III guruhga bo'linadi:

1. Moddiy madaniyat buyumlari- bizgacha saqlanib kelayotgan yoki ilmiy asosda qayta tiklangan burungi mehnat qurollari, qurol-yaroqlar, zeb-ziynat buyumlari, uy- ro'zg'or anjomlari, turor- joylar, qo'rg'onlar maqbaralar, qadimgi shahar harobalari va boshqalar.

2. Tasviriy san'at asarlari- moddiy voqelikni, odamlar va ularning bir-biriga munosabatini, odamlar va ularni bir-biriga munosabatini hamda ularni tevarak atrofidagi narsalarni, har- xil buyumlarni, geografik muhitni bevosita tasvirlab beruvchi asarlar, odamlarning xar xil xudolar, ruh-arvohlar, jinlar, alvastilar, afsonaviy qahramonlar, devlar va hakovolar haqidagi xayoliy tasavvurlarni aks ettiruvchi asarlar.

3. Yozma manbalar-qonuniyatlar, lik ishlariga doir yozuvlar, shartnomalar xizmat vazifasiga oid yozishmalar, siyosiy nutqlar, sud xukmlari, yilnomalar xronikalar, memuarlar, shahar va mamlakatlar tasvirlab yozilgan asarlar, xatlar va yozuvlar kiradi.

O'quvchilarning yoshiga qarab darslikdagi xujjatli materialllarning xarakteri o'zgarib, ko'lami ortib, murakkablashib boradi. Sho'rolar davrida tarixiy

xujjatlardan foydalanishda marksistik-leninistik ruxdagi xujjatlar juda ko'p ishlatilgan. Aslida yong'i bosqichga (yuqori sinfga) o'tgach darsliklarda hikoya va tasviriy xarakterdagi xujjatlarning salmog'i kamayib xo'jalik va yuridik xarakterdagi xujjatlarning salmog'i ko'paytiriladi.

Maktablarda tarix o'qitish tajribasida tarixiy xujjatlar bilan ishlashning asosiy ikki usuli mavjud tarixiy xujjatlardan o'qituvchi bayonida foydalanish va o'quvchilarning matn ustida ishlashi.

Tarixiy xujjatlar ustida ishlashning turli usullari mavjud.

1. O'qituvchi tarixiy xujjatni o'zi tahlil qilib berish mumkin.
2. Tarixiy xujjatlarni o'qituvchining bevosita rahbarligida o'quvchilar darsda tahlil qilishi mumkin.
3. O'qituvchi o'quvchilarga ma'lum xujjatlarni uyda mustaqil tahlil qilib kelishini topshirishi mumkin.

Tushunish kiyin bo'lgan murakkab tarixiy xujjatlarni o'qituvchining o'zi o'qiydi, tahlil qilib izohlab beradi. O'quvchilar matnini kuzatib borishadi va o'qituvchi tushuntirishlarini diqqat bilan kuzatib tinglaydi.

VI-VII sinflarda o'qituvchi xujjatlarni o'zi o'qib taxlil qilib beradi, ammo shu bilan birga o'quvchilarni xujjatlar bilan ishlashga ham o'rgatadi. Yuqori sinf o'quvchilarini ko'proq memuar xarakterdagi materiallar, tarixiy voqealarning zamonoshlari va ishtirokchilari bergan ma'lumotlar qiziqtiradi. Yuqori sinflarda o'quvchilarning mustaqil ishlashga talab ortib boradi. Shu sababli ular tarixiy xujjatlar asosida o'quvchilar qisqacha axborot, referat, hikoyalar insho va boshqa grafik ishlarni bajarishlari mumkin bo'ladi. Bu ular uchun mustaqil ijodiy ish bo'ladi.

Badiiy adabiyotlardan foydalanish. Badiiy adabiyot o'quvchilarni tarixiy o'tmish bilan tanishtirishning muhim manbalaridan biridir. Maktab tajribasida badiiy adabiyotdan darsda, sinfdan tashqari foydalaniladi va o'quvchilarga mustaqil o'qishga tavsiya etiladi. Badiiy adabiyot obrazlaridan foydalanish o'qituvchi bayonining ko'rgazmaliligini ta'minlaydi uni konkretlashtiradi, o'quvchilar o'tmish haqida jonli tasavvur xosil iladi. Badiiy adabiyotning roli bu bilan tugamaydi.

Ma'lum davrning ijtimoiy xodisalarini real aks ettiruvchi xaqiqiy badiiy obraz, tipik obrazlar o'sha ijtimoiy xodisaning mohiyatini ifodalaydi.

O'qituvchi bayonida badiiy adabiyotdan olingan namunalar bayonniig emotsional bo'lishini ham ta'minlaydi, o'rganilayotgan tarixiy voqealarga nisbatan o'quvchilarda xayrixohlik, zavqlanish, afsuslanish kayfiyatlarini, nafrat yoki hayrat tug'diradi, ular ongida insonparvarlik tamoillarini shakllantirishda ham muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Tarix o'qitishda foydalaniladigan badiiy adabiyotlarni ikki guruhga bo'lish mumkin:

1. O'rganilayotgan davrning adabiy yodgorliklari.
2. Tarixiy belletristik asarlar.

O'rganilayotgan davrning adabiy yodgorliklariga tarixiy hodisa va voqealarni o'z zamondoshlari yozib qoldirgan asarlar kiradi. Bu guruhga kirgan

asarlar tarix fani uchun o'tmishning o'ziga xos manbai bo'lib xizmat qiladi. Badiiy adabiyot yodgorliklari yozib olingan OG'ZAKI ijodiyot asarlarini: afsonalar, dostonlar, qo'shiqlar, masallar va boshqalarni o'z ichiga oladi. Bunday asarlarning juda ko'pida voqeylik qayta-qayta ishlangan, xalq fantaziyasi bilan boyitilgan va bezatilgan bo'ladi. Sinfny jamiyatda mualliflar tarixiy voqelikni o'z sinfiy manfaatlari nuqtai-nazaridan yoritganlar. Mualliflar ko'pincha o'z muxoliflarini, dushmanlarini masxara qilib ularni nihoyatda kulgili qiyofada tasvirlaganlar, ammo yuqori martabali biror odamga yaxshi ko'rinmoqchi bo'lsa unga o'zida yuq fazilatlar berganlar, ko'klarga ko'tarib maqtaganlar. Voqelikni ob'ektiv suratda tasvirlangan asarlar, yodgorliklar bizgacha etib kelmagan taqdirda uzoq o'tmishni, masalan Qadimgi Yunoniston tarixini yoritib berishda ana shunday asarlardan ham tanqidiy yondoshib foydalanish mumkin. Gomer davridagi jamiyat tarixi Gomer dostonlaridan va qisman Yunon afsonalaridan olingan epizodlarni tahlil qilish asosida ta'riflab beriladi. Badiiy yolg'orliklarning asosiy ahamiyati shundan iboratki, ular o'z zamonidagi jamiyatning ideologiyasini aks ettiradi va buni o'quvchilarning tushunib olishlariga tarixiy hodisalar va arboblarning yorqin badiiy obrazlarini ravshan tasavvur qilishlariga yordam beradi. Shu bilan birga o'quvchilar badiiy adabiyotning jamiyat xayotidagi roli bilan ham aniq misollarda tanishadilar. Masalan, «Roland haqida qo'shiq» nomli asarda Karlning o'zi va unng jangchilari ideallashtirilib u olib borgan urushlar tarixi buzib ko'rsatiladi. Shu bilan birga, bu asar ritsarlarning mardligi, o'z sen'origa sodiqligi, fidokorligi bilan, shuningdek o'rta asrlar adabiyotining ana shu turi bilan tanishtiradi. «Roland haqida qo'shiq» shu adabiyot turining eng yaqqol namunasi. Roland uydirma obraz bo'lsada undagi ajoyib fazilatlar o'quvchilarga ijobiy tarbiyaviy ta'sir kursatadi. O'rta asrlarda yaratilgan «Tulki haqida roman»dan shaharliklarning feodallarga munosabatini, ular o'rtasida keskinlashib borayotgan kurashni hamda uni yoritishda satiradan qanday foydalanilganligini o'quvchilar tushunib oladi.

Qadimgi dunyo va o'rta asrlarda yaratilgan afsonalardan, qahramonlik dostonlari va boshqa adabiy asarlardan tarix darslarida foydalanganda, o'quvchilarga bu asarlarga tanqidiy ko'z bilan qarashga o'rgatib borish kerak. Shuningdek, ularga bu asarlar o'tmishdan qolgan badiiy edgorliklar ekanligini, ulardan o'sha davrlarda bo'lib o'tgan voqealarga oid ba'zi ma'lumotlardan foydalanish va qay tariqa foydalanish mumkinligini, bu asar-larning qaysi joyi uydirma va qaysi joylarida real voqelik aks etganini tushuntirish lozim.

Belletrpistik asarlarga — tarixiy romanlar, tarixiy tema-larda yozilgan povestlar, o'rganiladigan davr haqidagi badiiy asarlar, xikoyalar kiradi. Bu asarlar tarixiy manbalar, memuarlar va xujjatlar, ilmiy tekshirish ishlari va monografiyalarni o'rganish asosida yozilgan bo'lib, ularda o'tmish voqealari badiiy tasvirlar va badiiy obrazlar orqali ifodalanadi.

Belletristika tarix fani uchun xujjatli manba bo'la olmasada, o'quvchilarga o'tmishni konkret tushuntirishda muhim vosita bo'lib xizmat kiladi. Tarixiy roman va povestlarni o'qish natijasida o'quvchilarda tarixga qiziqish uyg'otadi.

O'rganilayotgan davrga doir adabiy yodgorliklar tarix darslarida ko'pincha dars materialini xulosalash va umumlashtirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Belletristika bayon qilinayotgan o'quv materialini konkretlashtirishga va bayonni maroqli qilishga yordam beradi. O'qituvchi badiiy adabiyotni tanlashda materialning ta'lim-tarbiya jihatidan qimmatini tarixiy hodisalarning naqadar real va ilmiy qilib yoritilganligini e'tiborga oladi.

O'qituvchi tarix darslarida foydalanish uchun badiiy adabiyotdan:

- a) maktab dasturida ko'zda tutilgan tarixiy voqealarning tasviriga;
- b) tarixiy arboblardan va xalq ommasi vakillarining obrazlarini, xalq ommasining rolini ko'rsatishga;
- v) muhim tarixiy voqealar bo'lib o'tgan joylarni va u erlarning konkret sharoitini tasvirlashga va shu kabilarga bag'ishlangan asarlarni tanlaydi.

Yuz yillik urushda Frantsiyaning ahvoli Jan de Vennett xro-rikasida: «Shu yili uzumzorlar... karovsiz qolib ketdi; dalalar... haylalmadi, xo'kiz va quylar yaylovlarga chiqmadi; cherkovlar va uylar... hamon tutini burqsib turgan g'amgin xarobalar uyumiga uxshab qolgan edi» deb tasvirlanadi.

O'qituvchi o'z bayonida badiiy adabiyotlardan foydalanish bilan birga o'quvchilarni sinfda va sinfdan tashqari badiiy asarlarni o'qishlari ustida olib boradigan ishlariga doim kontrollik va raharlik qilib boradi.

7. Tarix o'qitishda mustaqil ta'lim va sinfdan tashqari olib boriladigan ishlar

Reja:

1. Mustaqil ta'lim va uning turlari
2. Sinfdan tashqari ishlarining ta'lim va tarbiyaviy ahamiyati.
3. Sinfdan tashqari ishlarining metodlari.
4. Sinfdan tashqari ishlarining mazmuni.
5. Sinfdan tashqari o'qish.

Maktabda o'qitiladigan boshqa predmetlar qatori, tarix o'qitishga o'quv tarbiya ishlarining asosiy tashkiliy shakli dars ekanligini yuqorida ko'rib o'tgan edik. Tarix sevib o'qiladigan fandır. Uni o'rganish jaroayonida o'quvchilarda o'tmishni puxta bilib olish tilagi o'rta boradi, ulardagi bu istakni sinfdan tashqari yo'li bilangina bajo keltirish mumkin.

Tarix predmeti yuzasidan sinfning shakl va metodlari metodik adabiyotda turlicha klassifikatsiya qilinadi. V.N.Bernadskiy sinfdan tashqari ishlar turkumiga bilish manbaalarini asos qilib olib ularni quyidagi turlarga bo'ladi.

Ma'lumki, o'quvchilar faqat darslikni o'qish bilangina chegaraalanib qolsa, ularning bilim darslikni o'qish bilangina chegaralarinib qolsa ularning bilim doirasi va o'tmish haqidagi tassavurlari tor bo'lib qoladi. Shuni e'tiborga olib V.N.Bernadskiy sinfdan tashqari ishlarning asosiy shakli sifatda qo'shimcha o'qishni tavsiya etadi.

1. Qo'shimcha kitob o'qish. (ilmiy ommabop kitoblar, tarixiy belitristika tarixiy dvrga oid) qo'shimcha suratlar ko'rish.
2. Qo'shimcha suratlar ko'rish.
3. Jamoa bo'lib teatr va kinolarga borish hamda ularni birgalikda muhokama qilish.
4. Tarixiy kechalar uyushtirdi.
5. Tarixiy p'essalar ko'rish.
6. Maktab tarixiy ko'rgazmalarni tashkil etish.
7. Olisdagi ta'rixiy joylarga ekskursiyalar tashkil etish.

Keyingi 10-15 yil ichida maktabida sinfdan tashqari ishlar qo'llash kengaydi. Metodist A.A.Vagin tarix ta'limida sinfdan tashqari qilinadi ish metodlari sohasida keyingi yillarda ortirgan ilg'or tajribalarni umumlashtirib ularni uch gruppaga bo'ladi.

1. Og'zaki metod. Sinfdan tashqari ishlarning bu gruppasiga o'qituvchining hikoya kilib berish, ovoz chiqarib o'qish, yuqori sinflarda esa, o'qituvchining darsdan tashqari ishlarda o'quvchilarning aktivligi va mustaqilligini oshirish maqsadida o'quvchilar ham og'zaki so'zlab berish metodidan foydalaniladi. O'quvchilar to'garak yig'ilishlarida tarixiy kechalarda quyi sinflar va aholi o'rtasida qisqacha axborotlar, ma'ruza va refaratlar bilan qatnashadilar.

2. Yozma va bosma manbalar bilan ishlash metodi. Sinfdan tashqari ishlarni bu turiga qo'shimcha o'qish tarixiy-adabiyot to'plamlar, arxivlardagi xujjatlar va boshqalarni o'rganish, vaqtlilik matbuotni o'rganuvchilar to'garagi, qo'lyozma va arxiv xujjatlarini o'rganuvchi «yosh arxivchilar to'garagi» barpo qilish tarixiy maqolalar yozish va x.k.

3. Ko'rsatmali materiallar bilan ishlash. Illyustratsiyalar ko'rsatish, filmlarini ko'rish, ekskursiya materiallarini o'rganish.

Bundan tashqari ekskursiyalar, poxod va ekspeditsiyalar davomida to'plangan materiallar nusxasini ko'paytirish, rasmga olish shu materiallar, asosida modellar yasash, namoyish qilish.

Sinfdan tashqari ishlarning mazmuni. O'quvchilarni yoshi, bilim va malakalari, ularning individual moyiligiga va qiziqishlariga qarab, tarix ta'limida sinfdan tashqari ishlarning mazmuni, shakl va metodlari turlicha bo'ladi. Xozir maktabda sinfdan tashqari ishlarning quyidagi asosiy turlari va tashkiliy shakllari mavjud.

1. Tarix to'garagi (yoki tarixiy o'lkashunoslik).
2. Tarix jamiyati.

3. Sinfidan tashqari tarixiy yoki tarixiy o'lkashunoslik ekskursiyalari, jamoa bo'lib teatr va kinoga borish.
4. Uzoq joylarga tarixiy-o'lkashunoslik ekskursiyalari.
5. Arxeologik ekspeditsiyalarida katnashish.
6. Tarixiy o'lkashunoslik burchak va muzeylari.
7. Xisobot yoki tematik ko'rgazmalar.
8. Tarixiy konferentsiyalar, munozara va muhokamalar.
9. Tarixiy yoki tarixiy o'lkashunoslik o'yinlari.
10. Devoriy gazeta va qo'lyozma jurnallar.

Shuni aytish kerakki, sinfdan tashqari ishlarining mazmuni qanchalik boy va turli-tuman shakllarda olib borilmasin, ular bir maqadga: ta'lim-tarbiya vaziflarini amalga oshirishga xizmat qiladi.

Sinfidan tashqari o'qish. Qo'shimcha o'qish sinfdan tashqari ishlarining muhim shaklidir. Bu ish o'quvchilarga kitob o'qishni targ'ib qilish, uning ahamiyatini tushuntirish, kitobga qiziqtirish boshlanadi.

Maktab tajribasida IV-VI sinf o'quvchilarini kitob o'qishga qiziqtirish maqsadida ilg'or o'qituvchilar quyidagi usuldan foydalanadi. O'qituvchi o'quvchilarga o'qish kerak bo'lgan kitoblar bilan birga shu kitoblarni o'quvchilarga ko'rsatadi. Qo'shimcha o'qishni tashkil etishda, o'quvchilarni kitobga qiziqtirish bilan birga, mustaqil o'qishni tashkil qila bilish ham zarur.

O'quvchilarning yozuvchilar bilan uchrashuvlari ularning kitobxonlik ishtiyoqini oshirishda muhim o'rin tutadi. Tarixiy mavzularga bag'ishlangan kecha va konferentsiyalarni o'tkazish, o'qilgan kitoblarni muxokama kilish kabi tadbirlar ham muhim o'rin tutadi.

O'quvchilarning sinfdan tashqari ishlarini shu jumladan tavsiya qilingan kitoblardan qanday foydalanilganliklarni o'qituvchi doim nazorat qilib turadi. Bu bilan o'qituvchi o'quvchilarda qo'shimcha adabiyot o'qishga o'rgatadi. Tarix o'qitishda tarixiy o'lkashunoslikning tutgan o'rni.

8. Tarix ta'limida pedagogik va axborot texnologiyalardan foydalanish va uni loyihalashtirish

Reja:

1. Pedagogik texnologiya.
2. Tarix o'qitishda texnologiyalardan foydalanish.

Texnologiya - bu belgilangan maqsad va kafolatlangan natijaga erishishning iqtisodiy samarali loyihalangan jarayonlar ketma-ketligi majmuidir. "Texnologiya" so'zi lotincha "Thegnos" – san'at, hunar, soha va "Logos" – fan degan ma'noni anglatadi.

Texnologik park (texnopark, TP)- ilmiy-texnik sohada tadbirkorlikni samarali rivojlantirish uchun sharoit yaratuvchi yuqori malakali kadrlar hamda etarli axborot va eksperimental' baza bilan ta'minlangan innovatsion infrastruktura sub'ekti. TP- ilmiy tashkilotlar, loyiha-konstruktorlik byurolari, o'quv yurtlari va

ishlab chiqarish korxonalarining birlashmasi shaklidagi fan, ta'lim va ishlab chiqarishning hududiy integratsiyasi hisoblanadi.

1958 yili Amerika fiziklari jamiyati anjumanida professor R.Feynman mashhur ma'ruzasini o'qiydi. Olim ma'ruzasida "Fizika qonunlari va tamoillari alohida olingan atomlar ustida manipulyatsiya o'tkazish va shu orqali har xil buyumlar yaratishga monelik qilmaydi. Shunga asoslanib aytish mumkinki, insoniyat yaqin kelajakda **balk texnologiya** asridan **nanotexnologiya** asriga qadam qo'yadi"- degan ilmiy xulosani ilgari suradi.

Ishlab chiqarish texnologiyasi deyilganda sifatli, zamon talablariga javob beradigan, dunyo bozorida o'z o'rnini topadigan mahsulot ishlab chiqarishdagi iqtisodiy samarali, ma'lum ketma-ketlik asosidagi jarayonlar majmui tushuniladi. Agar ushbu jarayonlar ketma-ketligi yoki boshqacha aytganda texnologiyasida ishlatiladigan texnik vositalar ma'naviy eskirmasa, ushbu texnologiya ma'lum vaqtgacha o'zgarmaydi. Bu texnologiya oldindan aniq va belgilangan maqsad va kafolatlangan natijaga olib boruvchi ishlab chiqarishni loyihalashdir.

Axborot texnologiyalari axborotlarni yig'ish, saqlash, uzatish, qayta ishlash usullari va vositalari majmuidir.

Pedagogik texnologiya esa insonga ta'lim va tarbiya berishning ilmiy asoslangan, inson tafakkuriga, ya'ni ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchining intellektual salohiyatiga bog'liq holda amalga oshiriladigan jarayonlar majmuidir. Pedagogik texnologiyani doimiy bir xil holda (hatto ma'lum qisqa vaqt oralig'ida ham), ya'ni oldindan loyihalashtirilgan jarayon deb bo'lmaydi. Bir so'z bilan aytganda, pedagogik texnologiyani bir qolipga sig'adigan, aniq bir o'zgarmas loyiha deb bo'lmaydi. Chunki har bir auditoriya, har bir guruh uchun tinglovchilarning ma'lumoti, ilmiy salohiyati, yoshi, jinsi va boshqa ko'rsatkichlarga bog'liq holda, kerak bo'lsa guruhdagi har bir tinglovchi uchun alohida pedagogik yondoshuv va uning texnologiyasi talab etiladi. Masalan, pedagog bir mavzuni maktab bolalariga boshqa texnologiya asosida, oliy o'quv yurti talabalariga boshqa texnologiyada, ishlab chiqarishdagi muhandis-texnik xodimlarga boshqa va oliy o'quv yurti pedagoglariga boshqa texnologiya asosida o'tishi talab etiladi. Shuningdek, oldindan ma'lum bir guruhda dars o'tishda, pedagogning oldindan loyihalashtirib kelgan dars o'tish texnologiyasi, auditoriyaning tayyorgarligi, undagi savol-javoblar natijasida yuzaga keladigan vaziyatlar asosida o'zgarishi ham mumkin. Shundagina pedagog aniq ko'zlangan natija - ya'ni o'z bilimini tinglovchilar tafakkuriga etkazib, ularda rivojlantiruvchi faol faoliyat uyg'ota oladi. Menimcha o'qitishdan maqsad, tinglovchiga oldindan aniq, bor narsani o'rgatish emas, balki o'qishni o'rgatishdir. CHunki, biz bugun talabaga o'rgatayotgan texnik vositalar, ayniqsa axborot –kommunikatsiya tizim texnikalari tezda ma'naviy eskiradi, demak bitiruvchi o'zi mustaqil o'qib, yangi texnik vositalar bilan ishlash sirlarini bilishi, shunga o'zida amaliy ko'nikma hosil qilishi lozim.

Talaba ma'lumotlarni faqat eshitish orqali qabul qilsa, berilgan ma'lumotlarning o'rtacha 20 foizini o'zlashtiradi. Shu sababli agar ma'ruza faqat mavzuni og'zaki tushuntirish shaklida (an'anaviy) o'tilsa, talabalar darsda berilgan ma'lumotlarning 80 foizini esda saqlab qolmaydi va darrov unutishadi. O'rtacha

odam bir minutda 800 tagacha soʻzni eshitishi va tushunishi mumkin. Vaholanki, auditoriyadagi talabalar oʻqituvchi nutqiga nisbatan 4 marta tez eshitish qobiliyatiga ega. Demak, ogʻzaki tushuntirish vaqtida vaqtning 75 % qismida talaba eshitmaydi, u boʻsh qoladi, agar oʻqituvchi faqat ogʻzaki tushuntirib, maʼruza qilsa talaba diqqatini yoʻqotadi. Shu sababli maʼruzani faqat oʻqib berish yoki ogʻzaki tushuntirish shaklida olib borish samarasiz hisoblanadi. Agar talaba maʼlumotlarni bir marta oʻzi oʻqisa u 25 foiz maʼlumotni eslab qoladi. Demak maʼruzada, talabalar oldida maʼruza qilish bilan birgalikda, ulardan mavzuning asosiy joylarini dars davomida oʻzlari oʻqishlari talab etilsa, maʼruza samarasi ortadi. Buning uchun slaydlar, tayanch iboralar, tarqatma materiallar zarur boʻladi va maʼruza davomida ulardan talaba faolligi taʼminlangan holda foydalaniladi. Agar berilayotgan maʼlumotlar ikki marta takrorlansa, talaba maʼlumotlarning 30 foizini eslab qoladi. Agar Siz maʼruzada mavzuning asosiy, muhim joylarini ikki marta takrorlasangiz, oʻzlashtirish faqat oʻqib berishga nisbatan 10 foizga ortadi. Agar takrorlash slaydlar, oʻquv-vizual materiallar asosida bajarilsa darsning samaradorligi yanada ortadi, yaʼni asosiy tayanch iboralar ham ikki marta takrorlanadi, ham talabalar tomonidan oʻqiladi. Agar talaba yozib, oʻqisa maʼlumotlarni 45 foizgacha oʻzlashtiradi. Demak maʼruzaning tayanch iboralarini maʼruza davomida yozdirib borilsa, oʻzlashtirish ikki marta ortadi. Talaba oʻrtacha bir minutda 40 tagacha soʻz yozishi mumkin. Lekin, maqsad faqat tez yozdirish boʻlib qolsa, natija etarli darajada samarali boʻlmaydi. Shuning uchun maʼruzaning tayanch iboralari yozdirilayotganda, talabaga diqqatini jamlab, tushunib yozishi uchun vaqt berish kerak, yaʼni yozdirilayotgan iboralarni toʻxtab-toʻxtab, sekin ifoda etish zarur. Koʻpchilik muhokama, bahs jarayonida maʼlumotlarning 60 foiziga yaqinini oʻzlashtiradi, yaʼni oʻquv jarayoni oddiy maʼruza oʻqishga nisbatan 3 marta samarali boʻladi. Agar maʼruzada yuqoridagi uslublar (ogʻzaki tushuntirish, qaytarish, oʻquv-vizual materiallar yordamida koʻrsatish, talabadan oʻqishni talab qilish, tayanch iboralarni yozdirib borish) maʼlum bogʻliqli ketma-ketlik asosida birgalikda joriy etilsa oʻquv samarasi yanada ortadi. Talaba berilayotgan maʼlumotlarni hayotiy tajribasi orqali taqqoslasa, bilim amaliyot orqali etkazilsa, talabalarga doimiy ushbu materiallarni real hayotda kerak boʻlishi tushuntirilsa, mashgʻulotda mavzuni real hayot bilan bogʻlab talabalarning faol fikr bildirishlariga sharoit yaratilsa, mavzu boʻyicha berilayotgan maʼlumotlarni talabalar tomonidan 80 foizgacha oʻzlashtirishlariga erishish mumkin. Yaxshi pedagog oʻrtacha bir minutda 170 tagacha soʻz talaffuz etishi mumkin. Oʻrtacha student minutiga 400 tagacha soʻzni oʻqishi va tushunishi mumkin. Bu shuni bildiradiki, oʻqituvchi maʼlumotlarni slaydlar koʻrinishida yoki tarqatma materiallar koʻrinishida tushuntirishdan oldin bersa, oʻqituvchi tushuntirguncha talabalar ushbu materiallarni ikki marta tez oʻqib ulguradilar. Talabalar oʻzlari maʼlum miqdorda boʻlsada oʻqib olgach, maʼruzachining tushuntirishlariga kam eʼtibor berishadi. Shu sababli, agar oldin tushuntirib, keyin oʻquv-vizual materiallar orqali tushuntirish takrorlansa, eng yaxshi natijaga erishiladi. Ayrim pedagoglar oʻqitishning interaktiv uslublari deganda zamonaviy oʻquv-vizual materiallar (oddiy, mulʼtimedia va animatsion slaydlar, tarqatma materiallar, maʼruza matnlari, texnik vositalarning modellari, maketlari va b.)dan hamda

zamonaviy texnik vositalar (komp'yuterlar, elektron doskalar va b.)dan foydalanish, ma'ruza matnlarini oldindan talabaga taqdim etib, talabaning darsga tayyor bo'lib kelishini ta'minlash kabilarni tushunishadi. Albatta bu to'g'ri fikr emas.

O'qitishning interaktiv uslublari O'qitishning interaktiv uslublari deyilganda birinchi navbatda talabaning o'quv jarayonini faol ishtirokchisiga aylantirishga qaratilgan innovatsion pedagogik uslublar majmui va texnik vositalar tizimi tushuniladi. Interaktiv uslubdagi mashg'ulotda talaba berilayotgan ma'lumotlarni tinglashi, o'qishi, ko'rishi, yozib borishi, mavzu bo'yicha savollar berishi, o'z fikrini erkin bayon etishi, amaliy topshiriqlarni bajarishi va o'zining hayotiy tajribasi bilan bog'lab, mavzu bo'yicha nazariy bilim va amaliy ko'nikmalar hosil qilishi lozim. Quyida o'qitishning interaktiv uslublarini ayrimlari to'g'risida ma'lumotlar keltiramiz:

Muhokama-munozara. Bu interaktiv o'qitishning eng keng tarqalgan usuli hisoblanadi va talabalarning ushbu mavzu bo'yicha turli xil bilim darajasi va tajribalari asosida o'rganiladigan masalaga qanday yondoshishi ko'zda tutiladi. Bunda o'qituvchi muhokama uchun muammoli savolni yoki hayotdagi aniq bir vaziyatni belgilab, o'rtaga tashlaydi. Talabalarni esa mavzudan chetga chiqishlariga yoki ayrim faol talabalarni etakchi bo'lib, faqat ular fikr bildirishlariga yo'l qo'ymaydi, mumkin qadar barcha talabalarning faol ishtirok etishlariga ahamiyat beradi, talabalarni bir-birini fikrlariga hurmatsizlik bilan qarashlariga yo'l qo'ymaydi. Muhokama oxirida o'qituvchi fikrlarni umumlashtirib, o'z fikrini nazariy va amaliy isbotlab bayon etadi.

Jamoaviy muhokama yoki muammolar ruyxatini tuzish. Talabalarga biror bir masala, muammo yoki mavzu doirasidagi aniq bir vaziyat ustida o'ylab, ulardan muhokama qilish uchun g'oyalar, takliflar ruyxatini tuzish talab etiladi. Ushbu uslubda muammoni o'qituvchi emas, balki talabalar o'ylab topadi. Masalan: "Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni oldini olishga nimalar to'sqinlik qilmoqda?". Talabalardan real hayotda, ishlab chiqarishda baxtsiz hodisalarni oldini olishga to'sqinlik qilayotgan masalalar va muammolar ruyxatini tuzish talab etiladi.

Vaziyatni o'rganish, tahlil qilish. Bunda mavzuning ayrim masalalariga bog'liq aniq hayotiy vaziyatlar o'rtaga tashlanadi. Talabalardan ushbu vaziyatdan qanday chiqish yo'llari ustida o'ylash va o'z fikrlarini bayon etish so'raladi. Masalan, "Elektr xavfsizligi" mavzusi o'tilayotganda, shunday vaziyat o'rtaga tashlanishi mumkin: "Kom'yuterda ishlayotgan operator elektr tokidan jarohatlanishi mumkin. Bunga nimalar sabab bo'lishi mumkin?". Muhokama yakunida o'qituvchi vaziyatni savol bilan umumlashtiradi. Masalan, "Biz nima haqida bilib oldik?", "Biz qanday xulosaga kelishimiz mumkin?", "Hayotda Siz shunday vaziyatga tushmasligingiz uchun nima qilishingiz kerak?".

Bahs yoki munozaralar olib borish. Talabalar ikki (yoki bir necha) guruhlariga bo'linadi. O'qituvchi tomonidan umumiy muammo belgilab beriladi. Talabalar ushbu muammoni hal qilish bo'yicha o'z yo'nalishlarini belgilab olishadi. Vaqtni tejash maqsadida o'qituvchi har bir guruhga ushbu muammodan chiqishning yo'nalishini ham ko'rsatib berishi mumkin. Har bir guruh muammoni

hal qilish bo'yicha o'z yo'nalishini himoya qiladi. Bahs oxirida o'qituvchi muammo echimlari bo'yicha ikkala guruh fikrlarini umumlashtirib, talabalar ishtirokida xulosalaydi.

Tanqidiy fikrlash. Dars bahs-munozara shaklida tashkil etiladi. Talabalarga muammoli savol beriladi va har bir talabaning ushbu savol bo'yicha mustaqil fikri tinglanadi. Bunda talabalarda mavzuni o'zlashtirishlari bilan bir qatorda:

- o'z fikrini erkin bayon qilish;
- boshqalar fikrini tinglash va o'rganish;
- boshqa kishi fikriga befarqlik bilan qaramaslik;
- o'z fikri bilan boshqalar fikrini taqqoslash;
- muammo bo'yicha to'g'ri echim (qaror) qabul qilish kabi hislar

shakllanadi. Tanqidiy fikrlash uslubining so'nngi bosqichida talabalar tomonidan bildirilgan turlicha fikrlar qaytadan baholanadi va mutunosiblik aniqlanadi.

Rolli o'yinlar. Faol talabalar tanlab olinadi va ularga mavzuga oid hayotiy vaziyatlarda rol o'ynash talab etiladi. Bu uslubda o'qitish jarayoni uch bosqichda, ya'ni vaziyat bo'yicha rol o'ynash, vaziyatni kuzatish, vaziyatni tahlil qilish va o'z echimini qabul qilish asosida amalga oshiriladi. Rolli o'yin uchun mavzu tanlashda ishlab chiqarishda talaba duch kelishi mumkin bo'lgan vaziyatlar olinadi. Rol orqali talaba o'zining kelajakdagi faoliyatini ko'z oldiga keltiradi. Ushbu uslub mashg'ulot davomida o'zgaruvchan bo'lishi kerak. O'qituvchi mashg'ulot davomida savol berib, holatni o'zgartirishi mumkin. Natija- qisqa vaqtda samarali o'zlashtirishga erishish talab etiladi.

Rolli o'yinlarda talabalar quyidagi bilim, uquv va ko'nikmalarga ega bo'lishi mumkin:

- ishlab chiqarish bilan bog'liq masalalar ustida amaliy muloqat qilish, tajribasini ortdirish;
- jamoadagi bir xodim xarakterini yoki fikrini boshqa kishiga ta'sir etishini anglash;
- vaziyatlar bo'yicha mustaqil qaror qabul qilish va o'z fikrini bayon eta bilish;
- vaziyatni tahlil qila olish;
- vaziyatdan chiqish rejasini va strategiyasini ishlab chiqishni bilish.

Kichik guruhlarda ishlash. Talabalarni bir necha guruhga bo'lib, ularga mavzuga oid aniq bir masala yoki vazifa ustida ishlash topshiriladi. Ularga ma'lum vaqt beriladi, keyin berilgan vaqt tugagach har bir guruhning ushbu mavzu bo'yicha qarori, fikrlari tinglanadi.

Kichik guruhlar uslubida mashg'ulot olib borilganda quyidagilarga erishiladi:

- har bir talabani faol ishtiroki ta'minlanadi va ularning faoliyatini nazorat qilish va baholash imkoniyati ortadi;
- muammoni tez hal etish usuli ta'minlanadi. Talabalar qisqa vaqt ichida ko'plab yangi g'oyalar ijodkori bo'lishadi;
- mashg'ulotning istalgan vaqtida talabalarning qiziqishini ortdirish va butun katta guruh bo'yicha muhokama qilish imkoniyati ta'minlanadi;

- ayrim talabalar o'zlarining mavzuga oid ushbu muammo bo'yicha shaxsiy fikrlarini o'qituvchiga aytishdan tortinishadi, kichik guruhlarda esa ular guruhdoshlari bilan erkin fikr almashishadi, ya'ni mashg'ulotda faol ishtirok etishadi.

Aqliy hujum. Aqliy hujum uslubini birinchi bo'lib bundan bir necha o'n yillar oldin F.Osborn Aleks reklamasi orqali Batter, Barton, Dastin va Osborn firmalarida qo'llagan. Keyinchalik ushbu uslubdan yirik xalqaro korporatsiyalar ham foydalana boshlashgan. Hozirgi kunda ko'pgina rivojlangan davlatlarda, ushbu uslub ma'muriy boshqarishda va nodavlat tashkilotlarda oddiy odatiy holga aylandi. Respublikamizdagi ta'lim muassasalarida ushbu uslubdan 2000 yillardan boshlab foydalanila boshlandi. Ushbu uslubning mohiyati juda oddiy. Talabalar mavzuga oid muammoli savol yoki masala bilan tanishtiriladi. Masala bo'yicha talabalar o'z g'oya va fikrlarini bildirishlari uchun aniq vaqt ajratiladi, masalan - 10 minut. 10 minut ichida bildirilgan barcha g'oyalar va fikrlar yozib boriladi. Bildirilayotgan g'oyalar baholanmaydi, auditoriyada shovqin bo'lishiga, ayrim talabalaraning boshqa talaba fikri ustidan kulishi yoki uni baholashiga ruxsat berilmaydi. Dastlabki maqsad-son! G'oya qancha ko'p bo'lsa shuncha yaxshi. Alohida faol talabalarning etakchilik qilishlariga, ya'ni faqat bir necha talaba fikr bildirishlariga yo'l qo'yilmaydi. Mumkin qadar barcha talabalar fikrini bayon etishlariga imkoniyat yaratiladi. Vaqt tugagach talabalarga ekranda yozilgan barcha fikrlarni o'qib, mushohada qilishlariga vaqt ajratiladi. Keyin o'qituvchi yordamida barcha g'oyalar guruhlarga bo'linadi va ular tahlil qilinib, eng maqbul variant tanlab olinadi.

"Klaster" (tutam, bog'lam) usuli. Bu uslub oldindan mavjud bilimlar, mavzu bo'yicha tushunchalar zahirasi asoslanadi. O'qituvchi asosiy (tayanch) so'zni doskaga yozadi, talabalar asosiy so'zni to'ldiruvchi yoki ushbu so'z echimiga bog'liq so'zlarni aytishadi. O'qituvchi talabalar tomonidan aytilgan so'zlarni "Klaster" atrofiga to'plab, mantiqiy zanjir hosil qiladi.

Ajurli arra" texnologiyasi. Bunday texnologiya asosida mashg'ulotlar tashkil etilganda, talabalar(o'quvchilar)ning hamkorlikda ishlashiga va qisqa vaqt ichida katta hajmdagi axborotlarni o'zlashtirishga imkon yaratiladi. O'qituvchi murakkab mazmunli mavzular bo'yicha o'quvchilarni darsga tayyorlash uchun ularning har biriga alohida axborotli paket tayyorlaydi. Har bir talaba ikki guruh tarkibida ishtirok etadi. Ular dastlab birinchi guruhda, keyin esa "ekspert" guruhiga birlashib, mavzuni mustaqil o'rganishadi. Guruh 5-6 kishidan iborat bir necha kichik guruhlarga bo'linadi. Har bir guruhdan "ekspert" talaba ajratib olinadi va ularga paketdagi aniq mavzuga oid savollar beriladi. Paketda ushbu savolga oid o'quv materiallari bo'ladi. ekspert talabalar alohida ajralishib, mavzularni mustaqil o'rganishadi va o'zaro tahlil qilishadi. Keyin, ekspert talabalar o'z guruhlariga qaytishib, o'rganganlarini guruh a'zolariga o'rgatishadi. Mashg'ulot oxirida o'qituvchi ekspertlar fikrlarini yakunlab, mavzuni to'ldiradi.

FSMU texnologiyasi. Ushbu texnologiya tinglovchilarni o'z fikrlarini himoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikriga boshqalarni ishontirishga, ochiq-oshkora bahslashishga, egallagan bilimlarni tahlil qilishi, ularni qay darajada egallaganligini baholashga hamda tinglovchilarni bahslashish madaniyatiga

o`rgatadi. Ushbu texnologiya tinglovchilarga qog`ozga o`z fikrlarini aniq va qisqa holatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarini bayon etish tartibida amalga oshiriladi

F – fikringizni bayon eting.

S - fikringiz bayoniga sabab ko`rsating.

M- ko`rsatilgan sababni tushuntiruvchi misol keltiring.

U - fikringizni umumlashtiring.

FSMU texnologiyasida mavzu bo`yicha savol qo`yiladi. Talabalarga FSMU texnologiyasining mohiti va ularning vazifasi tushuntiriladi. Topshiriqni bajarish uchun aniq vaqt belgilaydi, masalan 15-20 minut. Topshiriqni har bir talaba shaxsan bajarishi talab etiladi. Talabalar faoliyatini kuzatadi, ularning savollariga javob berib boradi, yo`naltiradi, maslahatlar beradi. Kuzatuv davrida to`g`ri qaror yoki fikr yozayotgan talabalarni aniqlaydi. Javoblarni yig`ib olib, kuzatuv davrida nisbatan to`g`ri deb topilgan talabalarning fikrlarini o`qiydi, qo`shimchalar kiritib, savol bo`yicha to`liq ma`lumot beradi. Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda, bahs-munozaralar o`tkazishda yoki o`quv-seminari yakunida (tinglovchilarning o`quv-seminari haqidagi fikrlarni bilish maqsadida) yoki o`quv rejasi asosida biron bo`lim o`rganib bo`lingach qo`llanilishi mumkin.

“Bumerang” texnologiyasi. Mazkur texnologiyada talabalarga turli xil ko`rinishdagi (ochiq, yopiq, ko`ndalang) savollar beriladi. Talabalarda tanqidiy fikrlash, mantiqni shakllantirishga imkoniyat yaratadi, o`z g`oya va fikrlarini og`zaki yoki yozma shakllarda bayon etish qobiliyatlarini shakllantiradi. Ochiq savollar muomala, so`zlashuvni davom etdirishga imkon beradi. Ularga qisqa, bir xil javob berish mumkin emas. Yopiq savollar oldindan “ha” yoki “yo`q” usulidagi to`g`ri, qisqa javoblarni berishni ko`zda tutadi. Ko`ndalang savollar bir-biriga guruhlab beriluvchi qisqa savollardan iborat bo`lib, bu o`ziga xos axborotlar izlash hamda dalillarni aniqlashtirish, boshqalar fikrini aniqlash va muayan qarorlar qabul qilishga imkoniyat yaratadi. Ko`ndalang so`roq paytida munozaraga kirishilmaydi. Mazkur texnologiya bir mashg`ulot davomida o`quv materialini chuqur va yaxlit holatda o`rganish, ijodiy tushunib etish, erkin egallashga yo`naltirilgan.

Insert jadvali. Talabalarda ma`ruzalar va mustaqil ta`lim jarayonida olgan bilimlari asosida nazariy ma`lumotlarni tizimlashtirishni, uni tasdiqlash, aniqlashtirish yoki rad qilish, qabul qilinayotgan ma`lumotlarning tushunarligini nazorat qilish, avval egallagan bilimlarini yangisi bilan bog`lash qobiliyatlarini shakllantiradi. Shu sababli, ushbu uslub mavzu bo`yicha rejadagi mashg`ulotlar o`zlashtirilgach, talabalar mavzuga oid bilim va ko`nikmalarga ega bo`lgach qo`llaniladi. O`qituvchi mavzuning aniq mazmun va mohiyatini

yoritib beradi va dars yakunida talabalarga ushbu mavzu bo`yicha “Insert” jadvali asosida uyda mustaqil ishlashlari uchun topshiriq beradi. Talabalar ushbu jadval asosida darsda olgan bilimlarini o`z bilimlari, real hayotiy tajribalari bilan taqqoslaydi, mavzu bo`yicha mustaqil ishlab, yangi ma`lumotlar oladi, ularni matnda qo`yilgan belgilar asosida jadvalga kiritadi.

“Skarabey” texnologiyasi. O`qitishning interaktiv texnologiyalaridan biri bo`lib, undan o`quv materiallarini o`rganishning turli bosqichlarida foydalanish

mumkin. Bu texnologiyada talabalar tajribasidan foydalaniladi, reflektiv kuzatishni amalga oshiradi, faol ijodiy izlash va fikriy tajriba o'tkazish imkoniyatini yaratadi. Ushbu texnologiya quyidagi ketma-ketlik asosida amalga oshiriladi:

- dastlab o'quv mavzusining mohiyati, tuzilishi va mazmuni "aqliy hujum" texnologiyasi asosida belgilanadi;

- mavzu bo'yicha o'rganiladigan savollar o'rtasidagi aloqalar, bog'liqlik, asosiy tushunchalar aniqlanadi;

- mavzuning har bir savoli chuqurroq o'rganiladi, mavzu bo'yicha talabalarda yangi g'oyalar paydo bo'lishiga imkoniyat yaratiladi.

- O'qituvchi mavzuni yakunlab, olingan bilimlarni mustahkamlaydi.

«Kaskad» texnikasi. Ushbu texnologiya g'oyalar tizimini ishlab chiqishga ko'mak beradi. Asosiy maqsadi: aniq va ijodiy fikrlash qobiliyatini faollashtirish.

BBXB (bilaman, bilishni xohlayman, bilib oldim) texnikasini. Ushbu texnologiyada har bir talabaga shaxsiy topshiriq berilishi mumkin. Topshiriq muayan mavzu bo'yicha savollar tarzida beriladi. Talaba ushbu savollar bo'yicha nimalarni bilishini, bilishni xohlashini va mashg'ulot davomida nimalarni qo'shimcha ravishda bilib olganligini BBXB jadvaliga yozadi. Bunda tayanch iborlar o'qituvchi tomonidan berilishi ham mumkin.

Kontseptual jadval. Guruh bir necha kichik guruhlariga ajratiladi. Har bir guruhga mavzuga oid muammoli savollar beriladi. Javoblar yozma ravishda o'qituvchiga taqdim etiladi. Guruh sardorlari javoblar bo'yicha prezentatsiya shaklida chiqish qiladi.

"Veer" texnologiyasi. Murakkab, muammo xarakterdagi mavzularni o'rganishda qo'llaniladi. Bu texnologiyada mavzu bo'yicha dastlab to'liq va qisqa ma'lumot beriladi. Keyin mavzu bo'yicha asosiy muammoli savollar ajratilib, alohida kichik guruhlarda muhokama etiladi, ya'ni muammoning ijobiy va salbiy tomonlari, afzallik va kamchiliklari, foyda-va zararlari aniqlanadi. Bu interaktiv texnologiya tanqidiy, tahliliy, aniq mantiqiy fikrlashni shakllanib, talabalarga o'z fikrlarini og'zaki yoki yozma bayon etishlariga, himoya qilishlariga sharoit yaratadi."Veer" texnologiyasi yordamida mavzuning alohida savollari bo'yicha kichik guruhlarning, har bir talabaning faol ishtirok etishi ta'minlanadi va ularning ushbu savol bo'yicha bilimlari baholanadi.

Pirbord texnikasi. Pirbord inglizcha Pin- mahkamlash, board- doska so'zidan olingan bo'lib, muammoni hal qilishga oid fikrlarni tizimlashtirib, guruhlarni amalga oshirish, jamoa tarzda yoki yagona holda qarama-qarshi fikrlarni shakllantirishga imkon yaratadi. Dastlab o'qituvchi muammoli savolni o'rtaga tashlaydi va talabalardan o'z fikrlarini bayon etishni so'raydi. To'g'ridan-to'g'ri yoki ommaviy aqliy hujumning boshlanishini tashkil etadi. Faol talabalar rag'batlantiriladi. Keyin fikrlar tahlil qilinib, muhokama qilinadi, baholanadi va eng samarali fikr tanlanadi. Ushbu tayanch xulosaviy fikr alohida qog'ozlarga va doskaga yoziladi (mahkamlanadi). Ushbu texnologiyada muammoli savol bo'yicha barcha fikrlar jamlangach, guruh namoyandalari doskaga chiqadilar va maslahatlashgan holda:

- xato yoki takrorlanayotgan fikrlar olib tashlanadi;
- bahsli fikrlarga aniqlik kiritiladi;

- fikrlar ma`lum belgilar bo`yicha tizimlashtiriladi, guruhlarga ajratiladi;
- ularning o`zaro munosabatlari chiziqlar yoki boshqa belgilar yordamida belgilanadi. Jamoaning yagona yoki qarama-qarshi fikrlari ishlab chiqiladi.

“*T-sxema-texnikasi*”. Bu texnologiya murakkab, ko`p tarmoqli, muammo xarakteridagi mavzuli ma`ruza mashg`ulotlarining yakunida qo`llaniladi. Talabalarda tanqidiy, tahliliy, mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga, hamda o`z g`oyalari va fikrlarini yozma yoki og`zaki bayon etish, ularni himoya qilishga imkoniyat tug`diradi. Dastlab talabalar “T-sxema” qoidalari bilan tanishtiriladi. Talabalar yakka tartibda, juft-juft bo`lib yoki kichik guruhlarda T-sxemani to`ldiradilar. O`z g`oyalarini yozma ravishda T-sxemaning o`ng va chap taraflarida yozib chiqadilar. G`oyalar qarama-qarshi bo`lishi ham mumkin. Sxemadagi g`oyalar taqqoslanib, tahlil qilinadi.

Del`fi texnikasi. Ushbu tenologiya muammo echimining eng sarasini tanlash va baholashga asoslangan.

Blits-so`rov. Kichik guruhlarda ishlash texnologiyasiga asoslangan. Dastlab mavzu bo`yicha 15-20 minut umumiy savol- javob qilinadi. Mavzu bo`yicha muammoli savollar aniqlab olinadi. Keyin guruh kichik guruhlariga bo`linib ularga muammoli savollar bo`lib beriladi. Guruhlarda ishlash va tayyorlanish, savollar bo`yicha yakuniy xulosaga kelish uchun aniq vaqt beriladi. Har bir guruh o`z xulosasini bayon etgach, guruhlar o`zaro baholashadi. Mashg`ulot oxirida individual test o`tkazilib, mavzu bo`yicha har bir talabaning reying bali aniqlanadi.

Blits-so`rov-15 minut;

Guruhlarda ishlash va prezentatsiyaga tayyorlanish- 20 minut;

Guruhning mavzu bo`yicha o`z nuqtai-nazarini bayon etishi- 5 minut;

Jamoaviy muhokama, xulosalarni shakllantirish- 5 minutgacha;

O`zaro baholash-1 minut;

Individual test o`tkazish-5 minut.

“*Nima uchun?*” *texnikasi*. O`qituvchi mavzudagi muammoli masalani ochib beradi va “Nima uchun?” savoli bilan talabalarga murojaat qiladi. Nima uchun? savoli ketma-ketlik asosida takrorlanadi. Bunda talabalarda mavzu bo`yicha yangi g`oyalar, fikrlar tug`ilishiga imkoniyat yaratiladi. Talabaning erkin fikrlash, o`z fikrini bayon etish xususiyati shakllantiriladi. “Nima uchun?” savolini o`qituvchi yoki talaba ham berishi mumkin. Yoki, guruh 2 ta kichik guruhga ajratilib, biri ikkinchi guruh javobi asosida o`zining qarama-qarshi fikrini bildirib, “Nima uchun?” savolini beradi, ikkinchi guruh vakillari javob berishadi.

Ma`ruza-anjuman. Talabalarga ma`ruza mavzulari oldindan belgilab beriladi. Talabalar ushbu mavzu bo`yicha tayyorlanib, chiqish qilishadi. Mavzuni o`zlashtirishda guruhning barcha talabalarini faol ishtirokini ta`minlash maqsadida ma`ruza munozara shaklida o`tkaziladi. Talabalar tomonidan taqrizchi belgilanadi. Ma`ruzachi o`z ma`ruzasini tugatgach, taqrizchi fikrini bildiradi. Keyin guruh talabalari ma`ruzachi va taqrizchiga savollar berishadi. Ushbu texnologiyani seminar mashg`ulotlarida qo`llash maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Oliy ta`limda zamonaviy ma`ruzalar, masofaviy ta`lim texnologiyasi, korporativ ta`lim texnologiyasi, shaxsga yo`naltirilgan ta`lim

Seminar mavzulari va ular bo`yicha ajratilgan soatlarning taqsimoti
V- Semestr uchun

№	Amaliy mashg`ulot mavzulari	Soati
5- Semestr		
1	Tarix o`qitish metodikasining predmeti, maqsadi va vazifalari	8
2	Tarix darsi, tuzilishi, uning turlari va zamonaviy talablar	4
3	Tarix o`qitishning metodlari va ularning klassifikatsiyasi	6
4	Tarix darslarida ta`lim vositalaridan foydalanish	2
5	Tarixiy bilimlarni shakllantirish jarayoni va tarix darslarini samaradorligini oshirish yo`llari	2
6	Tarix darslarida tarixiy manbalardan, badiiy va boshqa adabiyotlardan foydalanish	4
7	Tarix o`qitishda mustaqil ta`lim va sinfdan tashqari olib boriladigan ishlar	4
8	Tarix ta`limida pedagogik va axborot texnologiyalardan foydalanish va uni loyihalashtirish	4
	Jami	34
	Umumiy jami	34

1. Tarix o`qitish metodikasining predmeti, maqsadi va vazifalari. 2 s.

Reja

1. Tarix fanini o`qitish va o`rganish zarurati va ahamiyati.
2. Tarix o`qitish metodikasining predmeti, metodologik asosi va uning vazifalari.
3. Tarix o`qitish metodikasi fanining maqsadi.

2. Tarix o`qitish metodikasining predmeti, maqsadi va vazifalari. 2 s.

Reja:

1. Tarix o`qitish metodikasining rivojlanish bosqichlari.
2. Sovetlar davrida tarix o`qitishning ahvoli.
3. Mustaqillik yillarida tarix o`qitish metodikasi.

3. Tarix o`qitish metodikasining predmeti, maqsadi va vazifalari (Tarix o`qitish metodikasining asosiy tamoillari). 2 s.

Reja:

1. Tarixiy ketmaktlik (xronologiya).
2. Ilmiy xolislik.
3. Inson omili.
4. O`quvchilar yoshi ruhiyatini hisobga olish.

4. Tarix o`qitish metodikasining predmeti, maqsadi va vazifalari. 2 s.

Reja:

1. Ta`lim to`g`risidagi qonun, kadrlar tayyorlash milliy dasturi (1992, 1997).
2. Ta`lim to`g`risidagi qonun (2022): mazmun va mohiyati.

3. Davlat ta'lim standartlari.
4. Tarix fani yuklamalari.

5-6. Tarix darsi, tuzilishi, uning turlari va zamonaviy talablar. 4 s.

Reja

1. Tarix darsining o'quvchilarga bilim berish, ularni Vatanga muxabbat ruhidagi tarbiyalashdagi o'rni.
2. Tarix darslarining mohiyati, ta'lim jarayonini tashkil etish.
3. Tarix darslarining turlari.
4. Tarix darslariga bo'lgan zamonaviy talablar.

7. Tarix o'qitishning metodlari va ularning klassifikatsiyasi (Tarix o'qitishida og'zaki ta'lim metodi). 2 s.

Reja

1. Tarix o'qitish metodlarini klassifikatsiya qilish.
2. O'qituvchi jonli nutqining ta'lim- tarbiyaviy ahamiyati.
3. O'qituvchining bayoni oldiga qo'ygan talablari.
4. Tarix materiallarini og'zaki bayon qilish metodlarining turlari.

8. Tarix o'qitishning metodlari va ularning klassifikatsiyasi. (Bosma matnlar va tarixiy hujjatlar bilan ishlash). 2 s.

Reja.

1. Tarix darsligi matnlari ustida ishlash, tushintirish va izohlash.
2. Siyosiy arboblarning asarlarini va siyosiy hujjatlarni o'rganish.
3. Tarixiy hujjatlar.
4. Moddiy madaniyat buyumlari.

9. Tarix o'qitishning metodlari va ularning klassifikatsiyasi (Tarix o'qitishning ko'rgazmali usuli). 2 s.

Reja.

1. Ko'rgazmali qurollar – tarixiy bilimlarining muhim manbasi ekanligi
2. Predmet ko'rgazmaliligi.
3. Tasviriy ko'rgazmalar.
4. Shartli ko'rgazmalar.

10. Tarix darslarida ta'lim vositalaridan foydalanish. 2 s.

Reja

1. Tarix ta'limi vositalari klassifikatsiyasi.
2. Zamonaviy ta'lim vositalari.
2. Axborot - kommunikatsiya texnologiyalari vositalari va ularni ta'lim jarayonida qo'llash imkoniyatlari.

11. Tarixiy bilimlarni shakllantirish jarayoni va tarix darslarini samaradorligini oshirish yo'llari. 2 s.

Reja

1. Tarixiy bilimlarni shakllantirishda faktlarning o'ri.
2. Tarixiy bilimlarni shakllantirishda tarixiy tushunchalarning o'ri.
3. Tarix darslari samaradorligini oshirishning ilmiy - uslubiy asoslari.
4. Tarix darslarini samaradorligini oshirish yo'llari.

12. Tarix darslarida tarixiy manbalardan, badiiy va boshqa adabiyotlardan foydalanish. 2 s.

Reja

1. Tarix o'qitishda tarixiy manbalarning ahamiyati.
2. Tarix darslarida tarixiy manbalar ustida ishlash.
3. Tarix o'qitishda ommaviy axborot vositalaridan foydalanish.

13. Tarix darslarida tarixiy manbalardan, badiiy va boshqa adabiyotlardan foydalanish. 2 s.

Reja

1. Badiiy adabiyotlardan foydalanishning ta'lim – tarbiyaviy ahamiyati.
3. O'rganilayotgan davrlarning adabiy yodgorliklari.
3. Tarixiy belletristik asarlar.

14. Tarix o'qitishda mustaqil ta'lim va sinfdan tashqari olib boriladigan ishlar (2 s).

Reja

1. Mustaqil ta'lim turlari.
2. Mustaqil ta'limni bajarish usullari.
3. Mustaqil ta'limning ta'lim-tarbiyaviy ahamiyati.

15. Tarix o'qitishda mustaqil ta'lim va sinfdan tashqari olib boriladigan ishlar (2 s).

Reja

1. Sinfdan tashqari ishlarning ta'lim-tarbiyaviy ahamiyati
2. Sinfdan tashqari ishlarning usullari
3. Sinfdan tashqari ishlarning mazmuni va shakllari
4. Sinfdan tashqari kitob o'qish.

16-17. Tarix ta'limida pedagogik va axborot texnologiyalardan foydalanish va uni loyihalashtirish (4 s).

Reja

1. Pedagogikada dars jarayoniga yangicha yondoshuv (innovatsiya).
2. Pedagogikada dars jarayoniga yangicha yondoshuvning maqsad va vazifalari.
3. Tarix darslarida pedagogik texnologiyalardan foydalanish.
4. Ta'lim jarayonida interfaol usullar.

Mustaqil ishlarni tashkil etishning shakli va mazmuni.

Nazariy va seminar mashg'ulotlari o'tish davomida talabalarni ijodiy jarayonga yo'naltirish, ularni tahlil qilish, mustaqil ishlashga o'rgatish, mashqlar bajarish. Badiiy asarlarni estetik-g'oyaviy jihatdan tahlil qilish, klassik asarlar matni ustida ishlash, adabiy jarayonni kuzatib borish. Malakaviy amaliyotni o'tish chog'ida yangi texnika, jihozlar, keng ko'lamli ilmiy ish olib borishga qulay jarayonlar va texnologiyalarni o'rganish. Talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq holda fanning muayyan boblari va mavzularini chuqur o'rganish.

Talaba mustaqil ishni tayyorlashda fanning muayyan xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- darslik va o'quv qo'llanmalari bo'yicha fan boblari va mavzularni o'rganish;

- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'zlashtirish;

- maxsus adabiyotlar bo'yicha fanlar bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash;

- talabalarning o'quv-ilmiy tadqiqot ishlarini bajarishi bilan bog'liq bo'lgan fanlar bo'limlari va mavzularini chuqur o'rganish;

- faol va muammoli o'qitish uslublari qo'llanadigan o'quv mashg'ulotlari.

V.1. MUSTAQIL TA'LIM MAVZULARINI TAQSIMLANISHI	
1	Dars tahlilining maqsadi va vazifalari
2	Dars tiplari to'g'risida mashhur tarixchi metodistlari (A.A.Vagin, V.G.Karsev, S.V.Ivanov, M.L.Zinovev)ning fikrlari
3	Dars tiplarining klassifikatsiyasi
4	Zamonaviy tarix darslariga bo'lgan ilmiy-metodik va didaktik talablar
5	Kompetensiya tushunchasi va turlari
6	Konferensiyalarning tarixiy bilimlarni mustahkamlashdagi o'rni
7	Talabalar darslarini tahlil etish prinsiplari va bosqichlari
8	Tarix darsi samaradorligini oshirishning ilmiy-uslubiy va didaktik negizlari
9	Tarix darsining tashkiliy turlari va o'qituvchining tayyorgarligi
10	Tarix darslari samaradorligini oshirish usullari
11	Tarix darslari turlari va tuzilishi
12	Tarix darslarida milliy qadriyatlar va vatanparvarlik
13	Tarix ta'lim jarayonida mustaqil ta'limning o'rni
14	Tarix ta'limida an'anaviy o'qitishdan faol o'qitish usullariga o'tishda axborot kommunikatsiya texnologiyalarining o'rni
15	Tarix ta'limida bosma matnlar bilan ishlash usuli
16	Tarix ta'limida kuzatish va tadqiqot usullarining ahamiyati
17	Tarix ta'limida texnika vositalaridan foydalanish usullari
18	Tarix ta'limida o'qituvchining jonli nutqi va uning ta'limtarbiyaviy ahamiyati
19	Tarix ta'limining amaliy usullari va tarix darsining turlari
20	Tarix ta'limining ko'rgazmali metodlari
21	Tarix tizimida mustaqil ishlash metodlari, ularning asosiy turlari va

	funksiyalari
22	Tarix tizimida sinfdan tashqari ishlashning ahamiyati
23	Tarix tizimida tarixiy bilimlarning roli
24	Tarix tizimida tarixiy-badiiy adabiyotlardan foydalanish usullari
25	Tarix tizimida o'qituvchining jonli nutqi va uning ahamiyati
26	Tarix tizimida xaritalardan foydalanish usullari
27	Tarix o'qitish jarayonining tarkibiy qismlari
28	Tarix o'qitish kursining maqsadi, ta'lim-tarbiyaviy vazifalari
29	Tarix o'qitish metodikasi va uning vazifalari
30	Tarix o'qitish metodikasi fanining boshqa fanlar bilan bog'liqligi
31	Tarix o'qitish metodlari nazariyasining rivojlanishi
32	Tarix o'qitish metodlarining klassifikatsiyasi
33	Tarix o'qitishning og'zaki va ko'rgazmali usullari
34	Tarix o'qituvchisining ta'lim va tarbiya jarayonidagi o'rni
35	Tarixiy bilimlarni shakllantirishda tarixiy faktlar, tarixiy tushuncha va tasavvurlarni o'rni
36	Tarixiy hujjatlar bilan ishlash usuli
37	Tarixni zamonaviy voqealar bilan bog'lash usullari
38	Ta'limda kompetensiyaviy yondoshuvning vujudga kelishi
39	Ta'lim-tarbiya tizimida tarix o'rganishga integratsion yondoshish
40	Turkistonda tarix o'qitish usullari pedagogik fanini shakllanishi
41	O'qitishning ko'rgazmali metodlarini optimal qo'llash usullari
42	O'qitishning og'zaki usullari va ularning turlari

Glossariy

Tarix o'qitish - tarixiy material vositasida o'quvchilarga bilim berish, eng zarur jarayon-o'qituvchi va o'quvchilarning aqliy (ichki) hamda o'quv xarakatlari (tashqi) jarayoni tushuniladi.

Ilmiy xolislikdir tamoili - Buning ma'nosi shundaki, tarixiy voqealar kerakli manbalar orqali ilmiylik asosida yoritib berilishi kerak va bunda hech bir mafkura xizmati uchun yo'naltirmasligi kerak.

Qisqacha bayon - biror bir tarixiy voqealar xaqida qisqacha ma'lumot beriladi, ammo maqsad va vazifalari mazmuni hikoya qilinmaydi.

Hikoya - biror biri tarixiy voqeaning to'liq kartinasi beriladi, o'quvchi shu voqea xaqida konkret tasavvurga ega bo'ladi, voqeaning mohiyati xususiyatlarini tushuntirib olishga yordam beradi.

Tavsiflash - o'qituvchi tarixiy xodisalarning muhim belgilari yoki xususiyatlarni, uning tuzilishi va ko'rinishi tavsiflab beradi. Tavsiflashda syujet bo'lmaydi.

Moddiy madaniyat buyumlari- bizgacha saqlanib kelayotgan yoki ilmiy asosda qayta tiklangan burungi mehnat qurollari, qurol-yaroqlar, zeb-ziynat buyumlari, uy- ro'zg'or anjomlari, turor- joylar, qo'rg'onlar maqbaralar, qadimgi shahar harobalari va boshqalar.

Tasviriy san`at asarlari- moddiy voqelikni, odamlar va ularning bir-biriga munosabatini, odamlar va ularni bir-biriga munosabatini hamda ularni tevarak atrofidagi narsalarni, har- xil buyumlarni, geografik muhitni bevosita tasvirlab beruvchi asarlar, odamlarning xar xil xudolar, ruh-arvohlar, jinlar, alvastilar, afsonaviy qahramonlar, devlar va hakoazol haqidagi xayoliy tasavvurlarni aks ettiruvchi asarlar

Yozma manbalar-qonuniyatlar,lik ishlariga doir yozuvlar, shartnomalar xizmat vazifasiga oid yozishmalar, siyosiy nutqlar, sud xukmlari, yilnomalar xronikalar, memuarlar, shahar va mamlakatlar tasvirlab yozilgan asarlar, xatlar va yozuvlar kiradi.

O`rganilayotgan davrning adabiy yodgorliklari - tarixiy hodisa va voqealarni o`z zamondoshlari yozib qoldirgan asarlar

Belletristik asar — tarixiy romanlar, tarixiy tema-larda yozilgan povestlar, o`rganiladigan davr haqidagi badiiy asarlar, xikoyalar kiradi. Bu asarlar tarixiy manbalar, memuarlar va xujjatlar, ilmiy tekshirish ishlari va monografiyalarni o`rganish asosida yozilgan bo`lib, ularda o`tmish voqealari badiiy tasvirlar va badiiy obrazlar orqali ifodalanadi.

Shartli ko`rgazmali qurollar - tarixiy va kontur xaritalar, tarixiy atlaslar, sxemalar va grafika, diagramma va kartogrammalar applikatsiyalar va pedagogik rasmlar.

Tasviriy ko`rgazmalar - o`qitishda foydalanish uchun ishlangan tarixiy kartinalar va albomlar, san`at asarlari, portretlar, rasmlar, fotosuratlar va fotokopiyalar, darsliklardagi illyustratsiyalar, diafilmlar va kinofilmlar, maketlr va mul`yajlar kiradi.

Predmet ko`rgazmalar - tarixiy yodgorliklar, esdalik joylari, arxitektura yodgorliklari, xo`jalikka doir va boshqa qurilishlar, mehnat qurollari, quroyarog`lar, ro`zg`or buyumlari, shu jumladan arxeologik topilmalar.

Umumiy xaritalar - bir mamlakat yoki bir gruppamamlakatlardagi tarixiy voqealarni, ularning mavqeini, tarixiy rivojlantirishning ma`lum bosqichidagi ahvolni aks ettiradi.

Obzor xaritalar - o`rganiladigan voqealar rivojlanishining izchilligini uzoq davr mobaynida xududning o`zgarganligini aks ettiradi.

Tematik xaritalar - ma`lum tarixiy voqealarga yoki tarixiy jarayonning ayrim tomonlariga bag`ishlanadi.

Texnologiya - bu belgilangan maqsad va kafolatlangan natijaga erishishning iqtisodiy samarali loyihalangan jarayonlar ketma-ketligi majmuidir. "Texnologiya" so`zi lotincha "Thexnos" - san`at, hunar, soha va "Logos" - fan degan ma`noni anglatadi.

Pedagogik texnologiya - insonga ta`lim va tarbiya berishning ilmiy asoslangan, inson tafakkuriga, ya`ni ta`lim beruvchi va ta`lim oluvchining intellektual salohiyatiga bog`liq holda amalga oshiriladigan jarayonlar majmuidir.

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI**

“TASDIQLAYMAN”
O‘quv ishlari bo‘yicha prorektori
_____ D.Xolmatov
“ ____ ” _____ 2023-yil

**TARIX O‘QITISH METODIKASI
FANINING**

O‘QUV DASTURI

3-kurs, kunduzgi ta‘lim shakli uchun

Bilim sohasi:	200 000 – San‘at va gumanitar soha
Ta‘lim sohasi:	220 000 – Gumanitar fanlar
Ta‘lim yo‘nalishi:	60220300 – Tarix (jahon mamlakatlari tarixi)

Namangan-2023

Fan/modul kodi TTMBI 1806		O'quv yili 2023-2024	Semestr 5	ECTS - Kreditlar 4	
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4	
1	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)		Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
		ma'ruza	seminar		
	Tarix falsafasi va tarix o'qitish metodikasi	26	34	60	120

I. FANNING MAZMUNI

Fanning maqsadi – talabalarga tarixiy bilimlarning nazariy asoslarini, tarix falsafasi va metodologiyasining asosiy tushunchalari, tarix aniqlovchisi va tarixiy tadqiqot usullarini, eng qadimgi davrdan hozirgi kunlargacha bo'lgan jahon falsafiy-tarixiy tafakkuri rivojlanishining asosiy omillari va yo'nalishlarini, tarixiy-falsafiy fikrlashni, tarixiy qarashlarning jamiyat rivojlanishiga qo'shgan hissasini va ahamiyatini o'rgatish avvalo ta'lim – tarbiyaning uzviy birligini, o'qitish davomida talabalarni g'oyaviy – mafkuraviy saviyasini muttasil o'sib borishini ta'minlash. Yoshlarga tarixdan puxta bilim berish, ularni mustaqil Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash.

Fanning vazifasi – talabalarga tarix falsafasi va metodologiyasiga uslubiy yondashuv hamda tarixiy, ilmiy dunyoqarashini shakllantirish, tarix o'qitish metodikasi nazariyasini chuqur o'rgatish, hamda metodikani o'qitish jarayonining tarkibiy qismlari, maqsadi, mazmuni, o'qitish uslublari, natijalari o'rtasidagi bog'lanishlarni asoslab berish.

II. ASOSIY NAZARIY QISM (MA'RUZA MASHG'ULOTLARI)

II.1. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

V- Semestr uchun

1-mavzu Tarix o'qitish metodikasining predmeti, maqsadi va vazifalari

“Tarix o'qitish metodikasi” fanining tarixi va rivojlanish bosqichlari. Tarix o'qitish metodikasini ilmiy pedagogik fan sifatida shakllanishi. Tarix o'qitish metodikasi o'rganadigan muammolar. Tarix o'qitish metodikasining predmeti va uning vazifalari. Tarix fani o'qitishning maqsad va vazifalari. Tarix fanining ta'limiy vazifalari. Mustaqil O'zbekistonda tarix fani o'qitish metodologiyasi va uning ahamiyati. Tarix o'qitish metodikasi o'zining mustaqil tekshirish predmetiga ega ekanligi. Tarix o'qitish metodikasining qonuniyatlari. Tarix o'qitish jarayonining tarkibiy qismlari va ular o'rtasidagi aloqalar. Tarix o'qitish tushunchasi va tarix kursining mazmuni. Tarix o'qitishni tashkil qilish va uning natijalari. Tarix o'qitish jarayonining amalga oshirish yo'llari. Tarix o'qitish metodikasining boshqa fanlar bilan bog'liqligi.

2-mavzu: Tarix darsi, tuzilishi, uning turlari va zamonaviy talablar

Dars – o‘quv va tarbiyaviy ishlarning asosiy tashkiliy shakli. Ta’limni tashkil etishning yordamchi shakllari. O‘qituvchining darsdagi ishi barcha o‘quvchilarning darsning o‘zidayoq o‘rganilayotgan bilim asoslarini egallashlari, zarur ko‘nikma va malakalarni hosil qilishlari uchun asosiy zamin ekanligi. Dars turlari va tuzilishi. Tarix darsi va ularga qo‘yiladigan talablar. Darsning bosh g‘oyasi va uning tarbiyaviy vazifalarini to‘g‘ri va aniq belgilab olish. Dars jarayonida o‘qituvchi o‘quvchilarni tarixiy voqealar ustida mustaqil fikrlashga, o‘rganilgan tarixiy materiallardan tegishli xulosalar chiqarishga o‘rgatishi muhim ekanligi. O‘quvchilarni ko‘rgazmali vositalar tayyorlashga o‘rgatish. Tarix o‘qituvchisi har bir dars mavzuni aniqlashda tarixiylik (istorizm) sistemalilik va izchillikka doimo ijodiy yondoshib borishi lozimligi. Tarix darslari xillarini hamda tuzilishini o‘rganishda mashhur metodistlar A. A. Vagin, S. V. Ivanov, V. A. Bernadskiy, M. A. Zinovev, P. S. Leybengrub tajribalari va tadqiqotlaridan foydalanilishi.

Tarix o‘qitish metodikasiga doir uslubiy va didaktik adabiyotlarda tarix o‘qitishga bo‘lgan zamonaviy talablar. Tarix darslari tahlili va ularning turlari. Dars tahlil etishdagi aniqlilik. Dars tahlil qilish tartibi va uning ilmiy ahamiyati. Zamonaviy tarix darslarining mazmuni mustaqil O‘zbekiston Respublikasining yoshlari orasida olib boriladigan ma’naviy ma’rifiy va mafkuraviy ishlar vazifalariga mos kelishi.

3-mavzu: Tarix o‘qitishning metodlari va ularning klassifikatsiyasi

Tarix o‘qitish usullari va metodlari. Metod – tarixiy tadqiqotlar jarayonida aniq maqsadga olib boruvchi usullar va jarayonlar yig‘indisi ekanligi. Usul – metodning tarkibiy qismi. Pedagogikaga oid adabiyotlarda o‘qitish metodlariga berilgan ta’riflar. Ta’lim metodlari o‘quv tarbiya jarayonining tarkibiy qismi. Tarix o‘qitish metodlari klassifikatsiyasi. Og‘zaki o‘qitish metodi. Ko‘rsatmali ta’lim metodi. Ta’limning amaliy metodi. Ta’lim metodlarining bir-biriga bog‘liqligi.

Tarix darslarida ko‘rsatmali qurollar vositasidan keng foydalanish darsning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi. Tarix darsida ko‘rsatmalilik va uning ilmiy-amaliy jihatdan ahamiyati. Tarix o‘qitishning ko‘rsatmali metodi. Tarix darsining ko‘rsatmali qurollar vositasida o‘tish va ularning tahlili. Tarix o‘qitishning ko‘rsatmali usullari va ulardan foydalanish.

Ko‘rsatmali qurollar klassifikatsiyasi. Ko‘rsatmali qurollardan foydalanishning metodik usullari. Bezaklar bilan ishlash. Ko‘rsatmali qurollarni tanlash va ulardan foydalanishda o‘qituvchining o‘rni va vazifalari.

4-mavzu: Tarix darslarida ta’lim vositalaridan foydalanish

Tarix ta’limi vositalari klassifikatsiyasi. Ta’lim vositalari – o‘quv materialini qo‘rgazmali taqdim etish va shu bilan birga o‘qitish samaradorligini oshiruvchi yordamchi materiallar ekanligi. Ta’lim vositalarining turlari: Ta’limning texnik vositalari. Yordamchi ta’lim vositalari. O‘quv-uslubiy materiallar. Zamonaviy ta’lim vositalari. Chizmalı organayzerlar.

5-mavzu: Tarixiy bilimlarni shakllantirish jarayoni va tarix darslarini samaradorligini oshirish yo‘llari

Bugungi kunda o‘quv tarbiyaviy-ishlar samaradorligini oshirib borishning vazifalari va muvaffaqiyatlari sabablari. Dars samaradorligini oshirishga salbiy ta’sir ko‘rsatayotgan kamchiliklar. Muammoli ta’lim-tarbiya. Tarix darslari samaradorligini

oshirishda va tarixchi pedagoglarni tarbiyalab etishtirishda pedagogik amaliyotlarining ahamiyati.

Ta'lim-tarbiya tizimida tarix o'rganishga integratsion yondoshish. Ta'lim-tarbiya jarayonida ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy va mafkuraviy jihatdan etuk shaxsni kamol toptirishda, birinchi galda ta'limni insonparvarlashtirish, demokratlashtirish va integratsiyalashtirishga yo'naltirishning asosiy omili deb hisoblanishi. Davlatimiz taraqqiyot yo'lini belgilashda bugungi kunda taraqqiy etgan jahon mamlakatlarining davlatchilik tajribalari tahlili. Ta'lim jarayonini integratsiyalashtirishda AQSH, Xitoy, Fransiya, Angliya, Germaniya, Yaponiya davlatlari tajribalarini o'rganilishi.

Tarix ta'limida milliy qadriyat tushunchasi. Yoshlarni milliy qadriyat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash vazifalari. Milliy qadriyat, ma'naviyat umumbashariy qadriyat va madaniyatning sarchashmasi ekanligi.

6-mavzu: Tarix darslarida tarixiy manbalardan, badiiy va boshqa adabiyotlardan foydalanish

Dars jarayonida tarixiy manbalardan foydalanish. Tarix darslarida badiiy adabiyotlardan foydalanish. Tarixiy-badiiy adabiyotlar tarixiy jarayonlarni o'zlashtirishda muhim omil. Tarixiybadiiy adabiyotlardan tarix darslarida foydalanishda o'quvchilarning psixologik, yosh xususiyatlarini hisobga olish. Adabiyotlar tasnifi. Badiiy adabiyotlar va ularning turlari. Adabiy manbalar ulardan tarix darslarida foydalanish metodlari: mavzuga oid adabiy manbalarni tavsiya etish, manbalardagi mavzuga oid shaxs va tarixiy voqealar xususida suhbatlashish, manbalardan foydalanish metodlari.

Ta'limda kompetensiyaviy yondoshuvning vujudga kelishi. Kompetensiya ta'limga kompetensiyaviy yondashuvni egallagan bilim, ko'nikma va malakalarni o'z shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy faoliyatlarida amaliy qo'llay olish layoqatlarini shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim yo'nalishi ekanligi. Kompetensiya tushunchasi va turlari. Kommunikativ, axborotlar bilan ishlash, o'z-o'zini rivojlantirish, ijtimoiy faol fuqarolik, milliy va umummadaniy, matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish va foydalanish kompetensiyalari. Kasbiy va pedagogik kompetentlik. Tarix o'qituvchisiga qo'yiladigan zamonaviy talablar.

7-mavzu: Tarix o'qitishda mustaqil ta'lim va sinfdan tashqari olib boriladigan ishlar

Mustaqil ta'limni tashkil etish masalalarini metodik adabiyotlar va normativ-huquqiy xujjatlarda yoritilishi. Tarix o'qitishda mustaqil ta'lim ishlarni tashkil etish zaruriyati va o'ziga xos jihatlari. Mustaqil ishlarni tashkil etish shakllari, tamoyillari va turlari. Mustaqil ishlarni tashkil etishda grafik organayzerlar.

Tarix o'qitishda mustaqil ishlarni tashkil etish metodlari va ularning uziga xos xususiyatlari. Tarix o'qitishda mustaqil ishlarni tashkil etish tartibi. Mustaqil ishlarni amalga oshirishda ta'lim oluvchi bajarishi lozim bo'lgan vazifalari.

Darsdan tashqari ishlarning maqsadi - o'quvchilarning darslarda olgan bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish, bilim olish jarayonini yanada qiziqarli va maroqli qilishdan iborat ekanligi. Tarix ta'limida sinfdan tashqari ishlarning mazmuni va shakllari. Tarix fanida darsdan tashqari ishlarning asosiy yo'nalishlari. Darsdan tashqari tadbirlarni fanning o'zlashtirishdagi o'rni. Sinfdan tashkari ishlarni tarix ta'limini shakllantirishdagi ahamiyati. Sinfdan tashqari ishlarning ommaviy va

to'g'arak usullari. Sinfdan tashqari ishlarda tarix o'qituvchisini o'rni.

8-mavzu: Tarix ta'limida zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalardan foydalanish va uni loyihalashtirish

Pedagogik texnologiya tushunchasi va uning aspektlari. Ta'lim texnologiyasi tushunchasi va uning mazmuni. "Ta'lim texnologiyasi" nazariyasining shakllanish bosqichlari. Pedagogik texnologiya tushunchasi va uning mohiyati. Pedagogik texnologiyaning asosiy tamoyillari. Hamkorlikda o'qitish texnologiyasi va metodlari. Loyiha texnologiyasi va uning ta'limning dolzarb muammolarini hal etishdagi o'rni. O'qitishning interaktiv metodlari.

Hozirgi zamon jamiyatida ta'lim jarayonlarining rivojlanishi. Ta'lim soxasida pedagogik jarayonlarga texnologik nuqtai-nazardan yondoshish. Tarix o'qitishda texnologik yondoshuv va o'quv jarayonini aniq vositalar yordamida boshqarish. Bugungi kunda tarix ta'limi jarayonida interfaol uslublari, innovatsion texnologiyalar, pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga qo'llashga bo'lgan qiziqishni ortib borishi. Tarix o'qitishda pedagogik texnologiya va pedagogik mahoratga oid bilim, tajriba va malakalarni oshib borishi.

Ta'lim-tarbiya jarayonida pedagogik texnologiyalarni qo'llash ishlarini birinchi bor amalga oshirgan AQSH olimlari B.Blum, D.Kratvol, N.Granlund, Dj.Kerolla, Dj.Blok, L.Anderson va boshqalarning faoliyati. AQSH, Germaniya va Yaponiya olimlarining pedagogik texnologiyalarga bergan ta'riflari. Pedagogik texnologiyalarni o'quv jarayoniga tatbiq etishni MDH mamlakatlari ichida birinchilar qatorida har tomonlama ilmiy-metodik jihatdan asoslab bergan olimlar – V.P.Bespolko, V.M.Monaxov, M.V.Klarin, I.YA.Larner, B.L.Farberman va boshqalarning asoslari.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalari va ularni tarix ta'limi jarayonida qo'llash imkoniyatlari. Ta'limda axborot texnologiyasi. Ta'limni axborotlashtirish. Zamonaviy davrda ta'limning texnik vositalari. Tarix ta'limida an'anaviy o'qitishdan faol o'qitish usullariga o'tishda axborot kommunikatsiya texnologiyalarining o'rni. Ta'limni axborotlashtirish ta'limtarbiyaning pedagogik-psixologik maqsadlarini amalga oshirishga yo'naltirilgan zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishni nazarda tutishi. Multimedia mahsulotlari. Axborot va telekommunikatsiya texnologiyalari.

II.2. MA'RUZA MAVZULARINING TAQSIMLANISHI		
№	Mavzular	Soati
V- Semestr		
1	Tarix o'qitish metodikasining predmeti, maqsadi va vazifalari	4
2	Tarix darsi, tuzilishi, uning turlari va zamonaviy talablar	4
3	Tarix o'qitishning metodlari va ularning klassifikatsiyasi	6
4	Tarix darslarida ta'lim vositalaridan foydalanish	2
5	Tarixiy bilimlarni shakllantirish jarayoni va tarix darslarini samaradorligini oshirish yo'llari	2
6	Tarix darslarida tarixiy manbalardan, badiiy va boshqa adabiyotlardan foydalanish	2
7	Tarix o'qitishda mustaqil ta'lim va sinfdan tashqari olib boriladigan ishlar	2
8	Tarix ta'limida zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalardan	4

	foydalanish va uni loyihalashtirish	
	Jami:	26 soat
	Umumiy soat:	26 soat

IV. SEMINAR MASHG'ULOTI MAVZULARI

1- mavzu. Tarix o'qitish metodikasining predmeti, maqsadi va vazifalari

Maktablarda tarix fanini o'qitish zarurati. Tarix o'qitishning ta'lim-tarbiyaviy ahamiyati. Sho'rolar davrida tarixning o'qo'tilish ahvoli, milliy maktablarda, umuman, O'zbekistonda xalqimiz tarixini o'rganish sharoitini yuqligi. Sho'rolar va KPSSning o'quv jarayoniga aralashuvi. Mustaqillik sharoitida vatanimiz tarixini o'rganishga e'tiborning kuchayishi. Fanning asosiy vazifalari yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, xalqimiz merosini chukurroq o'rganish. O'zbekistonning inson tsivilizatsiyalari markazlaridan biri ekanligini tushuntirish. Komil inson tarbiyasi.

2- mavzu. Tarix darsi, tuzilishi, uning turlari va zamonaviy talablar

Tarix darsining qator ta'limiy va tarbiyaviy masalalarni hal etishga qaratilganligi. Har bir tarix darsining o'z mavzusi va o'z rejasiga ega bo'lishi. O'qitish jarayonining hamma asosiy elementlarini o'z ichiga oluvchi dars, hikoya qilib berish shaklida bayon etiladigan dars, takrorlash darsi, yangi mavzuni o'rganish darsi, kirish darsi, xotima darsi, tahlil qilish darsi, malaka va ko'nikmalar hosil qilish darsi, takrorlash darsi, umumlashtirish darslari.

3- mavzu. Tarix o'qitishning metodlari va ularning klassifikatsiyasi

Tarix o'qo'tilishda ta'lim metodlari. Tarix o'qo'tilishida og'zaki nutqning zarurligi. Qadimgi Yunoniston va Rimda notiqlik san'ati. Retorika. Aristotel, Platon, Suqrot. O'quvchilarga vaqtdan unumli foydalangan xolda materiallarni og'zaki bayon qilish. Og'zaki o'qitishning muhim shartlari. O'quvchilar nutqini o'stirishda og'zaki metodning zarurligi. Ayniqsa, quyi sinflarda dars o'tishda og'zaki bayonning zarurligi. Maktab ma'ruzasi, tavsiflash turlari, hikoya va boshqalar.

Tarix o'qitishda ko'rgazmali qurollarning ahamiyati. Ko'rgazmali qurollarning turlari. Turli davrlarga oid bilgan buyumlar, mis, sopol idishlar, bronza, temir buyumlar, duradgorlik mahsulotlari. Xunarmandchilikning barcha mahsulotlari. Rasmlar, diogrammlar, ilovalar. Xaritalar va ularning turlari. Tarix o'qitishda xaritalardan foydalanishning ahamiyati. Ko'rgazmali qurollarning tarixiy bilimlari mustahkamlashdagi o'rni. Illyustrativ materiallar. Xujjatlar, yozuvlar, xujjatli matnlar tasviri.

Xarita turlari. Xarita masshtablari: Yirik, o'rta, kichik. Bir mamlakat yoki bir gruppamamlakatlardagi tarixiy voqealarni, ularning mavqeini, tarixiy rivojlantirishning ma'lum bosqichidagi ahvolni aks ettiruvchi umumiy xaritalar. O'rganiladigan voqealar rivojlanishining izchilligini uzoq davr mobaynida xududning o'zgarganligini aks ettir obzor xaritalar, siyosiy xaritalar. Tarixga oid, ma'lum tarixiy voqealarga yoki tarixiy jarayonning ayrim tomonlariga bag'ishlan maxsus xaritalar. Xarita bilan ishlash metodikasi. Ularning o'quvchilar bilimlarini mustahkamlashdagi o'rni.

4- mavzu. Tarix darslarida ta'lim vositalaridan foydalanish

Tarix ta'limi vositalari klassifikatsiyasi. Zamonaviy ta'lim vositalari. Axborot - kommunikatsiya texnologiyalari vositalari va ularni ta'lim jarayonida qo'llash

imkoniyatlari.

5-mavzu. Tarixiy bilimlarni shakllantirish jarayoni va tarix darslarini samaradorligini oshirish yo'llari

Tarixiy bilimlarni shakllantirishda faktlarning va tarixiy tushunchalarning o'rni. Tarix darslari samaradorligini oshirishning ilmiy - uslubiy asoslari. Tarix darslarini samaradorligini oshirish yo'llari.

6- mavzu. Tarix darslarida tarixiy manbalardan, badiiy va boshqa adabiyotlardan foydalanish

Bosma matn ustida ishlashda darslikning asosiy manba ekanligi. Yuqori sinflarda bosma matn ustida ishlash metodining zarurligi. Matnlar ustida ishlash, tarixiy asarlarni o'rganish va ularning mazmuni. Tariximizda muhim ahamiyatga ega bilgan A.Temur, Bobur, Feruz, Y.Oxunboboev, F.Xijjev, A.Ikromov, Sh.Rashidov, I.Karimov kabi siyosiy arboblarning asarlarini o'rganish. Uzoq va yaqin o'tmishdagi siyosiy hujjatlar va ularning tahlili, ahamiyati.

Tarixiy hujjatlar bilan ishlash zarurati. Davrlarga oid tarixiy hujjatlar. Ularning turlari, yozilish uslublari. Usha davr uchun ahamiyati. Inson mehnati bilan yaratilgan moddiy madaniyat buyumlari, ularning tarixiy davrlari. Tasviriy san'at asarlari, turlari. Yunon-Rim, Xitoy, o'rta asrlarga oid bilgan tarixiy xujjatlar, arxiv xujjatlari. Tarixiy hujjatlarning o'lkamiz tarixini o'rganishdagi ahamiyati. Ularning o'quvchilar bilimini mustahkamlashdagi o'rni.

Tarix o'qitishda badiiy adabiyotlardan foydalanishning o'rni. Qadimgi Mesopotamiya, Qadimgi Yunoniston, Qadimgi Rim afsonalari: «Gilgamish haqida afsona», «Illiada», «Odissey» va boshqalar. Vatanimiz tarixiga oid bilgan badiiy adabiyotlar: o'rganilayotgan davrlarning adabiy yodgorliklari va tarixiy belletristik asarlar. «Qutadg'u bilig», «Siyosatnoma», «Fozil odamlar shahri», «Avlodlar dovoni», «Chingizxon» va «Shohnoma» kabi asarlarning tarix o'qitishdagi ahamiyati. Davrlar tarixini o'rganishda badiiy adabiyotlarning o'rni.

7- mavzu. Tarix o'qitishda mustaqil ta'lim va sinfdan tashqari olib boriladigan ishlar

Ta'lim-tarbiyaviy ishlarga sinfdan tashqari ishning ta'siri. Sinfdan tashqari o'qitish metodlari, mazmuni va shakllari. Sinfdan tashqari o'qitishning o'quv jarayonlariga ta'siri. Tarix tigaragi, tarixiy-o'lkashunoslik va arxeologik ekspeditsiyalar. Muzeylar tashkil etish. Qishimcha adabiyotlar: ilmiy-ommabob, tarixiy belletristika, tarixiy davrga oid badiiy adabiyotlar. Jamoa bilib kinoga borish, qo'shimcha suratlar, tarixiy p'esarlar.

Tarixiy kechalar uyushtirish. «Uyg'onish davri madaniyati», «Temur va temuriylar davri madaniyati», «Jaloliddin Manguberdi jasorati» kabi tematik kechalar. Mustaqillik kuni, xotira va kadrlash kuni. A.Temur, A.Navoiy kabi shaxslarning tavallud bayramlarini nishonlash. Kechalarni tashkil etish metodlari. O'quv konferentsiyalar turlari, tashkil etish va ularning ahamiyati. Yubileylarga bag'ishlangan, maxsus tematik o'quv konferentsiyalari.

8-mavzu. Tarix ta'limida pedagogik va axborot texnologiyalardan foydalanish va uni loyihalashtirish

Darsga formal-an'anaviy, akademik yondoshuvdan voz kechish zaruriyati. Pedagogikada dars jarayoniga yangicha yondoshuvlarning (innovatsiyalarning)

maqsad va vazifalari. Texnologiya tushunchasi. Texnologiya va metodika. Ta'lim texnologiyasi va o'qituvchi. Darsning texnologik kartasi. Ta'lim jarayonida interfaol usullar. Interfaol usullar–o'quvchilarning o'zaro va o'qituvchi bilan faol muloqoti sifatida. Bunday pedagogik usullarni qo'llash shartlari. Psixologik vaziyat yaratish.

Guruhlarda ishlash "Muayyan pozitsiyani egallash", "Aql-idrok hujumi (Mozgovoy shturm)", "Hamma bir-birini o'qitadi", "Davra suhbat", "Senektika usuli" va boshqa interfaol usullar.

Sotsiologik tadqiqotlar o'tkazish, muammoviy anjumanlar tashkil qilish, ilmiy ishlar yozish o'quvchilarni ilmiy izlanishga yo'naltirish shakllari sifatida.

Ta'limda formal-an'anaviy, akademik yondoshuv; pedagogik texnologiya va metodika; texnologik karta; interfaol usullar; ta'limda amaliy ishlarni tashkil qilish.

IV.2. SEMINAR MASHG'ULOTI MAVZULARINI TAQSIMLANISHI		
5- Semestr		
1	Tarix o'qitish metodikasining predmeti, maqsadi va vazifalari	8
2	Tarix darsi, tuzilishi, uning turlari va zamonaviy talablar	4
3	Tarix o'qitishning metodlari va ularning klassifikatsiyasi	6
4	Tarix darslarida ta'lim vositalaridan foydalanish	2
5	Tarixiy bilimlarni shakllantirish jarayoni va tarix darslarini samaradorligini oshirish yo'llari	2
6	Tarix darslarida tarixiy manbalardan, badiiy va boshqa adabiyotlardan foydalanish	4
7	Tarix o'qitishda mustaqil ta'lim va sinfdan tashqari olib boriladigan ishlar	4
8	Tarix ta'limida pedagogik va axborot texnologiyalardan foydalanish va uni loyihalashtirish	4
	Jami	34
	Umumiy jami	34
5- Semestr		

V.1. MUSTAQIL TA'LIM VA MUSTAQIL ISHLAR	
V-semestr	
1	Dars tahlilining maqsadi va vazifalari.
2	Dars tiplari to'g'risida mashhur tarixchi metodistlari (A.A.Vagin, V.G.Karsev, S.V.Ivanov, M.L.Zinovev)ning fikrlari.
3	Dars tiplarining klassifikatsiyasi.
4	Zamonaviy tarix darslariga bo'lgan ilmiy-metodik va didaktik talablar.
5	Kompetensiya tushunchasi va turlari.
6	Konferensiyalarning tarixiy bilimlarni mustahkamlashdagi o'rni.
7	Talabalar darslarini tahlil etish prinsiplari va bosqichlari.
8	Tarix darsi samaradorligini oshirishning ilmiy-uslubiy va didaktik negizlari.
9	Tarix darsining tashkiliy turlari va o'qituvchining tayyorgarligi.
10	Tarix darslari samaradorligini oshirish usullari.
11	Tarix darslari turlari va tuzilishi.
12	Tarix darslarida milliy qadriyatlar va vatanparvarlik.
13	Tarix ta'lim jarayonida mustaqil ta'limning o'rni.
14	Tarix ta'limida an'anaviy o'qitishdan faol o'qitish usullariga o'tishda axborot kommunikatsiya texnologiyalarining o'rni.

15	Tarix ta'limida bosma matnlar bilan ishlash usuli.
16	Tarix ta'limida kuzatish va tadqiqot usullarining ahamiyati.
17	Tarix ta'limida texnika vositalaridan foydalanish usullari.
18	Tarix ta'limida o'qituvchining jonli nutqi va uning ta'limtarbiyaviy ahamiyati.
19	Tarix ta'limining amaliy usullari va tarix darsining turlari.
20	Tarix ta'limining ko'rgazmali metodlari.
21	Tarix tizimida mustaqil ishlash metodlari, ularning asosiy turlari va funksiyalari.
22	Tarix tizimida sinfdan tashqari ishlashning ahamiyati.
23	Tarix tizimida tarixiy bilimlarning roli.
24	Tarix tizimida tarixiy-badiiy adabiyotlardan foydalanish usullari.
25	Tarix tizimida o'qituvchining jonli nutqi va uning ahamiyati.
26	Tarix tizimida o'qituvchining jonli nutqi va uning ahamiyati.
27	Tarix tizimida xaritalardan foydalanish usullari.
28	Tarix o'qitish jarayonining tarkibiy qismlari.
29	Tarix o'qitish kursining maqsadi, ta'lim-tarbiyaviy vazifalari
30	Tarix o'qitish metodikasi va uning vazifalari.
31	Tarix o'qitish metodikasi fanining boshqa fanlar bilan bog'liqligi.
32	Tarix o'qitish metodlari nazariyasining rivojlanishi.
33	Tarix o'qitish metodlarining klassifikatsiyasi.
34	Tarix o'qitishning og'zaki va ko'rgazmali usullari.
35	Tarix o'qituvchisining ta'lim va tarbiya jarayonidagi o'rni.
36	Tarixiy bilimlarni shakllantirishda tarixiy faktlar, tarixiy tushuncha va tasavvurlarni o'rni.
37	Tarixiy hujjatlar bilan ishlash usuli.
38	Tarixni zamonaviy voqealar bilan bog'lash usullari.
39	Ta'limda kompetensiyaviy yondoshuvning vujudga kelishi.
40	Ta'lim-tarbiya tizimida tarix o'rganishga integratsion yondoshish.
41	Turkistonda tarix o'qitish usullari pedagogik fanini shakllanishi.
42	30. O'qitishning ko'rgazmali metodlarini optimal qo'llash usullari.
43	O'qitishning og'zaki usullari va ularning turlari.

VI. FAN O'QITILISHINING NATIJALARI (SHAKLLANADIGAN KOMPETENSIYALAR)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

✓ Tarix o'qitish metodikasini ilmiy pedagogika fani sifatida shakllanishi, tarix o'qitish metodikasining nazariy-metodologik asoslari, tarixiy bilimlar asoslarini o'rganish usullari, tarix darsi, uning turlari va tuzilishi, tarix darslarini tashkiliy turlari to'g'risida bilimga ega bo'lishi;

✓ Tarix o'qitish metodlari sistemasi, metodik usul va vositalarni, o'qitishning maqsad va vazifalarini, o'qitishning og'zaki metodini, uning o'quvchilarga ta'lim-tarbiya berishdagi etakchi rolini, tarix o'qitishda pedagogik va axborot texnologiyalarni qo'llashni, tarix darslarida tarixiy tasavvur va tushunchalarni shakllantirish usul va vositalarini, tarix darsliklari va ularga qo'yiladigan zamonaviy talablarini bilishi kerak;

✓ Tarix o'qitishning metodlari va ularning klassifikatsiyasini, ta'limning texnik vositalarini, tarix o'qitishning ko'rsatmali metodlarini, tarix darslarida tarixiy

manbalardan, badiiy va boshqa adabiyotlardan foydalanishni, tarix bo'yicha sinfdan tashqari olib boriladigan ishlarni, tarix darslarida pedagogik texnologiyalardan foydalanish usul va vositalarini bilish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.

VII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

- ✓ ma'ruzalar;
- ✓ seminarlar (aqliy hujum, mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar);
- ✓ guruhlarda ishlash;
- ✓ taqdimotlarni qilish;

VIII. KREDITLARNI OLIISH UCHUN TALABLAR

Fanga ajratilgan kreditlar talabalarga har bir semestr bo'yicha nazorat turlaridan ijobiy natijalarga erishilgan taqdirda taqdim etiladi.

Fan bo'yicha talabalar bilimni baholashda oraliq (ON) va yakuniy (YaN) nazorat turlari qo'llaniladi. Nazorat turlari bo'yicha baholash: 5 – “a'lo”, 4 – “yaxshi”, 3 – “qoniqarli”, 2 – “qoniqarsiz” baho mezonlarida amalga oshiriladi.

Oraliq nazorat har semestrda bir marta yozma ish shaklida o'tkaziladi.

Talabalar semestrlar davomida fanga ajratilgan amaliy (seminar) mashg'ulotlarda muntazam, har bir mavzu bo'yicha baholanib boriladi va o'rtachalanadi. Bunda talabaning amaliy (seminar) mashg'ulot hamda mustaqil ta'lim topshiriqlarini o'z vaqtida, to'laqonli bajarganligi, mashg'ulotlardagi faolligi inobatga olinadi.

SHuningdek, amaliy (seminar) mashg'ulot va mustaqil ta'lim topshiriqlari bo'yicha olgan baholari oraliq nazorat turi bo'yicha baholashda inobatga olinadi. Bunda har bir oraliq nazorat turi davrida olingan baholar o'rtachasi oraliq nazorat turidan olingan baho bilan **qayta o'rtachalanadi**.

O'tkazilgan oraliq nazoratlardan olingan baho **oraliq nazorat natijasi** sifatida qaydnomaga rasmiylashtiriladi.

Yakuniy nazorat turi semestrlar yakunida tasdiqlangan grafik bo'yicha **yoza ish** shaklida o'tkaziladi.

Oraliq (ON) va yakuniy (YaN) nazorat turlarida:

Talaba mustaqil xulosa va qaror qabul qiladi, ijodiy fikrlay oladi, mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimni amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda – **5 (a'lo) baho**;

Talaba mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimni amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda – **4 (yaxshi) baho**;

Talaba olgan bilimni amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda – **3 (qoniqarli) baho**;

Talaba fan dasturini o'zlashtirmagan, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunmaydi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega emas, deb topilganda – **2 (qoniqarsiz) baho** bilan baholanadi.

Asosiy adabiyotlar

1. Bhuvan Garg. Teaching of History. India. New Delhi. 2007.
2. Mansurov U., Raxmatullayeva A. Tarix o'qitish metodikasi. T., 2019.
3. G'afforov Ya.X. – Maxsus fanlarni o'qitishda yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish usullari. T., “Universitet” 2008.

4. Ziyomhammadov B. “Pedagogik mahorat asoslari” , T., “TIB-KITOB” 2009 y. Nafasov A.K. Tarix fanini o‘qitishda pedagogik texnologiyalar. T., “Olam” nashriyoti. 2011.
6. Tolipov O‘.Q., Usmonboev M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. T., “Fan”, 2006.
7. Toshpo‘latov T., G‘afforov YA.X. Tarix o‘qitish metodikasi. (Darslik) T., “Turon – iqbol” nashriyoti 2010.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: “O‘zbekiston” NMIU, 2017. – 488 b.
2. Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollariga bag‘ishlangan majlisidagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Xalq so‘zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, № 11.
3. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta‘minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganligining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma‘ruza. 2016 yil 7 dekabr / Sh.M.Mirziyoev. – Toshkent: “O‘zbekiston” NMIU, 2017. – 48b.
4. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo‘shma majlisidagi nutq / Sh.M.Mirziyoev. – Toshkent: “O‘zbekiston” NMIU, 2016. – 56 b.
5. A.Beruniy. Tanlangan asarlar. – T., Fan, 1968.
6. Berdyaev N.A. Смысл истории. М., 1990.
7. Blok M. Apologiya istorii ili remeslo istorika. М., 1986.
8. Veber M. Izbrannye proizvedeniya. М., 1990.
9. Gegel G.V.F. Filosofiya istorii. Sochinenie 8-mi tomax. М.-L. 1932-1959.
10. Gerodot. Istoriya. L., 1972.
11. Gubman B.L. Смысл истории. Ocherki sovremennых zapadных konsepsiy. М., 1991.
12. Jo‘raev N. Ibn Xalduunning tarix falsafasi. Muloqot jurnali. 2006, 3-4-sonlar.
13. Karimskiy A.M. Filosofiya istorii Gegelya. М., 1988.
14. Klimovich L.I. Kniga o Korane. Ego proisxojdienie i mifologii. М., 1986.
15. Kollingvud R.Dj. Ideya istorii. Avtobiografiya. М., 1980.
16. Kolomitsev V.F. Metodologiya istorii. М., 2000.
17. Komilov N., YOqubov A. Markaziy Osiyo xalqlari tafakkuri rivojida tasavvufning o‘rni. – T., Akademiya, 2005.
18. Qur‘oni karim. – T., Toshkent Islom universiteti nashriyoti. 2001.
19. Popper K. Otkрытое obщество i ego vrage. М., 1993.
20. Popper K. Нищета историзма. М., 1993.
21. Ruzavin G.I. Oсновные философии истории. М., 2001.
22. Semenov Yu.N. Sotsialnaya filosofiya A.Toynbi. М., 1980.
23. Sorokin P. СHеловек, сивилизация, общество. М., 1992.
24. Tatsit Korneliy Sochineniya v 2-x tomax. L., 1969.

25. Toynbi A. Postijenie istorii. M., 1991.
26. Ubaydullaev R. Bekmurodov M., “Asrlar qaridan kelayotgan sado”. Al-Moturidiy ta’limoti va uning X-XII asrlarda Movarounnahr madaniyatida tutgan o’rni. Ma’ruzalar to’plami. T.: O’zFA, 1999.
27. Farabi. Sotsialno-etnicheskie traktaty. Alma-Ata. 1973.
28. Fukidid. Istoriya. L., 1991.
29. Fukuyama F. Konets istorii. M., 1998.
30. Xayrulaev M. Sharqning mashhur mutafakkiri. Abu Nasr Forobiy. “Fozil odamlar shahri”. T.: A. Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti. 1993.
31. Xotamiy S.M. Islom tafakkuri tarixidan. – T., Minxoj. 2003.
32. Xoking S. Kratkaya istoriya vremeni. M., 2010.
33. Xoking S., Mlodinov L. Vysshiiy zamysel. M., 2012.
34. SHpengler O. Zakat Evropy. Ocherki morfologii mirovoy istorii. Tom.2. Vsemirno istoricheskie perspektivy. V kn.: Samosoznanie evropeyskoy kultury. XX veka. M., 1991.
35. Yaspers K. Smysl i naznachenie istorii. M., 1991.

Axborot manbaalari

1. www.ziyonet.net
2. www.history.ru

Namangan davlat universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan:

- “Tarix” kafedrasining 2023-yil, “___”-iyundagi № ___-sonli majlisida muhokama qilingan va tasdiqqa tavsiya etilgan.
- Ijtimoiy fanlar fakulteti kengashining 2023-yil, “___”-iyuldagi № ___-sonli majlisida ma’qullangan va tasdiqqa tavsiya etilgan.
- NamDU o’quv-uslubiy kengashining 2023-yil, “___”-iyuldagi № ___-sonli majlisida muhokama qilingan va tasdiqlangan.

Fan/modul uchun mas’ul:

I.U.Kuzikulov - Namangan davlat universiteti “Tarix” kafedrasida katta o’qituvchisi, tarix fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD)

Taqrizchilar:

Sokolova L.M. – Namangan davlat universiteti “Tarix” kafedrasida o’qituvchisi
 To’xtaboyev A. Sh – Namangan davlat universiteti “Arxivshunoslik” kafedrasida katta o’qituvchisi

NamDU o’uv-uslubiy boshqarma boshlig’i

X. Mirzaaxmedov

Ijtimoiy fanlar fakulteti dekani v.b.

B. Mallabayev

“Tarix” kafedrasida mudiri

A. Erqo’ziyev

Tuzuvchi

I. Kuzikulov

“Tarix falsafasi va tarix o`qitish metodikasi” fanidan oraliq nazorat savollari

1. “Tarix falsafasi va tarix o`qitish metodikasi” fani predmeti, maqsadi, vazifalari va metodologik asosi.
2. Sho`rolar davrida TO`M asosiy tamoillarining buzilishi.
3. Ilmiy xolislik, inson omili.
4. Tarix da o`quvchilar yoshi, ruhiyatini hisobga olish.
5. Umumta`lim maktablarida tarix fanini o`qitish va o`rganish zarurati hamda ahamiyati.
6. Tarix darslarining o`quvchlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashdagi ahamiyati
7. O`zbekiston tarixi uchun o`quv yuklamalari.
8. Umumiy o`rta ta`limning davlat standartlari.
9. Jahon tarixi uchun o`quv yuklamalari
10. O`qituvchi jonli nutqning ta`lim-tarbiyaviy ahamiyati.
11. Tarix o`qitish metodikasining asosiy metodlari
12. DTSda O`zbekiston tarixi
13. DTSda Jahon tarixi fani.
14. Tarix darslarining turlari
15. Tarixiy materiallari og`zaki bayon qilish metodlarining turlari.
16. Tabiyatni asrab-avaylash xalqimiz urf-odatlarining eng muhim elementlaridan biri.
17. O`zbekistonda mavjud ekologik muammolar.
18. O`rganilayotgan davrlarning adabiy yodgorliklari.
19. Tarixiy belletristik asarlar.
20. Predmet ko`rgazmaliligi.
21. O`qituvchining bayoni va ma`ruzaga qo`yiladigan talablar
22. Tarix o`qitishda ko`rsatmali qurollarning ahamiyati.
23. Tasviriy ko`rgazmalar: kartinalar, illyustratsiyalar va karikaturalar
24. Tarixiy xujjatlar ustida ishlash.
25. Tarix o`qitishda xaritalardan foydalanish. Umumiy xaritalar.
26. Obzor xaritalar va tematik xaritalar.
27. Sinfdan tashqari ishlarining metodlari.
28. Tarix to`garaklari.
29. Sinfdan tashqari ishlarining ta`lim va tarbiyaviy ahamiyati.
30. Tarixiy kechalar va konferentsiyalar
31. Sinfdan tashqari kitob o`qish.
32. Tarix o`qitishda mahalliy o`lkashunoslik materiallaridan foydalanish
33. Tarix xonasini jihozlash

“Tarix falsafasi va tarix o`qitish metodikasi” fanidan yakuniy nazorat savollari

1. “Tarix falsafasi va tarix o`qitish metodikasi” fanining predmeti va uning vazifalari.
2. Tarix o`qitishni tashkil etish.

3. Tarix o'qitishda xolislik tamoili.
4. Tarix o'qitishda inson omili.
5. Shirolar davrida O'zbekiston tarixining o'qitilish ahvoli.
6. Shirolar davrida tarix o'qitish tamlillarining buzilishi.
7. Mustaqillik davrida O'zbekiston tarixini o'qitishga e'tiborning ortishi.
8. Kadrlar tayyorlashda sifat o'zgarishi.
9. Davlat ta'lim standartlari.
10. Maktablarda O'zbekiston tarixining o'qitilish xususiyatlari.
11. Maktablarda jahon tarixining o'qitilish xususiyatlari.
12. Maktablarda davlat va huquq asoslarining o'qitilishi.
13. O'zbekiston tarixi fani uchun o'quv yuklamalari.
14. Jahon tarixi fani uchun o'quv yuklamalari.
15. Davlat va huquq asoslari fani uchun o'quv yuklamalari.
16. Og'zaki ta'lim uslubi.
17. Og'zaki bayon metodlari.
18. Og'zaki bayonda tasvirlash usullari.
19. Maktab va oliy maktab ma'ruzalari.
20. Bosma matnlar bilan ishlash.
21. Siyosiy arboblarning asarlarini o'rganish.
22. Siyosiy xujjatlarni o'rganish.
23. Tarixiy xujjatlar bilan ishlash.
24. Tasviriy san'at asarlari bilan ishlash.
25. Yozma manbalar bilan ishlash.
26. Tarix o'qitishda badiiy adabiyotlardan foydalanish.
27. O'rta asrlarga oid badiiy adabiyotlardan foydalanish.
28. Temur tuzuklari.
29. Ko'rgazmali qurollar.
30. Kartinalar bilan ishlash.
31. Minatyuralar. Kamoliddin Bexzod.
32. Xujjatli fotosuratlar.
33. Tarix o'qitishda xaritalardan foydalanish.
34. Xarita turlari.
35. Tematik xaritalar.
36. Siyosiy xaritalar.
37. Maxsus xaritalar.
38. Xaritalardan foydalanishning ahamiyati.
39. Tarix o'qitishda texnik qurilmalardan foydalanish.
40. Pedagogik texnologiya
41. Oddiy texnik qurilmalar.
42. Ovozli apparatlardan foydalanish.
43. Tarix o'qitish xonasini jihozlash.
44. Sinfdan tashqari ishlash.
45. Tarixiy kechalar.
46. O'quv konferentsiyalari.
47. Tarix to'garagi.

48. Tarix o'qitishda tarixiy o'lkashunoslikdan foydalanish.
49. Tarixiy o'lkashunoslik materiallari.
50. Tarixiy o'lkashunoslikda etnografiyaning o'rni.
51. Tarixiy o'lkashunoslikda toponimikaning o'rni.
52. Tarixiy o'lkashunoslikda arxeologiyaning o'rni.
53. Sinfdan tashqari ishlashda badiiy adabiyotlardan foydalanish.
54. Ta'lim texnologiyalari haqida umumiy ma'lumot.
55. Tarix darsi turlari
56. Ta'limda ekolog'k ta'lim-tarbiya
58. Ta'lim texnologiyalari

TESTLAR TO'PLAMI

Tarix o'qitish metodikasining predmetini aniqlang.
Maktabda tarix fanining o'qitilishi va o'qitish jarayonini o'rganish
Aniq tarixiy materiallarni o'rganish va tahlil qilish
Talabalarning pedagogik mahoratini oshirish
O'qitish jarayonining qonuniyatlarini o'rganish

Tarix o'qitishning asosiy maqsadi nimadan iborat?
O'qimishli, yetuk va komil insonni tarbiyalash
Milliy qadriyatlar, an'analar va urf-odatlariga hurmat ruhida tarbiyalash
Tarixdan saboq olishga, xulosa chiqarishga o'rgatish
Yoshlarni mehnatga layoqatini shakllantirish

Quyidagi fikrlar kimga tegishli? "Tarix o'qitishning tashkil etilishi metodlari va vositalari tarix fanining ta'lim-tarbiya vazifalarini amalga oshirishga xizmat qiladi"
A. I. Strajevga
I. Ya. Lerneriga
P. V. Goraga
K. A. Ivanovga

Quyidagilardan qaysi biri A. I. Strajev tavsiya etgan metodlar sirasiga kirmaydi?
Qisman izlanish yoki evristik metod
Xronologiyani o'rganish metodlari
Mahalliy tarixiy voqealarni o'rganish metodlari
Tarixiy faktlarni o'rganish metodlari

I. Ya. Lerner tomonidan tavsiya etilgan metodlarni aniqlang.
Bayon, reproduktiv, ilmiy-tadqiqot, qisman izlanish yoki evristik
Xronologik, bayon, reproduktiv va ilmiy-tadqiqot
Faktlarga tayanish, reproduktiv, sabab-natija, ilmiy-tadqiqot
Tarixiy jarayonlarni o'rganish, bayon, voqeaviylik, qisman izlanish

I. Ya. Lerner tomonidan tavsiya etilgan metodlardan qaysilarida o'quvchilar

o`rganiladigan materialni puxta esda saqlab qolishlari va uni qayta so`zlab berishlari mumkin?
Bayon va reproduktiv metodlarida
Xronologik va bayon metodlarida
Ilmiy-tadqiqot va qisman izlanish metodlarida
Reproduktiv va ilmiy-tadqiqot metodlarida

Quyidagilardan maktabdagi barcha o`quv predmetlarini o`qitishda qo`llanishi mumkin bo`lgan va bir-biri bilan o`zaro bog`langan metodlar tizimini aniqlang.
Og`zaki ta`lim, bosma matnlar yordamida o`qitish, ko`rsatmali, amaliy
Og`zaki ta`lim, mustaqil ta`lim, bosma matnlar yordamida o`qitish, ko`rsatmali
Badiiy asarlardan foydalanish, og`zaki ta`lim, ko`rsatmali, amaliy ta`lim
Yangi pedtexnologiyalardan foydalanish, ma`ruza, amaliy, muhokama

Tarixni o`rganishning eng muhim ikkinchi bosqichini nima tashkil etadi?
Tarixiy tushunchalarni shakllantirish
Tarixiy faktorlarni xotirada saqlab qolish
Xronologik sanalarni xotirada saqlab qolish
Obrazli tarixiy tasavvurlarni shakllantirish

Maktablarda ekologik tarbiyaning I yo`nalishi qanday nomlanadi?
Jahon manzarasini ilmiy asosda o`quvchilar dunyoqarashini shakllantirish
Gigienik va jismoniy tarbiya
Axloqiy-estetik tarbiya
Mehnat va iqtisodiy tarbiya

Maktablarda ekologik tarbiyaning II yo`nalishi qanday nomlanadi?
G`oyaviy-siyosiy va huquqiy tarbiya
Gigienik va jismoniy tarbiya
Axloqiy-estetik tarbiya
Mehnat va iqtisodiy tarbiya

Maktablarda ekologik tarbiyaning IV yo`nalishi qanday nomlanadi?
Axloqiy-estetik tarbiya
Gigienik va jismoniy tarbiya
Mehnat va iqtisodiy tarbiya
G`oyaviy-siyosiy va huquqiy tarbiya

Maktablarda ekologik tarbiyaning III yo`nalishi qanday nomlanadi?
Mehnat va iqtisodiy tarbiya
Gigienik va jismoniy tarbiya
Axloqiy-estetik tarbiya
G`oyaviy-siyosiy va huquqiy tarbiya

Tarix o'qitishda eng muhim va uning buzilishini hech qachon kechirib bo'lmaydigan tamoil qaysi?
Xronologiya (tarixiy ketma-ketlik) tamoili
Ilmiy xolislik tamoili
Inson omili tamoili
Yosh va ruhiyatni hisobga olish

O'zbek davlatchiligi tarixini 2700-yil deb belgilash uchun bir necha manbalar ilmiy asosda o'rganilishi kerak. Bu qaysi tamoyilga to'g'ri keladi?
Ilmiy xolislik tamoili
Xronologiya (tarixiy ketma-ketlik) tamoili
Inson omili tamoili
Yosh va ruhiyatni hisobga olish

Sho'rolar davrida nima uchun inson omili tamoili buzildi?
Sho'rolar o'z mafkurasiga ko'ra jamoa (kollektiv) manfaatlarini shaxs manfaatlaridan hamisha ustun qo'yar edilar
Buyuk shaxslarning faoliyatini o'rganish xalq ongini buzadi deb hisoblaganlar
Sinfiy kurash masalasiga ko'proq e'tibor qaratilgan
Tarixiy shaxslarning amalga oshirgan ishlari ahamiyatga ega emas deb hisoblaganlar

Qaysi tamoilning buzilishi shaxs tarbiyasida qiyinchiliklarga olib keladi?
Inson omili tamoili
Yosh va ruhiyatni hisobga olish
Xronologiya (tarixiy ketma-ketlik) tamoili
Ilmiy xolislik tamoili

Quyidagilardan qaysi talab kichik yoshdagi o'quvchilar darsliklariga qo'yiladigan talablar sirasiga kirmaydi?
O'quvchilarni fikrlashga, mushoxada qilishga o'rgatishi
O'sha davrga oid rasmlarning, hikoyalar (asarlardan parchalar)ning ko'pligi
Sodda tilda hikoya tarzida yozilgan bo'lishi
Matn harflari yirikligi

Vazirlar Maxkamasining "O'zbekiston Respublikasida umumiy o'rta ta'limni tashkil etish to'g'risida" 203-son qarori qachon qabul qilingan?
1998-yil 13-mayda
1998-yil 2-fevralda
1999-yil 19-martda
1999-yil 30-mayda

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining VI – IX sinflarida O'zbekiston va jahon tarixining qaysi davri o'rganiladi?
--

Eng qadimgi davrdan XX asr boshlarigacha
Ibtidoiy to‘da davridan XVIII asr oxirigacha
Qadimgi tosh davridan XIX asr o‘rtalarigacha
Neolit davridan XVII asr boshlarigacha

5-sinf “Tarixdan hikoyalar” kursining yuqori sinf darsliklaridan asosiy farqi nimada?
Eng qadimgi davrdan hozirgi kungacha bo‘lgan eng muhim voqealar fan asoslari sifatida emas, hikoyalar tarzida o‘rganiladi) Hikoya, afsona va miflardan ko‘plab namunalar keltiriladi
Bayon qilinish uslubi ancha sodda bo‘lib, mavzular to‘la yoritilmaydi
Hikoya, afsona va miflardan ko‘plab namunalar keltiriladi
Tarixiy voqealarning davomiyligi uzilib qolgan

6-sinf „Tarix” kursida qaysi davr o‘rganiladi?
Eng qadimgi davrdan milodning V asriga qadar
Ibtidoiy to‘da davridan milodning IV asriga qadar
Qadimgi tosh davridan miloddan avvalgi I asrga qadar
Eng qadimgi davrdan milodning II asriga qadar

Eftalitlar, xioniylar va kidariylar davlatlari nechanchi sinfda o‘rganiladi?
7-sinfda
2-bosqich akademik litseyda
8-sinfda
6-sinfda

8-sinf “O‘zbekiston tarixi”da qaysi davr o‘rganiladi?
Shayboniylar davlati tashkil topishi (XVI asr)dan XIX asr birinchi yarmigacha
Amir Temur davlati tashkil topishi (XIV asr)dan XVII asr o‘rtalarigacha
Ashtarxoniylar davlati tashkil topishi (XVII asr)dan XIX asr oxirigacha
Buxoro amirligi tashkil topishi (XVIII asr)dan XX asr boshlarigacha

O‘rta Osiyoning Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olinishi nechanchi sinfda o‘rganiladi?
9-sinfda
2-bosqich akademik litseyda
8-sinfda
7-sinfda

Akademik litsey va kasb-hunar kollejlarning 1-bosqichida “O‘zbekiston tarixi”ning qaysi davri o‘rganiladi?
1917-yil fevraldan milliy istiqlolga (1991-yil) qadar bo‘lgan davr
Xiva xonligi tugatilishi (1920-yil)dan Sobiq Ittifoq parchalanganigacha qadar
Birinchi jahon urushi boshlanishi (1914-yil) dan milliy istiqlolga qadar

Turkiston ASSR tuzilishi (1918-yil aprel)dan “qayta qurish” siyosatiga qadar

“O‘zbekiston tarixi”ning mustaqillik davri qaysi bosqichda o‘rganiladi?

2-bosqich akademik litseyda

8-sinfda

6-sinfda

1-bosqich akademik litseyda

Quyidagilardan qaysi biri umumiy o‘rta ta’lim maktablarida “O‘zbekiston tarixi”ni o‘qitish vazifalari qatoriga kirmaydi?

Jamiyat taraqqiyoti xaqidagi muhim qonuniyatlarni bilish

o‘quvchilarning milliy ongi, siyosiy duneqarashini tayyorlash, tariximizda bo‘lib o‘tgan voqea xodisalarga ilmiy xolislik, tarixiylik tamoillariga amal qilishni o‘rgatish, ularga umuminsoniy qadriyatlar asosida yondashadigan barkamol avlod tarbiyasi

o‘z xaq-xuquqini taniydigan, vatan manfaatlarini, xalq manfaatlarini o‘z manfaatlari bilan uyg‘unlashtiradigan erkin shaxsni tarbiyalash

o‘quvchilarga O‘zbekiston jahonning ajralmas qismi ekanligini anglatish, millatlararo munosabatlar madaniyatini shakllantirish

DTSda 6-sinf “Tarix” kursiga necha soat ajratilgan?

68 soat

62 soat

70 soat

74 soat

7-sinf “Jahon tarixi”da qaysi davr o‘rganiladi?

Dunyo xalqlari tarixining V asridan XV asrning oxirlarigacha bo‘lgan davr

Eng yangi davr tarixi

XIX asrning 70-yillaridan XX asrning 1918- yillarini o‘z ichiga oladi

XVI asrdan XIX asrning 60 yillarigacha bo‘lgan davr

XVI asrdan XIX asrning 60-yillarigacha bo‘lgan davr nechanchi sinfda o‘rganiladi?

8-sinf

7-sinf

9-sinf

1-bosqich akademik litsey

9-sinf “Jahon tarixi”da qaysi davr tarixi o‘rganiladi?

XIX asrning 70-yillaridan XX asrning 1918-yillarini o‘z ichiga oladi

Eng yangi davr tarixi

XVI asrdan XIX asrning 60-yillarigacha bo‘lgan davr

dunyo xalqlari tarixining V asridan XV asrning oxirlarigacha bo‘lgan davr

Eng yangi davr tarixi qaysi bosqichda o'rganiladi?
Akademik litsey va kasb-hunar kollejlarida
8-sinfda
9-sinfda
7-sinfda

7-9-sinflar "O'zbekiston tarixi" va "Jahon tarixi" kurslariga necha soatdan ajratilgan?
51 soatdan
42 soatdan
48 soatdan
71 soatdan

6-sinf "Tarix" kursida eng ko'p soat ajratilgan bo'limni aniqlang.
Qadimgi Sharq va O'rta Osiyo
Eng qadimgi tuzumdan sivilizatsiya sari
Qadimgi Rim
Qadimgi Yunoniston

Qaysi olim tarix darsi nazariyasi xususida fikr yuritar ekan, "dars mavzusi va rejasi o'quvchilarga ma'lum qilinishi kerak", deb ko'rsatadi?
A. A. Vagin
S. V. Ivanov
M. A. Zinovyev
I. N. Kazantsev

Dars mavzularini klassifikatsiya qilishda kirish darsi, yangi bilimlarni egallash darsi, takrorlash-umumlashtirish darsi va hisobga olish-tekshirish darsi kabilarga kim ajratgan?
I. N. Kazantsev
A. A. Vagin
S. V. Ivanov
M. A. Zinovyev

Quyidagilardan qaysi dars tipi S. V. Ivanov tomonidan tavsiya etilmagan?
Kirish darsi
Ma'ruza dars
O'quvchilar mustaqil ish olib boradigan dars
Kino-dars

Kim tarix darslarini tiplarga ajratishda bilimlarni asosiy manbaini va har qaysi darsda qo'llaniladigan yetakchi metodni asos qilib oladi?
V. N. Bernadskiy

A. A. Vagin
M. A. Zinovyev
V. G. Kartsev

V.G. Kartsev tadqiqotida nima klassifikatsiya uchun asos qilib olinadi?
darslarda foydalaniladigan metodik vositalarning xususiyatlarini
bilimlarning asosiy manbaini va yetakchi metodni
dars o‘tishda eng ko‘p ishlatiladigan metod
darslardagi o‘quv faoliyatini yetakchilik xarakteri

Kim o‘z tadqiqotida darsni ikki tipga – yangi mavzuni o‘rganish darsi va takrorlash darsiga bo‘ladi?
M. A. Zinovyev
A. A. Vagin
V. N. Bernadskiy
V. G. Kartsev

P. S. Leybengrub darslarni o‘z tadqiqotida qaysi dars turlarini ko‘rsatadi?
O‘tgan darsni so‘rash va yangi mavzuni o‘rganish
Kirish darsi va xotima darsi
Tahlil qilish darsi va takrorlash-umumlashtirish darsi
Hikoya qilib berish darsi va kino-dars

Quyidagilardan qaysi dars turi A. A. Vagin tomonidan 5-sinflar uchun tavsiya etilganlar qatoriga kirmaydi?
Bilimni qo‘llash darsi
O‘qitish jarayonining hamma asosiy elementlarini o‘z ichiga oluvchi dars
Takrorlash darsi
Hikoya qilib berish darsi

A. A. Vagin quyidagilardan qaysi metodni faqat yuqori sinflar(9-10) uchun tavsiya etadi?
Yangi tarixiy ashyolarni o‘rganish darsi
Xotima darsi
Malaka va ko‘nikmalarni hosil qilish darsi
Tahlil qilish darsi

Professor V. N. Bernadskiy 1936-yil nashr ettirgan asarida darslarning nechta turini keltiradi?
7 ta
12 ta
10 ta
9 ta

Quyidagilardan qaysi biri tarix o'qitishda ekologik ta'lim-tarbiyaning birinchi yo'nalishi (Jahon manzarasi ilmiy asosida o'quvchilar dunyoqarashini shakllantirish) uchun xos emas?
“Xalq”, “Vatan”, “Tabiat” tushunchalarining birligi
Tabiat va jamiyat tarixining bir butunligi to'g'risida tasavvur
Tabiat qonunlarining birlamchiligi va unda insonning tutgan o'rni
Insonni tabiatga ta'sir etish xarakteri va uning tabiat muhitiga bog'liqligi

O'quvchilarini O'zbekiston Respublikasining tabiatni qo'riqlash to'g'risidagi qonunlar bilan tanishtirish tarix o'qitishda ekologik ta'lim-tarbiyaning qaysi yo'nalishiga kiradi?
O'quvchilarga g'oyaviy-siyosiy va huquqiy tarbiya berish
Axloqiy-estetik tarbiya
Mehnat va iqtisodiy tarbiya
Jahon manzarasi ilmiy asosida o'quvchilar dunyoqarashini shakllantirish

Quyidagilardan qaysi javobda tarix o'qitishda ekologik ta'lim-tarbiyaning uchinchi yo'nalishi (Mehnat va iqtisodiy tarbiya uchun xos vazifa hisoblanadi)?
Xom ashyolar, tabiiy materiallar va energiyani oqilona ishlatish va qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish
Inson hayotida tabiiy va ijtimoiy faktorlarning tutgan roli
O'zbekiston Respublikasida tabiatni qo'riqlash sharoitlarining o'ziga xos xususiyatlari
Hukumatni tabiiy muhitni saqlash to'g'risidagi siyosatining mohiyatini tushuntirish

O'quvchilarda tabiat va san'at go'zalligi uyg'unligini his etish qobiliyatlarini kamol toptirish tarix o'qitishda ekologik ta'lim-tarbiyaning qaysi yo'nalishiga kiradi?
Axloqiy-estetik tarbiya
Mehnat va iqtisodiy tarbiya
O'quvchilarga G'oyaviy-siyosiy va huquqiy tarbiya berish
Jahon manzarasi ilmiy asosida o'quvchilar dunyoqarashini shakllantirish

Quyidagilardan qaysi biri tarix o'qitishda ekologik ta'lim-tarbiyaning beshinchi yo'nalishi (Gigiyenik va jismoniy tarbiyuchun xos vazifa hisoblanadi)?
Salomatlikning tabiiy va ijtimoiy faktorlari orasidagi uzviy aloqadorlikni tushuntirish
Xom ashyolar, tabiiy materiallar va energiyani oqilona ishlatish va qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish
Inson hayotida tabiiy va ijtimoiy faktorlarning tutgan roli
Atrof-mehnatni ifloslanishdan himoya qilishga bag'ishlangan ijtimoiy ishlab chiqarish mehnatlarida faol ishtirok etish

Tarix o'qitishda ekologik ta'lim-tarbiya nechta yo'nalishda olib boriladi?
5 ta yo'nalishda olib boriladi
2 ta yo'nalishda olib boriladi
3 ta yo'nalishda olib boriladi
4 ta yo'nalishda olib boriladi

O'qituvchi bayonining qaysi muhim shakllari mavjud?
Tarixiy materiallarni bayon qilish (monolog) va tarixiy materiallarni o'quvchilar bilan muhokama qilish (dialog)
Adabiy yodgorliklarni bayon qilish va tarixiy hujjatlarni tushuntirish
Mavzuni ma'ruza shaklida bayon qilish va hikoya qilib berish
Tarixiy hujjatlarni tahlil qilish va hikoya shaklida bayon qilish

Quyidagilardan qaysilar o'qituvchi bayoning monolog shakliga kiradi?
Qisqacha bayon, hikoya, ta'riflash, xarakteristika, tushuntirish, muhokama, maktab ma'ruzasi
Adabiy yodgorliklarni bayon qilish, maktab ma'ruzasi, xarakteristika
Muhokama, maktab ma'ruzasi, manbalardan foydalanish, to'liq bayon
Ochiq va yopiq dars muhokamasi

Quyidagilardan qaysilar o'qituvchi bayoning dialog shakliga kiradi?
Muhokama, munozara.
Adabiy yodgorliklarni bayon qilish, maktab ma'ruzasi, xarakteristika
Muhokama, maktab ma'ruzasi, manbalardan foydalanish, to'liq bayon
Qisqacha bayon, hikoya, ta'riflash, xarakteristika, tushuntirish, muhokama, maktab ma'ruzasi

Qaysi uslubda biror bir tarixiy voqealar xaqida qisqacha ma'lumot beriladi, ammo maqsad va vazifalari mazmuni hikoya qilinmaydi?
Qisqacha bayonda
Xarakteristikada
Maktab ma'ruzasida
Hikoyada

Og'zaki ta'limning qaysi uslubida biror biri tarixiy voqeaning to'liq kartinasi beriladi, o'quvchi shu voqea haqida konkret tasavvurga ega bo'ladi, voqeaning mohiyati xususiyatlarini tushuntirib olishga yordam beradi?
Hikoyada
Xarakteristikada
Maktab ma'ruzasida
Qisqacha bayonda

Ta'lim-tarbiya jihatidan muhim va ularni o'rganish, o'quvchilar ongiga chuqur va yorqin iz qoldiradigan yirik tarixiy voqealarni bayon qilishda qaysi uslub

qoʻllaniladi?
Hikoya
Xarakteristika
Maktab maʼruzasi
qisqacha bayon

Qaysi ogʻzaki taʼlim uslubida oʻqituvchi tarixiy xodisalarning muhim belgilari yoki xususiyatlarni, uning tuzilishi va koʻrinishi tavsiflab beradi?
Tavsiflash
Xarakteristika
Maktab maʼruzasi
Hikoya

Quyidagilardan qaysi biri ogʻzaki taʼlimning tavsiflash usuli uchun xos emas?
Syujeti aniq boʻladi
Aniq obyekt boʻladi
Mehnat, urush qurollari tavsiflab beriladi
Kishilarning qiyofasi, kiyimlari tavsiflab beriladi

Tavsiflashning qaysi turlari mavjud?
Analitik va suratlab tavsiflash
Matnli va tushuntirib tavsiflash
Simvolik va syujetli tavsiflash
Hujjatli va koʻrgazmali tavsiflash

Tavsiflashning qaysi turida oʻrganilayotgan obʻekt xaqida yaxshi tassavvur yaratiladi?
Suratlab tavsiflashda
Analitik tavsiflashda
Matnli tavsiflashda
Koʻrgazmali tavsiflashda

Tavsiflashning qaysi turida oʻrgatilayotgan obʻekt boʻlaklarga boʻlib oʻrgatiladi?
Analitik tavsiflashda
Matnli tavsiflashda
Suratlab tavsiflashda
Koʻrgazmali tavsiflashda

Xarakteristikaning qaysi turlari mavjud?
Qisqa va keng
Analitik va amaliy
Matnli va ogʻzaki
Hujjatli va koʻrgazmali

“U (A.Makadeniskiy) g`ayratli, jasur, lekin shafqatsiz va serjahl odam edi. U nihoyatda iste`dodli bo`lib, juda yaxshi ta`lim olgan edi”. Bu qanday xarakteristikaga misol bo`la oladi?
Qisqa xarakteristika
Analitik xarakteristika
Matnli xarakteristika
Keng xarakteristika

“Tulkiday ayyor, ilonday zaharli, deyishardi Chingizxon xaqida”. Bu qanday xarakteristikaga misol bo`la oladi?
Qisqa xarakteristikaga
Analitik xarakteristikaga
Og`zaki xarakteristikaga
Keng xarakteristikaga

Og`zaki ta`limning qaysi uslubi yordamida voqealarning ichki aloqalari, qonuniyatlari, mazmuni, mohiyati, ahamiyati, yangi tushunchalari va atamalar hamda ularning mazmuni ochib beriladi?
Tushuntirishda
Xarakteristikada
Maktab ma`ruzasida
Hikoyada

Bayon etilgan va tushuntirilgan faktik materiallar asosida ba`zi nazariy xulosalarning mazmunini ochib berish va ularni asoslab berishga to`g`ri kelgan vaqtda o`qituvchi qaysi metoddan foydalanadi?
Muhokamadan
Xarakteristikadan
Tushuntirishdan
Hikoyadan

Ma`ruza qanday turlarga bo`linadi?
Oliy maktab va maktab ma`ruzasiga
Akademik ma`ruza va maktab ma`ruzasiga
Maktab va konferensiya ma`ruzasiga
Kollej va maktab ma`ruzasiga

Aniq tarixiy materiallar asosida chuqur taxlil qilish va umumlashtirishdan iborat ma`ruza shaklini aniqlang.
Oliy maktab ma`ruzasi
Akademik ma`ruza
Maktab ma`ruzasi
Konferensiya ma`ruzasi

Quyidagilardan qaysi biri V. N. Bernadskiyning “Yuqori sinflarda tarix o‘qitish metodlari” kitobida maktab ma’ruzasiga qo‘yilgan talablar qatoriga kirmaydi?
Aniq syujet va ob’ektiga ega bo‘lishi kerak
Mazmunan ko‘rgazmali bo‘lishi lozim
Ilmiy jihatdan mukammal bo‘lishi kerak
Darslik mazmunidan keng, uni ko‘p jihatdan aniqlashtirish lozim

Quyidagilardan qaysi biri V. N. Bernadskiyning “Yuqori sinflarda tarix ukitish metodlari” kitobida maktab ma’ruzasiga qo‘yilgan talablar qatoriga kiradi?
O‘quvchilarni fikrlashga o‘rgatishi, tarixiy voqealarni taxlil qilish va umumlashtirish namunasini ko‘rsatish, o‘quvchilarning tarixiy fikrlashini tarbiyalash lozim
Aniq syujet va ob’ektiga ega bo‘lishi kerak
O‘quvchilarga savollar berib ularning o‘zlashtirishini nazorat qilish kerak
Mavzu yuzasidan yakuniy suhbat o‘tkazish lozim

Quyidagilardan qaysi biri maktabda tarix o‘qitishda qo‘llaniladigan bosma matnlar sirasiga kirmaydi?
Badiiy ko‘rgazma
Badiiy adabiyotlar
Tarixiy hujjat
Darslik matni

VI-sinfda qadimgi dunyo tarixini o‘qitishning dastlabki oylarida o‘qituvchi butun mavzu yoki uning biror bo‘limini goh bayon qiladi, goh darslik matnini o‘qib, tushuntirib beradi. Bu darslik matni bilan ishlashning qaysi uslubiga kiradi?
Tushuntirib va izohlab o‘qish
O‘quvchilar diqqatini darslik matnidagi ayrim jumlar va iboralar jalb etish
O‘quvchilar bob, paragraf va undagi punktlarni bir biridan ajrata bilishga o‘rgatish
Har bir paragrafni tahlil qilish

O‘qituvchi o‘quvchilarga darsda o‘tilayotgan paragraf matnida qo‘yilgan muammolarni va uning tematik strukturasi ajratib berishni topshirishi darslik matni bilan ishlashning qaysi uslubiga xos?
Har bir paragrafni tahlil qilish
O‘quvchilar diqqatini darslik matnidagi ayrim jumlar va iboralar jalb etish
O‘quvchilar bob, paragraf va undagi punktlarni bir biridan ajrata bilishga o‘rgatish
Tushuntirib va izohlab o‘qish

O‘qituvchi yangi materialni bayon qilishdan oldin o‘quvchilarga shu paragraf ichidagi kichik sarlovxalarni o‘qishni tavsiya qiladi va darsni bayon qilish rejasi bilan tanishtiradi, ularning mazmuni va ifodalanishdagi tafavutlarning sababalarini izohlab beradi. Bu qaysi uslubga tegishli?
O‘quvchilar bob, paragraf va undagi punktlarni bir biridan ajrata bilishga o‘rgatish

O`quvchilar diqqatini darslik matnidagi ayrim jumlar va iboralar jalb etish
Tushuntirib va izohlab o`qish
Har bir paragrafni tahlil qilish

Darslik matni ustida olib boriladigan ishning markaziy masalasi nimadan iborat?
Darslik matn mazmunini bevosita o`zlashtirish bilan bog`liq bo`lgan ishlar
O`quvchilarni darslik matnidan zarur joyni tez topa bilishga o`rgatish
O`quvchilarning o`qituvchi bayon qilgan yangi materiallarni o`zlashtirishda mavjud bilimlarni ishga sola bilishi
O`quvchilarni uyida ishlash uchun beriladigan vazifasini bajarishga o`rgatish

Qachondan boshlab Stasyulevich va boshqa ilg`or o`qituvchi hamda metodistlar o`tishni tarixiy xujjatlar asosida mustaqil o`rganishning real metodini taklif etib, uni o`sha vaqtdagi darsliklar asosida o`qitish usuliga qarama-qarshi qo`ydilar?
XIX asrning 60-yillarida
XIX asrning 20-yillarida
XX asrning 40-yillarida
XX asrning 70-yillarida

XX asr boshlariga kelib tarixiy xujjatlarni mustaqil o`rganish g`oyasini davom ettirib tarixni manbalar asosida o`rganishning “laboratoriya” metodini olg`a surgan metodistni aniqlang.
Rojkov
Zinovyev
Stasluyevich
Kartsev

Qaysi yildan keyin sho`ro tarixchi metodist olimlari xujjatlar bilan ishlashni o`qitishning bosh metodi ekanligini inkor qilish bilan birga o`qitishning usullaridan biri ekanligini ta`kidladilar?
1934-yil
1932-yil
1936-yil
1950-yil

Qaysi metod mavjud reaksion mazmundagi darsliklarni yodlashtirish tizimiga nisbatan progressiv ahamiyatga ega edi?
Rojkovning tarixni manbalar asosida o`rganishning “laboratoriya” metodi
Zinovyevning badiiy asarlardan foydalanish metodi
Bernadskiyning maktab ma`ruzasi metodi
Kartsevning hikoyali bayon metodi

Quyidagilardan qaysi izoh tarixiy hujjat uchun xos emas?
O`quvchilar olgan bilimlarini esdan chiqarib yubormasliklari uchun zarur

O'qituvchi bayonini konkretlashtirish, chuqurlashtirish, va unga aniqlik kiritish uchun xizmat qiladi
Bayonning emotsional va ishonchli bo'lishi ta'minlaydi
Tarixiy voqealarni gavdalashtirish va tasvirlashga yordam beradi

Rojkov tomonidan tavsiya etilgan tarixni manbalar asosida o'rganishning "laboratoriya" metodining kamchilik tomoni nimada edi?
O'quvchilarning mustaqil o'rganishiga ortiqcha baho berish edi
Tarixiy manbalardagi aniqlikka e'tibor qaratilmagan edi
Tarixiy manbalarning emotsional jihatlariga ortiqcha baho berilgan
Yangi ma'lumotlar o'quvchilarni chalg'ishiga sabab bo'lishini hisobga olmagan

Quyidagilardan qaysi biri moddiy madaniyat buyumlariga kiradi?
Zeb-ziynat buyumlari
Memuarlar
Sud hukmlari
Yilnomalar

Rojkov tomonidan tavsiya etilgan tarixni manbalar asosida o'rganishning "laboratoriya" metodi qachondan boshlab ta'lim tizimida ko'rildi?
1917-yildan
XX asr boshlaridan
1910-yildan
1930-yildan

Quyidagilardan qaysi biri yozma manbalar qatoriga kirmaydi?
Mehnat qurollari
Xronikalar
Sud hukmlari
Yilnomalar

Sho'rolar davrida tarix o'qitishda tarixiy hujjatlardan foydalanishda qanday hujjatlarni juda ko'p ishlatganlar?
Marksistik-leninistik ruhdagi hujjatlar
Arxiv hujjatlari
Sud hujjatlari
Yilnomalar, xronikalar va memuarlar

Yuqori sinfga o'tgach darsliklarda qanday xarakterdagi hujjatlarning salmog'i ko'paytiriladi?
Xo'jalik va yuridik
Memuar va badiiy
Siyosiy va iqtisodiy
Hikoya va tasviriy

Maktablarda tarix o`qitish tajribasida tarixiy xujjatlar bilan ishlashning asosiy usullari qaysilar?
Tarixiy xujjatlardan o`qituvchi bayonida foydalanish va o`quvchilarning matn ustida ishlashi
Tarixiy hujjatlarning asosiy qismiga e`tibor qaratish va atamalar izohini tarixiy hujjatlardan izlash
Biror tarixiy hujjatni tahlil qilish va tarixiy hujjatning mavzuga tegishli qismini o`rganish
Tarixiy hujjatlarni davriy tahlil qilishni o`rganish va ulardan darslik matniga yordamchi sifatida foydalanish

Yuqori sinf o`quvchilarini ko`proq qanday xarakterdagi tarixiy materiallar qiziqtiradi?
Memuar xarakterdagi tarixiy materiallar
Xo`jalik xarakterdagi tarixiy materiallar
Siyosiy xarakterdagi tarixiy materiallar
Davriy xarakterdagi tarixiy materiallar

Nechanchi sinflarda o`qituvchi xujjatlarni o`zi o`qib taxlil qilib beradi, ammo shu bilan birga o`quvchilarni xujjatlar bilan ishlashga ham o`rgatadi?
6-7-sinflarda
5-6-sinflarda
6-8-sinflarda
7-8-sinflarda

Qaysi metod o`qituvchi bayonining ko`rsatmaliligini va xis-xayajon (emotsional) bo`lishini ta`minlaydi, uni konkretlashtiradi, o`quvchilarda o`tmish haqida jonli tasavvur hosil qiladi?
Badiiy adabiyotlardan foydalanish metodi
Bosma matnlar bilan ishlash metodi
Og`zaki ta`lim metodi
Ko`rsatmali qurollardan foydalanish

Tarix o`qitishda foydalaniladigan badiiy adabiyotlarni ikki guruhga bo`lish mumkin. Bular qaysilar?
O`rganilayotgan davrning adabiy yodgorliklari va tarixiy belletristik asarlar
Tarixiy badiiy asarlar va suratli lirik asarlar
O`rganilayotgan davrda yaratilgan tarixiy asarlar va sarguzasht asarlar
Davriy matbuotda e`lon qilingan asarlar va tarixiy belletristik asarlar

O`rganilayotgan davrning adabiy yodgorliklari qanday asarlar kiradi?
Tarixiy hodisa va voqealarni o`z zamondoshlari yozib qoldirgan asarlar
Bizga zamondosh yozuvchi va adiblar qalamiga mansub tarixiy asarlar

Ilmiy-tadqiqot, monografiya va boshqa ma'lumotlarni o'rganish asosida yaratilgan asarlar
O'rganilayotgan davrning adabiy yodgorliklari qanday asarlar kiradi?
O'rganilayotgan davrning adabiy yodgorliklari guruhiga qanday asarlar kiradi?
Tarixiy hodisa va voqealarni o'z zamondoshlari yozib qoldirgan asarlar
Bizga zamondosh yozuvchi va adiblar qalamiga mansub tarixiy asarlar
Ilmiy-tadqiqot, monografiya va boshqa ma'lumotlarni o'rganish asosida yaratilgan asarlar
Biror davr tarixini o'rganish asosida yaratilgan asarlar
Afsonalar, dostonlar, qo'shiqlar, masallar va boshqalar badiiy adabiyotlarning qaysi turiga kiradi?
O'rganilayotgan davrning adabiy yodgorliklari
Zamondosh yozuvchi va adiblar tomonidan yozilgan asarlar
Tarixiy belletristik asarlar
Biror davr tarixini o'rganish asosida yozilgan asarlar
Qaysi asarda Karlning o'zi va uning jangchilari ideallashtirilib u olib borgan urushlar tarixi buzib ko'rsatiladi?
"Roland haqida qo'shiq" asarida
"Tulki haqida roman" asarida
"Qirol Artur" asarida
"Nibelunglar haqida qo'shiq" asarida
O'rta asrlarda yaratilgan qaysi asardan shaharliklarning feodallarga munosabatini, ular o'rtasida keskinlashib borayotgan kurashni hamda uni yoritishda satiradan qanday foydalanilganligini o'quvchilar tushunib oladi?
"Tulki haqida roman" asaridan
"Roland haqida qo'shiq" asaridan
"Qirol Artur" asaridan
"Nibelunglar haqida qo'shiq" asaridan
Tarixiy romanlar, tarixiy mavzularda yozilgan povestlar, o'rganiladigan davr haqidagi badiiy asarlar, hikoyalar qanday turdagi asarlar qatoriga kiradi?
Tarixiy belletristik asarlar qatoriga
Zamondosh yozuvchi va adiblar tomonidan yozilgan asarlar qatoriga
O'rganilayotgan davrning adabiy yodgorliklari qatoriga
Biror davr tarixini o'rganish asosida yozilgan asarlar qatoriga
O'rganilayotgan davrga doir adabiy yodgorliklar tarix darslarida ko'pincha nima uchun asos bo'lib xizmat qiladi?
Dars materialini xulosalash va umumlashtirishga
O'tmishni konkret tushuntirishga
Bayon qilinayotgan o'quv materialini konkretlashtirishga

Tarixga qiziqish uyg'otishga
Belletristik asarlar dars jarayonida asosan nimaga yordam beradi?
Bayon qilinayotgan o'quv materialini konkretlashtirishga
O'tmishni konkret tushuntirishga
Tarixga qiziqish uyg'otishga
Dars materialini xulosalash va umumlashtirishga
Tarixiy yodgorliklar, esdalik joylari, arxitektura yodgorliklari, xo'jalikka doir va boshqa qurilishlar, mehnat qurollari, qurol-yarog', ro'zg'or buyumlari, shu jumladan arxeologik topilmalar ko'rsatmalik metodning qaysi turiga kiradi?
Predmet ko'rsatmalilik
Aniq ko'rsatmalar
Oddiy ko'rsatmalar
Shartli ko'rsatmalar
O'qitishda foydalanish uchun ishlangan tarixiy kartinalar va albomlar, san'at asarlari, portretlar, rasmlar, fotosuratlar va fotokopiyalar, darsliklardagi illyustratsiyalar, diafilmlar va kinofilmlar, maketlar va mul'yajlar ko'rsatmalik metodning qaysi turiga kiradi?
Tasviriy ko'rsatmalar turiga
Aniq ko'rsatmalar turiga
Predmet ko'rsatmalilik turiga
Shartli ko'rsatmalar turiga
Tarixiy va kontur xaritalar, tarixiy atlaslar, sxemalar va grafika, diagramma va kartogrammlar, applikatsiyalar va pedagogik rasmlar ko'rsatmalik metodning qaysi turiga kiradi?
Shartli ko'rsatmalarga
Aniq ko'rsatmalarga
Tasviriy ko'rsatmalarga
Predmet ko'rsatmalilikga
Maktab tajribasida ko'rgazmalik qurollarning qaysi turi eng ko'p qo'llaniladi?
Tasviriy ko'rsatmalar
Aniq ko'rsatmalar
Predmet ko'rsatmalilik
Shartli ko'rsatmalar
Qanday tarixiy kartinalarda muhim voqealar, ijtimoiy hayotdagi noyob faktlar, harbiy xarakterlar va inqilobiy voqealar yoritiladi?
Voqelik kartinalarida
Arxaik kartinalarda
Tipik kartinalarda

Tarixiy portretlarda

“Qadimgi Gretsiya (Yunoniston)da qul savdosi” nomli kartina tarixiy kartinalarning qaysi turiga misol bo‘la oladi?
O‘rganilayotgan davr uchun tipik bo‘lgan voqealarni aks ettiruvchi kartinalar turiga
Arxaik kartinalar turiga
Voqelik kartinalar turiga
Tarixiy portretlar turiga

Quyidagilardan qaysi kartina voqelik kartinalarga misol bo‘la oladi?
„Salamin jangi”
“Afina akropoli”
“Qadimgi Gretsiyada qul savdosi”
“Moskvaning XVII asr oxiradagi ko‘rinishi”

Kartinning qaysi turi katta bir voqeani yoki uning bir ko‘rinishini o‘rganish bilan bog‘liq bo‘lgan hamma savollarga javob beradi?
Tipik bo‘lgan voqealarni aks ettiruvchi kartinalar
Arxaik kartinalar
Voqelik kartinalar
Tarixiy portretlar

Quyidagilardan qadimgi shaharlar, qurilishlar, arxitektura yodgorliklari yoki ularning ansambli (majmuasi) tasvirlangan tarixiy kartinalarga misol bo‘la oladigan kartinani aniqlang.
“Afina akropoli”
“Qadimgi Gretsiyada qul savdosi”
“Salamin jangi”
“Normannlar bosqini”

Ayrim buyumlar yoki ularning parchalari, ro‘zg‘or ashyolari, urush qurollari, mehnat qurollari illustrativ materiallarning qaysi turiga misol bo‘la oladi?
O‘tmishdagi buyum yodgorliklarning tasviri turiga
Rassomlarning hayotdan olib yaratgan syudjetli asarlari turiga
Portretlar turiga
Karikaturalar turiga

Illustrativ materiallarning qaysi turidan foydalanish tarixiy faktlarga, siyosiy arboblarga, ijtimoiy guruhlarga siyosiy harakteristika berishga, ularga berilgan baholarni esa mustahkam saqlab qolishga yordam beradi, o‘quvchilar ongiga, g‘oyaviy-siyosiy tarbiyasiga kuchli ta‘sir ko‘rsatadi?
Karikaturalar
Rassomlarning hayotdan olib yaratgan syudjetli asarlari

O`tmishdagi buyum yodgorliklarning tasviri
Portretlar
Geografik muhitga xarakteristika berishning asosiy metodini aniqlang.
Xarita bilan ishlash
Illustratsiyalardan foydalanish
Geografiya darsligidan foydalanish
Yangi texnologiyalarni qo`llash
DTS bo`yicha 7-sinflarda “O`zbekiston tatixi” uchun necha soat ajratilgan?
71 soat ajratilgan
68 soat ajratilgan
66 soat ajratilgan
35 soat ajratilgan
DTS bo`yicha 7-sinflarda “Jahon tatixi” uchun necha soat ajratilgan?
71 soat ajratilgan
68 soat ajratilgan
66 soat ajratilgan
35 soat ajratilgan
DTS bo`yicha 8-sinflarda “O`zbekiston tatixi” uchun necha soat ajratilgan?
71 soat ajratilgan
68 soat ajratilgan
66 soat ajratilgan
35 soat ajratilgan
DTS bo`yicha 8-sinflarda “Jahon tatixi” uchun necha soat ajratilgan?
71 soat ajratilgan
68 soat ajratilgan
66 soat ajratilgan
35 soat ajratilgan
DTS bo`yicha 9-sinflarda “O`zbekiston tatixi” uchun necha soat ajratilgan?
71 soat ajratilgan
68 soat ajratilgan
66 soat ajratilgan
35 soat ajratilgan
DTS bo`yicha 9-sinflarda “Jahon tatixi” uchun necha soat ajratilgan?
71 soat ajratilgan
68 soat ajratilgan
66 soat ajratilgan
35 soat ajratilgan

Xaritalarning qaysi turida bir mamlakat yoki bir guruh mamlakatlardagi tarixiy voqealarni, ularning mavqeini, tarixiy rivojlantirishning ma`lum bosqichidagi ahvolni aks ettiriladi?

Umumiy xaritalarda

Alternativ xaritalarda

Mavzuli xaritalarda

Obzorli xaritalarda

Quyidagilardan obzor xaritaga misol bo`la oladigan xaritani aniqlang.

“XIV-XVIII asrlardar Rus davlatining kengayishi”

“XVIII asrning choragida Rossiya imperiyasi”

“1905-1907 yillardagi Rossiya revolyutsiyasi”

“1789 yilda Yevropa”

Qanday xaritalar ma`lum tarixiy voqealarga yoki tarixiy jarayonning ayrim tomonlariga bag`ishlanadi?

Tematik xaritalar

Alternativ xaritalar

Obzorli xaritalar

Umumiy xaritalar

Quyidagilardan umumiy xaritaga misol bo`la oladiganini aniqlang.

“XVIII asrning choragida Rossiya imperiyasi”

“1925 yilda Germaniyada dehqonlar urushi”

“XIV-XVIII asrlardar Rus davlatining kengayishi”

“1905-1907 yillardagi Rossiya revolyutsiyasi”

Qanday xaritalarda ijtimoiy hayotga doir masalalar, chunonchi iqtisodiy masalaga, ijtimoiy harakatlarga, sinfiy kurash yoki harbiy o`tmishga doir masalalar to`laroq yoritiladi?

Tematik xaritalarda

Alternativ xaritalarda

Obzorli xaritalarda

Umumiy xaritalarda

“Mil. avv. II asr boshlaridagi Yunon-Baqtriya davlati” nomli xarita qaysi tur xaritaga misol bo`la oladi?

Umumiy xaritalarga misol bo`la oladi

Alternativ xaritalarga misol bo`la oladi

Tematik xaritalarga misol bo`la oladi

Obzorli xaritalarga misol bo`la oladi

Xarita, o`quv kartinalari ilinadigan, yog`ochdan yoki boshqa materialdan yasalgan,

siljiydigan oddiy qurilmala, ko`chma sinf doskasi, sinf devoriga ilinib ikki yoqlama ochiladigan doska darslarda foydalaniladigan texnika qurilmalarining qaysi turiga misol bo`la oladi?
Oddiy texnika qurilmalariga misol bo`la oladi
Har xil ko`rsatuv asboblari va qo`llanmalarga misol bo`la oladi
Ovozli apparatlarga misol bo`la oladi
Yoritish vositalariga misol bo`la oladi

Quyidagilardan ovozli apparatlarga misol bo`la oladigan texnika qurilmasini aniqlang.
Radiopriyomnik
Xarita ilinadigan maxsus qurilma
Epidiaskop
Ko`chma sinf doskasi

Epidiaskop, diapozitivlar, diafil`mlar va o`quv kinofil`mlari darslarda foydalaniladigan texnika qurilmalarining qaysi turiga misol bo`la oladi?
Har xil ko`rsatuv asboblari va qo`llanmalarga misol bo`la oladi
Ovozli apparatlarga misol bo`la oladi
Oddiy texnika qurilmalariga misol bo`la oladi
Yoritish vositalariga misol bo`la oladi

O`quvchilar ko`z o`ngida tarixiy voqeani, jonli obrazni ko`rsatmali qilib to`liq harakatda gavdalantiradigan ta`limning texnik vositasini aniqlang.
Kinofilm
Xarita
Radiopriyomnik
Sinf doskasi

Qaysi metodist sinfdan tashqari ishlar turkumiga bilish manbalarini asos qilib olgan?
V. N. Bernadskiy
A. A. Vagin
M. A. Zinovyev
V. G. Kartsev

Quyidagilardan qaysi metod sinfdan tashqari ishlashda A. A. Vagin tomonidan tavsiya etilgan metodlar qatoriga kirmaydi?
Arxivlarda ishlash
Og`zaki metod
Yozma va bosma matnlar bilan ishlash
Ko`rsatmali materiallar bilan ishlash

V. N. Bernadskiy sinfdan tashqari ishlarning asosiy shakli sifatida nimani tavsiya
--

etgan?
Qo‘shimcha o‘qishni tavsiya etgan
Arxivlarda ishlashni tavsiya etgan
Maktabda tarixiy ko‘rgazmalarni tashkil etishni tavsiya etgan
Jamoa bo‘lib teatr va kinolarga borishni tavsiya etgan

A. A. Vagin tomonidan tavsiya etilgan sinfdan tashqari ishlarning qaysi guruhida o‘qituvchining hikoya kilib berish, ovoz chiqarib o‘qish, yuqori sinflarda esa, o‘qituvchining darsdan tashqari ishlarda o‘quvchilarning aktivligi va mustaqilligini oshirish maqsadida o‘quvchilar ham og‘zaki so‘zlab berish metodidan foydalaniladi?
Og‘zaki metod guruhida
Arxivlarda ishlash guruhida
Yozma va bosma matnlar bilan ishlash guruhida
Ko‘rsatmali materiallar bilan ishlash guruhida

Quyidagilardan qaysi biri sinfdan tashqari ishlashning V. N. Bernadskiy tomonidan tavsiya etilgan metodlari sirasiga kirmaydi?
Xaritalar bilan ishlash
Maktabda tarixiy ko‘rgazmalarni tashkil etish
Qo‘shimcha kitob o‘qish
Jamoa bo‘lib teatr va kinolarga borish

Sinfdan tashqari ishlashning qaysi turiga qo‘shimcha o‘qish tarixiy-adabiyot to‘plamlar, arxivlardagi xujjatlar va boshqalarni o‘rganish, vaqtli matbuotni o‘rganuvchilar to‘garagi, qo‘lyozma va arxiv xujjatlarini o‘rganuvchi “yosh arxivchilar to‘garagi” barpo qilish va hokazolar kiradi?
Yozma va bosma matnlar bilan ishlash
Arxivlarda ishlash
Og‘zaki metod
Ko‘rsatmali materiallar bilan ishlash

Quyidagilardan qaysi biri sinfdan tashqari ishlarning ko‘rgazmali materiallar bilan ishlash guruhiga kirmaydi?
Arxiv hujjatlarini o‘rganish
Illustratsiyalarni ko‘rsatish
Ekskursiya materiallarini o‘rganish
Filmlarni ko‘rish

Quyidagilardan qaysi biri hozirda maktablarda mavjud sinfdan tashqari ishlashning asosiy turi yoki tashkiliy shakllari qatoriga kirmaydi?
Maktab yig‘ilishlarida o‘quvchilarning ma‘ruza qilishi
Arxeologik ekspeditsiyalarda qatnashish
Tarix yoki tarixiy o‘lkashunoslik to‘garagi

Hisobot yoki tematik ko‘rgazmalar

Qachon Stalin, Jdanov, Kirovlarning Sobik SSSR tarixi, Yangi tarix darsliklari ishlanmalari yuzasidan muloxazalari e'lon kilindi?

1934-yil

1922-yil

1928-yil

1937-yil

1938-yilda Stalin yetakchiligida qanday nomdagi tarix darsligi tayyorlanib nashr kilingan barcha darsliklarga, shu jumladan tarix darsliklariga xam shu darslik tizimi asos kilib olindi?

“VKP (b) tarixi qisqa kursi”

“Qizil armiya tarixi”

“SSSRning qisqa tarixi”

”Kommunizm tarixi kursi”

“Eng yangi tarix” kursi qachondan boshlab o‘qitila boshlandi?

1958-yildan

1928-yildan

1934-yildan

1946-yildan

Ta’limda foydalaniladigan “pedagogik texnologiya” iborasi ingliz tilidagi qaysi iboraning noaniq tarjimasidan kelib chiqqan?

an educational technology

basic education

pedagogical system

high technology

Aynan o‘quv jarayonini tashkil etishda yangicha texnologik yondashish qachon paydo bo‘ldi?

XX asrning 50-yillarida

XIX asrning 20-yillarida

XX asrning 40-yillarida

XIX asrning 70-yillarida

“Pedagogik texnologiya – bu o‘qituvchi mahoratiga bog‘liq bo‘lmagan holda pedagogik muvaffaqiyatni kafolatlay oladigan o‘quvchi shaxsini shakllantirish jarayoni loyihasidir”, - deb aytgan olimni aniqlang.

V. P. Bepalko

A. A. Vagin

V. M. Monaxov

Yan Komenskiy

Quyidagilardan qaysi biri “Tarixdan hikoyalar” fani bo‘yicha 5-sinf o‘quvchilari egallashi zarur bo‘lgan bilimlar qatoriga kirmaydi?
Yunon-Baqtriya davlatining tashkil topishi haqida ma’lumotlarga ega bo‘lish
Amir Temur hayoti bilan bog‘liq hikoya va rivoyatlarni bilish
Ilk qoyatosh rasmlari haqida bilimlarga ega bo‘lish
Qadimgi odamlarning hayoti haqida tushunchaga ega bo‘lish

Qadimgi davr sivilizatsiyalari haqida tushunchaga ega bo‘lish tarix fani bo‘yicha nechanchi sinf o‘quvchilari egallashi lozim bo‘lgan bilimlar qatoriga kiradi?
6-sinf sinf o‘quvchilari egallashi lozim bo‘lgan bilimlar qatoriga kiradi
5-sinf sinf o‘quvchilari egallashi lozim bo‘lgan bilimlar qatoriga kiradi
7-sinf sinf o‘quvchilari egallashi lozim bo‘lgan bilimlar qatoriga kiradi
8-sinf sinf o‘quvchilari egallashi lozim bo‘lgan bilimlar qatoriga kiradi

“Tarixdan hikoyalar” fani bo‘yicha 5-sinf o‘quvchilari egallashi lozim bo‘lgan ko‘nikma qaysi javobda ko‘rsatilgan?
Xaritadan tarixiy ob’ektlarni to‘g‘ri ko‘rsata olish
Bir turdagi tarixiy hodisalar, jarayonlarni taqqoslash
Tarixiy voqealar yuzasidan mustaqil mulohaza yurita olish
Jahon tarixi va O‘zbekiston tarixi voqealari asosida solishtirma jadvallar tuzish

Mavzularga doir sinxron jadvallar tuza olish tarix fani bo‘yicha nechanchi sinf o‘quvchilari egallashi lozim bo‘lgan malakalar qatoriga kiradi?
6-sinf o‘quvchilari egallashi lozim bo‘lgan malakalar qatoriga kiradi
5-sinf o‘quvchilari egallashi lozim bo‘lgan malakalar qatoriga kiradi
7-sinf o‘quvchilari egallashi lozim bo‘lgan malakalar qatoriga kiradi
8-sinf o‘quvchilari egallashi lozim bo‘lgan malakalar qatoriga kiradi

Quyidagilardan qaysi biri “Tarixdan hikoyalar” fani bo‘yicha 5-sinf o‘quvchilari egallashi zarur bo‘lgan malakalar qatoriga kirmaydi?
Darslik matni asosida murakkab reja tuza olish
Tarixdagi yillarni to‘g‘ri hisoblay olish
Tarixiy faktlarni eng oddiy usulda tahlil qila olish
Darslikdagi hujjatlardan foydalangan holda hikoyalar tuza olish

Tarix fani bo‘yicha xronologik jadvallar tuzish ko‘nikmasini nechanchi sinf o‘quvchilarida shakllantirish lozim?
6-sinf o‘quvchilarida shakllantirish lozim
5-sinf o‘quvchilarida shakllantirish lozim
7-sinf o‘quvchilarida shakllantirish lozim
8-sinf o‘quvchilarida shakllantirish lozim

Quyidagilardan qaysi biri Jahon tarixi fani bo‘yicha 7-sinf o‘quvchilari egallashi
--

lozim bo‘lgan bilimlar qatoriga kiradi?
Salib yurishlari va uning oqibatlarini bilish
Afina quldorlik demokratiyasi haqida ma'lumotlarga ega bo'lish
Bronza davriga xos asosiy belgilarni bilish
Yunon-Eron urushlari haqida tushunchaga ega bo'lish

Ilk o'rta asrlarda Vatanimiz hududida yashagan aholining ijtimoiy hayotidagi tub o'zgarishlar to'g'risida ma'lumotlarga ega bo'lish nechanchi sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan?
7-sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan
5-sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan
6-sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan
8-sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan

Quyidagilardan qaysi biri Jahon tarixi fani bo'yicha 7-sinf o'quvchilari egallashi lozim bo'lgan malaka hisoblanmaydi?
O'rganilayotgan davrning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlay olish
Tarixiy hodisalarga, atoqli arboblarning faoliyati va shaxsiga ta'rif bera olish
Tarixiy voqea va hodisalarni umumlashtirish, ularni hozirgi kun bilan bog'lash
Darslik matni, hujjatlar va ko'rgazmali qurollar bilan mustaqil ishlay olish

Tarixiy voqealarning sabablari va oqibatlarini tahlil etishda xaritalardan foydalanish ko'nikmasi nechanchi sinflarda shakllangan bo'lishi lozim?
7-sinfda
5-sinfda
6-sinfda
8-sinfda

Quyidagilardan Jahon tarixi fani bo'yicha 8-sinf o'quvchilari egallashi lozim bo'lgan bilimni aniqlang.
Niderlandiya, Angliya, Fransiya va AQShdagi burjua inqiloblari
Arablar, turklar, mo'g'ullarning harbiy yurishlari
Islom dini va uning jahonga tarqalishi
Yevropada o'rta asrlar madaniyati, ilmiy bilimlar

Munozara va bahslarda faol ishtirok eta olish malakasi nechanchi sinflarda shakllangan bo'lishi lozim?
7-sinfda
5-sinfda
6-sinfda
8-sinfda

Prezidentimiz I.A. Karimovning "O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida : xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari" asarining qaysi bobida

Afgʻoniston va Tojikistondagi vaziyatga alohida toʻxtalib oʻtgan?
Mintaqaviy mojarolar
Buyuk davlatchilik shovinizmi va agressiv millatchilik
Etnik va millatlararo ziddiyatlar
Diniy ekstremizm va fundamentalizm

“Nega jahonga Ahmad Fargʻoniy, Muhammad Xorazmiy, Ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Imom Buxoriy, Amir Temur, Ulugʻbek, Alisher Navoiy, Bobur kabi buyuk siymolarni bergan bu millat XVII-XIX asrlarga kelib, to shu choqqacha erishgan yuksalish darajalaridan tushib ketdi? Nega soʻnggi uch asr mobaynida boshimiz qoloqlikdan chiqmay qoldi?”. Ushbu fikrlar I.A. Karimovning qaysi asaridan olingan?
“Oʻzbekiston XXI asr boʻsagʻasida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari” asaridan olingan
“Oʻzbekiston XXI asrga intilmoqda” asaridan olingan
“Tarixiy xotirasiz kelajak yoʻq” asaridan olingan
“Yuksak maʼnaviyat – yengilmas kuch” asaridan olingan

Sinfdan tashqari kitob oʻqish qaysi metodga kiradi?
Sinfdan tashqari ishlash metodiga kiradi
Ogʻzaki taʼlim metodiga kiradi
Koʻrgazmali metodiga kiradi
Aloxida metodiga kiradi

-Toʻgʻri javobni toping
“Texnologiya” soʻzi lotincha “Thegnos” – sanʼat, hunar, soha va “Logos” – fan degan maʼnoni anglatadi
“Texnologiya” soʻzi lotincha “Exnos” – sanʼat, hunar, soha va “Logos” – fan degan maʼnoni anglatadi
“Texnologiya” soʻzi lotincha “Thegnos” – sanʼat, hunar, soha va “Iogos” – fan degan maʼnoni anglatadi
“Texnologiya” soʻzi lotincha “Thegnos” – sanʼat, hunar, soha va “Mogos” – fan degan maʼnoni anglatadi

Oʻqitishning interaktiv uslublarida BBXB nimani anglatadi?
Bilaman, bilishni xohlayman, bilib oldim
Bilmayman, bilishni xohlamayman, bilib oldim
Bilaman, bilmayman, bilaman
Bilmayman, bilaman, bilaman

Oʻqitishning interaktiv uslublarida FSMU qanday maʼnoni anglatadi?
F – fikringizni bayon eting. S – fikringiz bayoniga sabab koʻrsating. M – koʻrsatilgan sababni tushuntiruvchi misol keltiring. U – fikringizni umumlashtiring.

F – fikringizni bayon eting. S – fikringizni bayon eting. M – ko`rsatilgan sababni tushuntiruvchi misol keltiring. U – fikringizni umumlashtiring.
F – fikringizni bayon eting. S – fikringiz bayoniga sabab ko`rsating. M – fikringizni bayon eting. U – fikringizni umumlashtiring.
F – fikringizni bayon eting. S – fikringizni umumlashtiring. M – ko`rsatilgan sababni tushuntiruvchi misol keltiring. U – fikringizni umumlashtiring.

Qaysi ko`rgazmali qurollar predmet ko`rgazmalariga misol bo`la olmaydi?
Xaritalar
Arxitektura yodgorliklari
Qurol-yaroq
Taqinchoqlar

Qaysi qatorda og`zaki bayondagi monologning bir ko`rinishi noto`g`ri ko`rsatilgan?
Suhbat
Ma`ruza
Bayon
Tushuntirish

Og`zaki bayon qilish metodida qisqacha bayonning xikoyadan nima farqi bor?
Tarixiy voqea xaqida qisqacha axborot berish bilan chegaralanadi
Tarbiyaviy ahamiyati jixatidan ustun
Ta`lim jixatidan tor
Qisqacha bayonda xikoya qisqartirishlar bilan beriladi

Tarix o`qitish tajribasida tarixiy xaritalar qaysi turlarga bo`linadi?
Umumiy xaritalar, obzor xaritalar, tematik xaritalar
Tarixiy xaritalar, geografik xaritalar, botanik va zoologik xaritalarga
Tarixiy xaritalar, geografik xaritalar, botanik xaritalar
Umumiy xaritalar, maxsus va kontur xaritalar

O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining «O`z RFA Tarix Instituti faoliyatini takomillashtirish to`g`risida»gi qarori qachon chiqqan?
1998 yil 27 iyunda
1997 yil 3 martda
1996 yil 15 sentyabrda
1999 yil 5 oktyabrda

DTS bo`yicha IX sinflarda 2-yarim yillakda O`zbekiston tarixi fani xaftasiga necha soatdan o`tiladi?
2 soatdan
1 soatdan
3 soatdan

4 soatdan

DTS bo`yicha IX sinflarda 2-yarim yillikda Jahon tarixi fani xaftasiga necha soat o`tiladi?
1 soatdan
2 soatdan
3 soatdan
4 soatdan

O`qituvchi dars jarayonida, o`quv materiallarini og`zaki bayon qilib berishda rasm-suratlar, illyustratsiyalar va boshqa qurollardan foydalanishi mumkinmi?
Ha
Yo`q
Faqat rasm-suratlardan
Faqat Illyustratsiyalardan

O`zbekiston tarixida Shayboniylar davlatining tashkil topishidan to XIX asrning birinchi yarmigacha bo`lgan davr nechanchi sinfda o`rganiladi?
8-sinfda
7-sinfda
6-sinfda
9-sinfda

VII sinflarda O`zbekiston tarixidan xaftasiga necha soatdan dars o`tiladi?
Birinchi yarim yillikda xavftasiga 1 soatdan, ikkinchi yarim yillikda xavftasiga 2 soatdan
Ikkinchi yarim yillikda xavftasiga 2 soatdan
Birinchi yarim yillikda xavftasiga 2 soatdan
Birinchi yarim yillikda xavftasiga 1 soatdan

O`quvchilarning bilish faoliyati, qobiliyati, aktivligini oshiruvchi, aqliy va ijodiy o`stiruvchi ta`lim turi qaysi?
Muammoli ta`lim
Og`zaki bayon metodi
Bosma matnlar bilan ishlash
Ko`rgazmali metodi

O`zbekiston tarixidagi arablarning O`rta Osiyoga bosqini haqidagi ma`lumotlar nechanchi sinfda o`rganiladi?
VII-sinfda
VI-sinfda
VIII-sinfda
IX-sinfda

Analitik tasvirlash nima?
O`rganilayotgan ob`ektni qismlarga ajratish
Suratlar asosida og`zaki nutq
O`quvchilar bilimini baholash
O`rganilayotgan ob`ekt haqida yaxlit tasavvur yaratish

Suratlab tasvirlash nima?
O`rganilayotgan ob`ekt haqida yaxlit tasavvur yaratish
Suratlar asosida og`zaki nutq
Uyga topshiriq berish
Surat chizish

Quyidagi qaysi voqea o`rta asrlar davriga oid?
Yuz yillik urush
“Dreyfus ishi”
Kursk yonidagi jang
Ehromlar yonidagi jang

Quyidagi qaysi voqea yangi tarix davriga oid?
“Dreyfus ishi”
“Yuz yillik urush”
“Kursk yoyidagi jang”
“Ehromlar yonidagi jang”

Quyidagi qaysi voqea AQSH tarixiga oid?
“Eron-Kontras”
Guschilar urushi
Fermopil yonidagi jang
“Dreyfus ishi”

DTS bo`yicha IX-sinflarda 1-yarim yillikda O`zbekiston tarixi fani haftasiga necha soatdan o`tiladi?
1 soatdan
0,5 soatdan
2 soatdan
3 soatdan

O`zbekiston tarixiga oid “Milliy-hududiy chegaralanish (1924-y)” xaritasi qanday xaritalar qatoriga kiritiladi?
Tematik xaritalar
Obzor xaritalar
Umumiy xaritalar
Kichik masshtabli xaritalar

DTS bo'yicha VIII-sinflarda o'quv yilining 1-yarmida O'zbekiston tarixi fani haftasiga necha soatdan o'tiladi?
1 soatdan
0,5 soatdan
2 soatdan
3 soatdan

DTS bo'yicha VIII-sinflarda o'quv yilining 2-yarmida O'zbekiston tarixi fani haftasiga necha soatdan o'tiladi?
2 soatdan
0,5 soatdan
2 soatdan
3 soatdan

DTS bo'yicha VIII-sinflarda o'quv yilining 1-yarmida Jahon tarixi fani haftasiga necha soatdan o'tiladi?
2 soatdan
0,5 soatdan
2 soatdan
3 soatdan

DTS bo'yicha VIII-sinflarda o'quv yilining 2-yarmida Jahon tarixi fani haftasiga necha soatdan o'tiladi?
1 soatdan
0,5 soatdan
2 soatdan
3 soatdan

DTS bo'yicha VII-sinflarda o'quv yilining 2-yarmida Jahon tarixi fani haftasiga necha soatdan o'tiladi?
1 soatdan
0,5 soatdan
2 soatdan
3 soatdan

DTS bo'yicha VIII-sinflarda o'quv yilining 1-yarmida Jahon tarixi fani haftasiga necha soatdan o'tiladi?
2 soatdan
0,5 soatdan
2 soatdan
3 soatdan

“Kalendarlar tarixidan” mavzusi nechanchi sinfda o'rganiladi?
Tarixdan xikoyalar, 5-sinfda

Tarix, 6-sinfda
Jahon tarixi, 7-sinfda
O'zbekiston tarixi, 7-sinfda

“Fransiya – Prussiya urushi va uning yakunlari” mavzusi nechanchi sinfda o'rganiladi?
Jahon tarixi, 9-sinfda
Jahon tarixi, 8-sinfda
Jahon tarixi, 7-sinfda
O'zbekiston tarixi, 7-sinfda
“XIX asr oxiri – XX asr boshlarida Hindiston” mavzusi nechanchi sinfda o'rganiladi?
Jahon tarixi, 9-sinfda
Jahon tarixi, 8-sinfda
Jahon tarixi, 6-sinfda
O'zbekiston tarixi, 7-sinfda

“Jizzax qo'zg'oloni” mavzusi nechanchi sinfda o'rganiladi?
O'zbekiston tarixi, 9-sinfda
O'zbekiston tarixi, 8-sinfda
Jahon tarixi, 9-sinfda
O'zbekiston tarixi, 7-sinfda

Jadidchilik harakati haqidagi ma'lumotlar qaysi darslikda berilgan?
O'zbekiston tarixi, 9-sinfda
O'zbekiston tarixi, 8-sinfda
Jahon tarixi, 9-sinfda
O'zbekiston tarixi, 7-sinfda

O'qituvchining og'zaki bayonidagi tavsiflash necha turga bo'linadi?
2 turga
3 turga
4 turga
Bo'linmaydi

O'rganilayotgan voqealarning ichki tuzilishini analitik usulda tavsiflashda o'qituvchi qaysi usulni ko'proq qo'shib olib boradi?
Tushuntirish usuli
O'qitish usuli
Yozdirish usuli
Yodga olish usuli

Maktab ma'ruzasining oliy maktab ma'ruzasidan asosiy farqi nimada?
O'qitish va o'rganishning metod va usulida

Qisqaligida
Maktabda qo`llanishda
Nazariy muhokamada

Tavsiflash qaysi usullarga bo`linadi?
Suratlab va analitik tavsiflashga
Analitik, tashuntirish va xikoyaga
Suratlab, xikoya, bayon va bosma matnga
Suratlab, analitik, deduktsiya, ehtiros va bayonga

Tarix o`qitish, deganda nimani tushuniladi?
Tarixiy materiallar vositasida o`quvchilarga bilim berish
tarixiy voqealarni bir tomonlama o`qitish
Tarixiy ketma-ketlik
Xolislik, adolat

Tarix o`qitishda foydalaniladigan badiiy adabiyotlar necha turga bo`linadi?
2 turga
3 turga
4 turga
6 turga

Shartli ko`rsatmali qurollarga qaysilar kiradi?
Barchasi
Tarixiy va kontur xaritalar
Sxemalar, grafikalar
Tarixiy xaritalar, atlaslar

Metodist A. A. Vagin tarix o`qitishda sinfdan tashqari qilinadigan ishlar usullari (metod)ni 3 guruhga bo`lgan edi quyidagi qaysi qatorda ular to`g`ri ko`rsatilgan?
Og`zaki metod, yozma va bosma matnlar bilan ishlash
ekskursiya, tarixiy filimlar tomosha qilish va arxeologik ekspeditsiya
Og`zaki metod, ekskursiya, to`garak
To`garak, tarixiy asarlar o`qish

DTS bo`yicha 6-sinflarda Tarixi kursini o`rganish uchun necha soat ajratilgan?
68 soat
58 soat
34 soat
56 soat

DTS bo`yicha VI sinflarda Tarixi fani xaftasiga necha soatdan o`tiladi?
2 soatdan
1 soatdan

3 soatdan
4 soatdan
O`zbekiston tarixida Shayboniylar davlatining tashkil topishidan to XIXasrning birinchi yarmigacha bo`lgan davr nechanchi sinfda o`rganiladi?
8-sinfda
7-sinfda
6-sinfda
9-sinfda